ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 9 juni 2012

In memoriam
5
Miriam Capriles:
Geen schijnwerpers

Achtergrond
10
Illegale vuilstort
op Aruba

Reportage
14
Curasub zet eiland
op de kaart

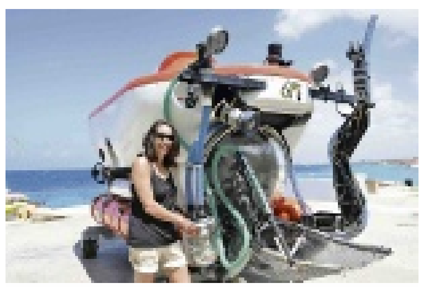

Gezinsvoogdij Instelling:

'In de bres voor het kind'

"We worden regelmatig bedreigd door vaders, moeders en zelfs oma's, maar daar zijn we aan gewend. We staan er niet eens meer bij stil." Aan het woord zijn Jennifer Lindo-Snijder en Mieppie Egtberts. Lindo en Egtberts zijn beiden gezinsvoogd bij de Stichting GVI Curaçao, waarvan eerstgenoemde inmiddels 12 jaar directrice is.

Tekst: Marja Berk Foto's: Ken Wong

Zware banen, bedreigende situaties, veel ellende; het zijn kernwoorden. "Als je geen stabiel en leuk privéleven hebt en de knop niet kunt omzetten, krijg je gegarandeerd een probleem en kan je niet meer functioneren. Daar help je niemand mee en dat moet je constant zien te voorkomen. Het kost tijd om te leren loslaten, maar met behulp van een goed sociaal netwerk, leuke vrienden en bezigheden, lukt het. Als je niet bijtankt ga je er zelf aan onderdoor!" Er wordt aandacht aan besteed en het motto is: je leven is je leven, je werk blijft bijzaak. "Dat is niet altijd even gemakkelijk, maar je leert het op den duur wel", aldus Egtberts. "Als één lid van ons team het even niet meer ziet zitten, dan helpen collega's je uit de put. Dat hoeft niet gevraagd te worden. Er wordt gesignaleerd en ingegrepen."

GVI staat voor Gezinsvoogdij Instelling. De stichting houdt zich bezig met gezinsvoogdij met zestien personeelsleden, inclusief de tien gezinsvoogden die zijn belast met de uitvoering van gerechtelijke beslissingen.

Geen overbodige luxe
Lindo: "Momenteel hebben we 373 pupillen waar we mee te maken hebben, dus het aantal gezinsvoogden is absoluut geen overbodige luxe." De problemen waar de stichting mee te maken heeft zijn divers. Mishandeling, alcoholisme van ouders, misbruik, geestelijke en lichamelijke verwaarlozing komen in alle lagen van de bevolking voor. "Elk kind dat in gevaar komt, bedreigd wordt in zijn ontwikkeling door de ouders, dient beschermd te worden. Dat is een recht. Je ziet wel dat het vaker voorkomt bij gezinnen die sociaal zwakker in de maatschappij staan. Dat is eigenlijk logisch in die zin dat daar de meeste spanningen zitten door gebrek aan werk en dus inkomen, maar we hebben te maken met kinderen uit alle milieus." Ook echtscheidingen zijn de oorzaak van veel ellende. Ruzies tussen ouders zijn vaak venijnig en worden niet zelden over het hoofd van de kinderen uitgevochten. Stichting GVI bemiddelt regelmatig in mediation tussen ouders die in een scheidingsprocedure zijn verwikkeld.

"Het kan zo hoog oplopen, dat wij een ondertoezichtstelling moeten uitvoeren", vult Egtberts aan. "Dat is een justitiële maatregel, uitgesproken door de kinderrechter. Wij worden eerst geconfronteerd met een zorgmelding bij de Voogdijraad, vanuit de omgeving van het kind. Denk daarbij aan school of een familielid. Na de zorgmelding wordt er onderzoek gedaan. Als blijkt dat er inderdaad een bedreigende situatie voor het kind is ontstaan worden er stappen ondernomen. Dat gaat via de kinderrechter. Op dat moment springen wij in en wordt er een gezinsvoogd aangesteld. Wij moeten er dan op toezien dat een kind niet meer in zijn ontwikkeling wordt bedreigd. Dat kan in de vorm van gezinstherapie, of therapie voor het kind zelf. Maar het kan ook betekenen dat het kind uit huis geplaatst moet worden. Maar er volgt pas een ondertoezichtstelling op het moment dat hulp vanuit het vrijwillige kader niet geholpen heeft. Die ondertoezichtstelling duurt een jaar. Daarna brengen wij rapport uit aan de kinderrechter en als gezinsvoogd kan je verzoeken om verlenging of opheffing. Dat laatste gebeurt als je vindt dat de doelen zijn bereikt. Het is overigens niet zo dat de rechter het daar dan per definitie mee eens is. Het is mogelijk dat hij het rapport naast zich neerlegt en de periode verlengt."

Zo'n ondertoezichtstelling vervalt wanneer het kind de 18-jarige leeftijd heeft bereikt. Daarna volgt begeleiding, het kind wordt niet zomaar losgelaten. "Als de thuissituatie zorgelijk blijft, dan kunnen zij op bevel van de kinderrechter in een internaat, bij familie of in een pleeggezin worden geplaatst", zegt Lindo. "Natuurlijk proberen wij in eerste instantie terug te vallen op hun eigen omgeving, maar dat lukt vaak niet als de ouders agressie vertonen."

Weerstand
De maatregelen die de stichting moet nemen, worden hen door veel betrokkenen niet in dank afgenomen. Lindo vervolgt: "In sommige zaken zijn mensen blij dat wij ingrijpen, maar we stuiten over het algemeen op weerstand. We worden als bemoeizuchtig gezien en dat kan ik me ook wel voorstellen. Het is voor ons de kunst om samenwerking te bewerkstelligen met ouders en overige familieleden."

GVI-directrice Jennifer Lindo-Snijder.

Gezinsvoogd bij een van de families die zij begeleidt.

Bij de stichting staat de veiligheid van het kind voorop. Het valt echter niet mee om de ouders daarvan te doordringen en sommigen hebben meer tijd nodig om dat te accepteren. "Het kan een dagtaak zijn om de ouders duidelijk te maken dat juist zij verantwoordelijk zijn voor een veilige omgeving voor hun kind. Probeer dat maar eens uit te leggen als een kind stelselmatig wordt verwaarloosd en dat is op dit moment schering en inslag. Drankmisbruik bijvoorbeeld, kan zo'n overheersende rol spelen in een gezin dat een kind het onderspit delft. Ouders hebben dat niet eens in de gaten of het interesseert ze niet."

Pleeggezinnen zijn onontbeerlijk in de structuur van de stichting. "Daar krijgen ze de liefde, aandacht en verzorging die ze verdienen terwijl het ons in staat stelt de ouders te begeleiden naar een betere gezinssituatie." De stichting werkt nauw samen met pleeggezinnencentrale Mi Otro Kas, die potentiële pleegouders traint. Per situatie wordt bekeken welk doel er met het kind behaald moet worden en daar wordt een passend pleeggezin bij gezocht. Dat klinkt zakelijk, maar dat is het zeker niet. Het kan voorkomen dat een passend pleeggezin niet direct voorhanden is. In dat geval wordt een kindje tijdelijk toevertrouwd aan een adres in het eigen betrouwbare netwerk, totdat er een permanent pleeggezin wordt gevonden dat goed kan inspelen op de behoeften van het kind.

Lachen
Bij Stichting GVI wordt ook regelmatig gelachen. "Ja natuurlijk", grinnikt Egtberts. "Anders is het niet vol te houden, hoor. We lachen niet alleen de ellende van ons af, maar met onze cliënten wordt ook wel pret gemaakt. Met hen kunnen we het over de moeilijkste dingen hebben, maar gelukkig kan er ook nog gelachen worden. Je kunt bij een heel liefdevol en leuk gezin op bezoek gaan, waarbij dingen toch mis gaan. Vaak heeft dat te maken met de jeugd die de ouders zelf ondervonden hebben en die uit zichzelf niet in staat zijn hun situatie te verbeteren."

De gezinsvoogden worden regelmatig geconfronteerd met tienermoeders. Egtberts: "Er zijn zelfs 16-jarigen die al drie kinderen hebben. Als je gaat graven blijkt vaak dat de moeder van die meisjes zelf ook op zeer jonge leeftijd moeder is geworden. De tienermoeders kunnen, als de thuissituatie niet veilig is, worden geplaatst bij Kas Bruder Pius, een speciaal internaat voor deze meisjes. Ze kunnen er voor de bevalling terecht en leren hoe je voor jezelf en je kindje kunt zorgen. Na de geboorte wordt gekeken of ze toch weer in de thuissituatie kunnen worden geplaatst. Lukt het de tienermoeder niet om zelf voor haar baby te zorgen, dan wordt gekeken naar plaatsing van de baby in een pleeggezin. Maar we doen ons uiterste best om een voor alle partijen bevredigende oplossing te vinden."

Boosdoener
Ondanks alle goedbedoelde inspanningen wordt de stichting regelmatig benaderd door agressieve familie. Vaders, moeders of andere bloedverwanten. "Wij zijn hoe dan ook altijd de boosdoener. Ondanks het feit dat bijvoorbeeld vader drugverslaafd is en de moeder dakloos, kan de hel losbarsten als wij ingrijpen. Dat is frustrerend. Er zijn soms geen andere mogelijkheden. We adviseren de ouders, maar er wordt vaak niet geluisterd. Tienermoeders zien hun baby niet zelden als speelgoed en zijn zich niet bewust van de verantwoordelijkheid die zij dragen." Wat opvalt is dat betrokkenen nooit de schuld bij zichzelf zoeken. "Het is altijd de ander die het gedaan heeft, zelf hebben ze geen schuld."

Waar staat Stichting GVI over pak hem beet, vijf jaar? "Ik wil groei met meer gezinsvoogden", zegt Lindo, "want ik blijf geloven in dit werk. Alleen mensen kunnen mensen helpen en het liefst heb ik één op één begeleiding. Dat is ondoenlijk, maar ik blijf streven naar meer professionele gezinsvoogden. Verder zou ik ouders opvoedingsondersteuning willen bieden."

Dat streven van Lindo kost geld en dat krijgen ze van de overheid. Verloopt dat soepel? "We vallen onder het ministerie van Justitie en we hebben enorme overtuigingskracht nodig. Elk jaar dienen we een begroting in en elk jaar moeten we ervoor knokken! Niet alleen bij Justitie maar ook bij Financiën. De kosten gaan omhoog, maar probeer de overheid daar maar eens van te overtuigen. Het blijft een strijd." Egtberts vult aan: "We missen nog veel, hoor. Het zou prachtig zijn als we een crisisopvangcentrale in het leven kunnen roepen, maar dat kunnen we jammer genoeg nu niet faciliteren."

Verkeerde behandeling
Jennifer Lindo heeft nog iets waar ze zich grote zorgen over maakt. "Ik vind het op Curaçao een groot probleem dat iedereen met kinderen aan de slag kan gaan. Dat doet me pijn. Niet gehinderd door enige kennis met de daarbij behorende professionaliteit, worden er stichtingen in het leven geroepen ten bate van het kind. De consequentie hiervan kan zijn, dat een kind de verkeerde behandeling krijgt. Als zo'n stichting ziet dat er geen verbetering optreedt, of ze weten het niet meer, wordt het kind weer losgelaten. Onderling slaan al die organisaties elkaar ook de hersens in en wordt er niet gecommuniceerd. Vreselijk!"

"Ja", vult Egtberts aan. "In plaats van dat er goed wordt samengewerkt en het belang van het kind voorop wordt gesteld, maar nee hoor. Iedereen begint zijn eigen toko en het praat allemaal langs elkaar heen. Het zou mooi zijn als goed geregistreerd werd wie wat doet, zodat je elkaar helpt in plaats van tegenwerkt. In één grote organisatie kan je als case-manager aangeven wat er benodigd is voor adequate hulp aan het kind, waarop verschillende aangesloten disciplines kunnen inspelen en ondersteunen."

Toekomst of een droombeeld? Laten we hopen op het eerste!

ÑAPA 2012
Nr. 23

INHOUD

1
Gezinsvoogdij
2
Spotlight
3
Het Spaans
van de regio (2)
4
Gezondheid
5
In memoriam
Miriam Caprilles
6
Culturele Agenda
7
Piere Lauffer (2)
8
Varia
Puzzels
9
Eten&Drinken
10
Illegale vuilstort
op Aruba
11
Business
Columns
12
Business
Rubrieken
13
In bedrijf
14
Reportage
Curasub

Colofon

BLADMANAGER
Karin Wooning
EINDREDACTEUR
Hans Vaders
ADVERTENTIES
Marloes Tak
VORMGEVING
Wendela Ataliede
Stephanie Heyer
Aan deze Ñapa
werkten mee:

Luc Alofs
Ingemara Bak
Marja Berk
Marius Bremmer
CVF
Monique Casimiri
Verele Ghering
Hans de Haan
Fred de Haas
Henry Habibe
Margot Hack
Lennart Huijsen
Erik van Kampen
Shakti-Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Gofrie van Lieshout
Leontine Merkies
Jan de Ruijter
Hans Vaders
May Voges
Lisette Wellens
Ken Wong
Karin Wooning

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
767-2000 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Kunstuitleen Curaçao

'Hier hebben we op gewacht!'

Het werd een speciale avond voor een speciaal event: de introductie op 4 juni van Kunstuitleen Curaçao in Villa Maria. De initiatiefnemers Ayla Jesus en haar levenspartner Marcel Sterk zijn zelf laaiend enthousiast over deze nieuwe manier van kunst beleven.

Ayla Jesus en Marcel Sterk

Tekst: Marja Berk Foto's: Ken Wong

Het idee ontstond Kerstmis 2011 in Nederland. Jesus: "De ouders van Marcel, mijn schoonouders dus, zijn hartstochtelijk fan van Kunstuitleen. We waren tijdens die feestdagen bij hen op bezoek en werden behoorlijk aangestoken door het concept. We kwamen tot de conclusie dat een dergelijk concept in die vorm niet op Curaçao bestaat."

Ayla Jesus is geboren op Curaçao, 25 jaar oud en ze weet wat ze wil. Dat straalt ze niet alleen uit maar het blijkt ook uit haar verhaal. Een pittige tante, die het 'niet denken maar doen' tot haar levensmotto maakte. "Ik ben redelijk vrij in denkbeelden opgevoed in een goed nest. Dus ik volg mijn eigen weg. Ik heb wel gedaan 'wat normaal is'. Ik heb naar de wens van mijn ouders een studie gevolgd. Maar op enig moment besloot ik dat het tijd werd voor mijn eigen ding", schatert ze.

Ze is 24 jaar als ze haar eigen financieel adviesbedrijf (AZM Advisory) begint. Als Master of Science in Business Administration met een bul op zak van de Erasmus Universiteit in Rotterdam. "Dat loopt uitstekend, ik mag niet mopperen. Maar er zijn nog zovéél leuke dingen te doen en het uitlenen van kunst is daar één van."

Jesus en Sterk besloten de uitdaging aan te gaan en richtten, naast hun huidige werk, Kuntsuitleen Curaçao afgelopen maart op. "We zijn dus kakelvers, maar pakken het wel professioneel aan." Als bewijs schuift ze mij de brochure en uitnodiging van 4 juni toe en die zien er met het strakke logo gelikt uit.

Maar allemaal leuk en aardig, we zouden graag uitleg willen wat die kunstuitleen precies inhoudt en hoe het werkt. Jesus gaat nog eens extra rechtop zitten en steekt van wal. "Wij willen graag een dienst aanbieden, waarbij we zowel de kunstenaar als de klant tegemoet komen. Kunst is een must in huis of op kantoor, ik houd zelf erg van kunst in diverse vormen. We hebben dus contact gezocht met lokale, gerenommeerde kunstenaars om werken beschikbaar te stellen. Dat zijn niet alleen schilderijen, maar ook beeldhouwwerken, foto's, keramiek. De klant kan zo'n werk in huis of zijn bedrijf krijgen voor een bepaald bedrag per maand. Wij functioneren daarin als tussenpersoon."

De rol van Jesus en Sterk is veelomvattend. "Als de klant voor een kunstwerk heeft gekozen, dan begeleiden wij ook het plaatsen daarvan. Stel dat iemand een mooi schilderij in huis wil hebben, maar wil daar graag een lijst omheen, dan regelen wij dat. We zorgen voor transport, verzekeringen, het ophangsysteem en het ophangen zelf. We maken een plan en adviseren de klant. Op deze manier is het voor iedereen mogelijk kunst in huis te halen. Wij werken daarin drempelverlagend omdat veel mensen er toch tegenop zien een mooi kunstwerk te bekostigen. Bovendien is het mogelijk voor een bepaalde periode van een object te genieten en een volgende periode voor een ander werk te kiezen."

Een aantal van de werken die gehuurd kunnen worden hingen tijdens de introductie van het concept afgelopen maandag in Villa Maria.

De kunstenaar, wiens werk op een lokatie komt te hangen, blijft altijd eigenaar. Bij potentiële klanten neemt Jesus de kunstenaars en de beschikbaar gestelde collecties, digitaal mee. "Zo kunnen we gemakkelijk matchen en zodra iemand een keuze heeft gemaakt, seinen we de betreffende kunstenaar in en regelen wij de plaatsing van het kunstobject."

Welke kunstenaars doen hieraan mee? "Dat is een geweldige groep. Een aantal hiervan, Philippe Zanolino, Ariadne Faries, Herman van Bergen, Marja Tukker, Hortence Brouwn, Ria Houwen en Mirjam Griffioen. Maar het is slechts een greep uit goede en min of meer bekende kunstenaars van het eiland." Een mooie lijst namen dus.

Aan half werk doen Jesus en Sterk niet. Als blijkt dat iemand of een bedrijf interesse heeft, gaat Jesus zelf langs. Er wordt na de keuze van een klant advies gegeven over de plaatsing, de manier van ophangen: aan alles wordt gedacht. "Zo zou een bedrijf bijvoorbeeld kunnen kiezen uit een aantal werken van dezelfde kunstenaar, die na zekere periode wordt vervangen door werk van een andere kunstenaar."
De ontvangst van het idee is erg positief. "Ja", lacht Jesus, "we krijgen regelmatig een reactie als: hè hè, eindelijk! Hier hebben we op gewacht!"

De kunstobjecten die door Kunstuitleen Curaçao worden uitgezet, zijn kwalitatief hoogstaand. "Als je nagaat dat er objecten worden aangeboden van rond de 25.000 gulden, dan mag je wel iets verwachten. Dat zijn prachtige werken. Maar de waarde varieert natuurlijk, want er zitten ook objecten tussen die rond de 4000 gulden schommelen. We focussen echt op werken die een hoge vraagprijs hebben. Die worden niet zo gemakkelijk verkocht, komen niet zo snel bij iemand te hangen. En toch wil Kunstuitleen Curaçao mensen de mogelijkheid bieden van zo'n werk te genieten. Doodzonde, als zoiets in een atelier blijft hangen of staan."

Het is een nieuw concept op Curaçao en Jesus wil even afwachten of het aanslaat. "We weten dat er vraag naar is, we krijgen veel positieve reacties. Als het goed gaat, en dat verwacht ik wel, dan willen we over de grenzen heen. Andere eilanden. Vergis je niet, op Aruba wonen ook fantastische kunstenaars! Het concept trekt diverse mensen en kunstenaars aan, zo gaat dat. Ik weet dus niet eens hoe we er volgende maand voor staan. We hebben wel het plan om als eerste een portfolio-winkel te hebben, waar mensen langs kunnen komen. Zo kunnen ze op hun gemak de kunstenaars en hun werken bewonderen. Niet alle werken; we zijn geen galerie. Maar je kunt op die manier een goede indruk krijgen. Bovendien staan er art-tastings op het programma."

Dat is weer even iets anders dan een wine-tasting. Jesus voelt de vraag al aankomen en vervolgt: "Het is bedoeld om nieuwe kunstenaars onder de aandacht te brengen. Onder het genot van een glas wijn, dat dan wel."

Eén van de voorwaarden naar de klant toe is de verkoop van het werk. Stel nou dat iemand een object in huis heeft via Kunstuitleen en iemand anders wil dit kopen? "Dat kan", zegt Jesus. "Als dat geval zich voordoet, dan overleggen wij met onze klant door welk object het werk vervangen wordt. We houden zoveel mogelijk rekening met iedereen, uiteraard ook met de kunstenaar zelf. Het zou wat wrang zijn als wij een object hebben verhuurd en de betreffende kunstenaar zou het dan niet meer kunnen verkopen."

Het 'huren' van een schilderij bij Kunstuitleen Curaçao varieert van 200 tot 400 gulden per maand. "Daar staat wel veel tegenover. Ten eerste heb je een object in huis of op kantoor van grote waarde. In verhouding valt het dus wel mee en de kunstenaar verdient er uiteraard ook iets aan. Vergeet niet dat transport en verzekeringen ook betaald moeten worden; de marge is niet groot."

Voor deelnemende kunstenaars is dit overigens een unieke kans. Jesus: "Zij worden op een integere en efficiënte manier bij het publiek onder de aandacht gebracht. Naamsbekendheid met de bijbehorende stijl. Als wij om de zoveel tijd ook nieuwe kunstenaars onder de mensen kunnen brengen, dan vind ik dat een verrijking."

Ayla Jesus, een sprankelende persoonlijkheid, kreeg ooit een advies van haar goede vriend Philippe Zanolino. 'If you want to pray for something, pray for courage'. "That's what I do!", besluit ze.

U kunt de meewerkende kunstenaars ontmoeten op www.kunstuitleencuracao.com.

Foto van de week

'Bijgaande foto heb ik genomen toen ik deze kolibri zijn vrijheid heb terug gegeven nadat hij bij ons was binnen gevlogen. Hij zat hier nog wat bij te komen van de schrik', schrijft de inzendster van deze afbeelding Mirjam Bertens.

En zo worden we maar weer eens geconfronteerd met dit bijzondere beestje. Piepklein, maar dapper. Deze helikopter en tegelijkertijd straaljager onder de vogels weegt een gram of drie en kan vijftien jaar oud worden. Hij kan tot 80 vleugelslagen per seconde maken en in die seconde een afstand van 385 maal zijn eigen lichaamslengte afleggen.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem naar napa@amigoe.com

Thuis

Wereldreiziger

Monique Casimiri

Op de basisschool in Nederland moest ik vaak uitleggen waar ik vandaan kom. Bonaire. Hadden velen nog nooit van gehoord. Na een paar spreekbeurten wisten de meesten het toch wel te vinden op de kaart, maar daar hield het op. De informatie die ze ervan hadden, kwam van mij. Ik had ze van alles op de mouw kunnen spelden, maar mijn trots op mijn roots heeft mij hier onbewust van weerhouden.
Dat ik al had gevlogen was voor velen wel het toppunt van luxe. Ik was een soort van ontdekkingsreiziger. Zelf vond ik het inmiddels ook heel speciaal. Ik was tien en had al meer dan acht keer gevlogen. Dat het merendeel daarvan op en neer van Bonaire naar Curaçao was maakte niet uit. Ik had gevlogen. Dat zij dezelfde afstand aflegden, maar dan in een auto is nooit als vergelijking verteld.
De meesten uit mijn klas waren nog nooit in Amsterdam geweest. Dat lag ruim honderd kilometer verder. Sterker nog. De meesten waren nog nooit het dorp uitgeweest. De gemeentegrens was al een hele happening. Met mijn verre buitenlandonderneming was ik een soort van bezienswaardigheid. Toen wij op mijn veertiende weer teruggingen was dat de bevestiging. Ik was een wereldreiziger.
Het werd mij al snel duidelijk op Curaçao dat ik helemaal niet zo bijzonder was. Om van het eiland af te komen moest je wel vliegen. Ik had inmiddels vrienden die vele malen vaker dan ik hadden gevlogen. Vrienden met huizen in het buitenland. Die zoveel meer van de wereld hadden gezien dan ik. Snel stond ik weer met beide benen op de grond.
Ook tijdens mijn studie en nu op het werk ontmoet ik veel mensen die veel meer van de wereld hebben gezien dan ik. Rondreizen door Azië, Afrika en het Midden-Oosten. Overal zijn ze geweest. Overal vliegen ze heen. Er zijn dus een heleboel wereldreizigers.
Het gevoel van wereldreiziger zijn zit hem niet alleen in het vliegen. Ook in mijn vrienden. De contacten van toen waren en zijn heel divers. Vanuit vele uithoeken van de wereld zijn hun ouders door de jaren en eeuwen heen op Curaçao terechtgekomen. Met elk hun cultuur en gewoontes die ze meenamen. Deze heb ik omarmd en leren kennen. Zij zijn mij dierbaar en maken van mij die wereldburger.
Dus ja, in sommige ogen ben ik exotisch en heb ik veel gezien van de wereld, waarschijnlijk minder dan een heleboel Nederlanders op dit moment, maar die cultuur die ik meeneem, die maakt dat ik mij rijk voel. Dat ik mij een uitzondering voel.
Ook nu ken ik mensen die nooit verder dan de gemeentegrens zijn gekomen. Voor hen ben ik enorm exotisch. Maar als je me op een zondag in een joggingbroek met slobbertrui door het huis ziet lopen, dan is daar weinig exotisch aan hoor. Bedenk dan dat ik achter mijn pc kruip en mij onderdompel in de wereld van fb. Een wereld van culturen en gewoontes die met elkaar versmelten en waar iedereen gelijk is.

Het Spaans van Latijns-Amerika en de Cariben (2)

In deze serie neemt onze medewerker Fred de Haas u stap voor stap mee op een zoektocht naar de totstandkoming van het Spaans van Latijns-Amerika. Zowel de geschiedenis van de taal in Spanje als de gecompliceerde geschiedenis van de volkeren van het Caribisch gebied en Latijns-Amerika gaven het Spaans de vele gezichten die zo kenmerkend zijn voor de verschillende landen van dit continent.
Als u de serie heeft gelezen zult u weten in welk opzicht het Spaans van Santo Domingo verschilt van dat van Puerto Rico. Ook zal het u duidelijk worden waarom men in het Andesgebied anders Spaans spreekt dan in de kuststreek van Colombia of Venezuela.
Er zijn ook links aan het artikel toegevoegd die u in staat stellen verschillende soorten Spaans te beluisteren. Zij willen ook een aanzet zijn voor uw persoonlijke zoektocht in de boeiende geschiedenis van de inheemse talen en het Spaans van Latijns-Amerika.
Ñapa hoopt met deze serie een bijdrage te leveren aan een verruiming van de blik op de Latijnse omgeving van Pais Kòrsou.

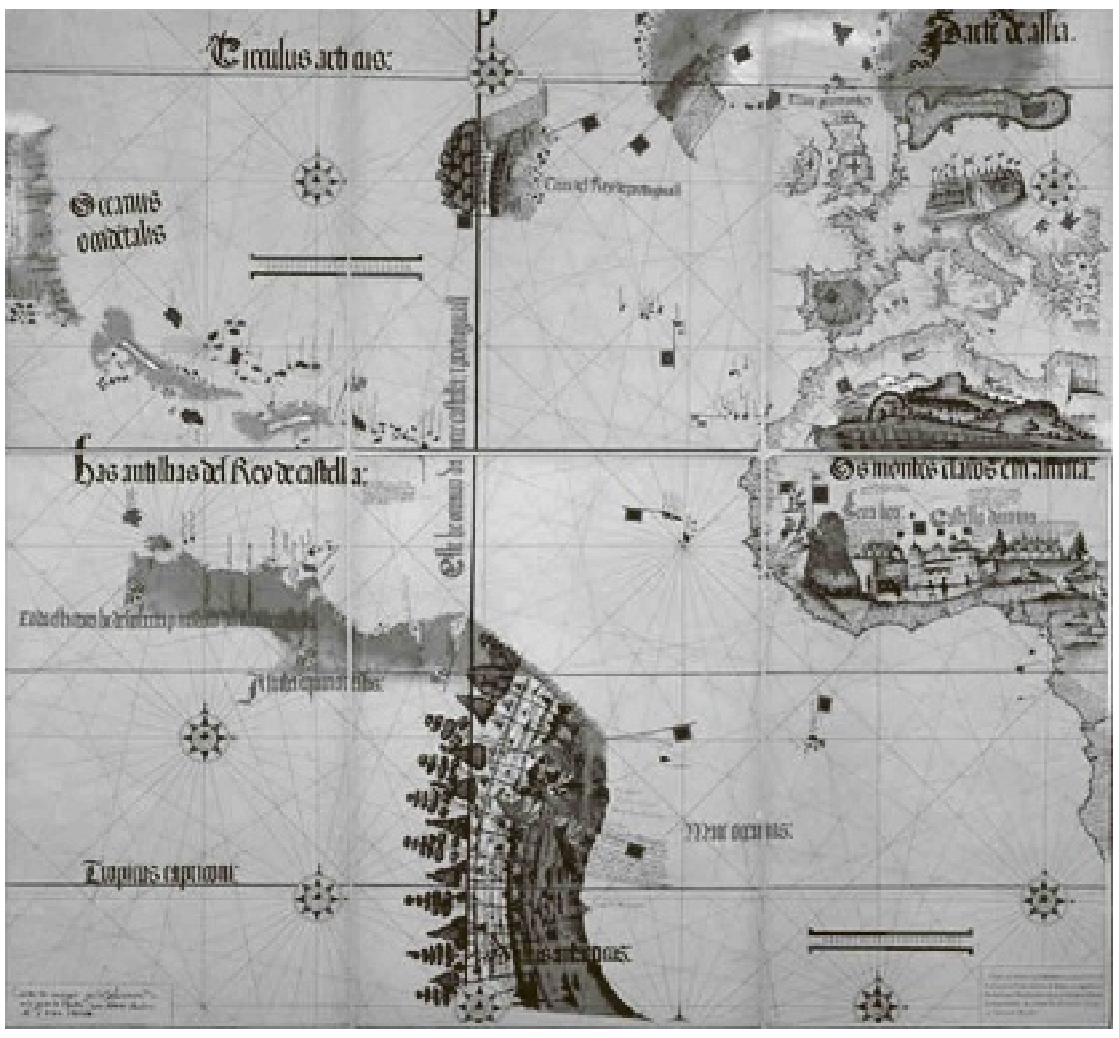

Fragment van een kaart die werd gemaakt na het verdrag van Tordesillas (1494).

Tekst: Fred de Haas

In de voorgaande aflevering genoemde kenmerken vinden we ook terug in het Spaans van de Canarische eilanden dat nog het meest lijkt op het Spaans van Latijns-Amerika. Ook vind je daar het gebruik van 'Usted' en 'Ustedes' voor de tweede persoon enkelvoud en meervoud.

Het Canarische Spaans
Er bestond een nauwe band tussen West-Andalusië en de Canarische eilanden die, zoals gezegd, door Andalusiërs werden gekoloniseerd. Ook kwamen er veel Portugezen op de Canarische eilanden. Sinds het verdrag van Tordesillas in 1494 hadden de Portugezen immers toestemming om de Afrikaanse kusten en Brazilië te koloniseren. Dat verklaarde hun aanwezigheid in het gebied.

Het Spaans van de Canarische eilanden klinkt meer Caribisch dan 'Iberisch'. 'Los guardan' (ze hoeden ze) klinkt als [lo hwardan], 'las gallinas' (de kippen) klinkt als [la ha.ji.na]. Ook zijn er nogal wat woorden uit het Portugees overgenomen: 'jeito' in de betekenis van 'handigheid, 'kundigheid', dat we ook in het Papiaments terugvinden ('jeitu'). In plaats van 'tirar' gebruikt men het Portugese 'botar', in plaats van 'volver' zegt men 'virar'.

Het Spaans van Venezuela is erg 'Canarisch' getint. Men noemt Venezuela daarom wel eens 'La octava isla' (= het achtste eiland). Voor een goed begrip: er zijn zeven Canarische eilanden.

Bovenstaande invloeden vinden we dus vooral in het Caribisch gebied en langs de kust van Spaans Amerika.

Beeldvorming rond het Spaans van Latijns-Amerika
Men denkt weleens dat de mensen die in het begin voet aan wal zetten in Latijns-Amerika voor het merendeel uit schooiers en platvinken bestond. Dat beeld is onjuist:

'La sociedad hispanoamericana del siglo XVI (...) se constituyó con una proporción muy alta de hidalgos y una proporción también muy alta de clérigos, licenciados, bachilleres y gente culta, mayor que la que se daba en la sociedad europea de la época. Llegaron también, claro está, campesinos (en cantidad sorprendentemente pequeña), gentes de los diversos oficios (en cantidad algo mayor) y sobre todo marinos y soldados de los más diversos sectores sociales. Pero ya en la misma hueste conquistadora, y aún más al constituirse la sociedad hispanoamericana, se produjo una nivelación hacia arriba, una 'hidalguización' general'. (Ángel Rosenblat, los conquistadores y su lengua, Caracas, 1977).
(De Spaans-Amerikaanse samenleving uit de 16e eeuw (...) werd voor een zeer groot deel gevormd door mensen van adel en ook voor een zeer groot deel uit geestelijken, academici, mensen met een middelbare schoolopleiding en ontwikkelde lieden, een deel dat groter was dan dat in het Europa van die tijd. Natuurlijk kwamen er ook mensen van het Spaanse platteland (een verrassend klein aantal), ambachtslieden (een wat groter aantal) en vooral zeelui en soldaten uit de meest verschillende lagen van de bevolking. Maar ook al bij de massa veroveraars en nog meer bij de vorming van de Spaans-Amerikaanse gemeenschap vond er een nivellering naar boven plaats, een algemene 'veredeling'.

De inheemse talen van Latijns-Amerika
Merkwaardig is dat de meeste inheemse talen geen invloed hebben gehad op de structuur van het Spaans. Natuurlijk wel op de woordenschat. Alleen al op het gebied van de flora, de fauna en de aardrijkskundige namen. Daar waren nu eenmaal geen Spaanse woorden voor. Tot op heden vinden we die woorden uit de inheemse talen niet alleen terug in het Spaans, maar ook in andere talen die ze op hun beurt hebben ontleend aan het Spaans. Uit het Caribisch kennen we de 'caimán' (kaaiman) en uit de taal van de Azteken, het Náhuatl, woorden als 'tomate', 'cacao', chocolate en 'tequila'. Ook zijn er bekende woorden aan het Quechua ontleend: pampa (vlakte), coca (cocaine), llama (lama). Het Tupí-Guaraní heeft ons woorden gegeven als 'maraca' (het ritme-instrument), gaucho (de Zuid-Amerikaanse cowboy) en de 'yaguar' (jaguar). Uit de Afrikaanse talen kennen we de woorden 'bongó' (trommel), 'banana', 'conga' (trommel) en 'marimba'.
Wie zich een beeld wil vormen van de hoeveelheid woorden die specifiek bij een bepaald Spaans sprekend land zijn gaan behoren hoeft alleen maar op het internet te zoeken naar 'Diccionario de Cubanismos', 'Diccionario de Argentinismos', etc.
Nogmaals: de syntaxis (taalstructuur) van het Spaans in Zuid-Amerika is - met uitzondering van sommige gebieden waar Quechua wordt gesproken - nagenoeg dezelfde als in Spanje. Er zijn wel bepaalde in het 'gehoor' springende kenmerken, zoals het veelvuldig gebruik van 'nomás': déle agua nomás (= geef hem maar wat water). Of de betekenis van 'Uno' in: Uno es débil (= een mens is nu eenmaal zwak). Grappig is ook de betekenis van 'medio' (half) in uitdrukkingen als: 'ese tío es medio loco' (= die kerel is niet goed snik).

Het Spaans van Zuid-Amerika is zeker niet uniform en vertoont van noord naar zuid telkens andere gezichten. Laten we sommige van die gezichten eens nader bekijken.

Het Caribische Spaans
Het Caribisch gebied is een van de grootste lingüistische smeltkroezen van de Westerse taalgeschiedenis. In de loop van deze geschiedenis heeft er een ontmoeting plaatsgevonden tussen de meest uiteenlopende talen, zoals: het Arowak, Caribe, Maya, Engels, Frans, Spaans, Nederlands, Portugees, Bantoe, Yoruba etc. Sommige talen zijn verdwenen en leven hoogstens nog voort als restanten, andere hebben zich verbreid in een bepaald gebied en leven voort naast een Creoolse taal (het Nederlands naast het Papiaments, het Frans naast het Kréyol, Engels naast Jamaican Creole).
Twee talen hebben zich als officiële taal over een groot gebied kunnen verspreiden: het Spaans en het Portugees.

Gemeenschappelijke kenmerken van het Caribische Spaans
In het Caribisch gebied is het Seseo en het Yeísmo (zie deel 1) overal verspreid. Ook vinden we er opvallende neusklanken. Het Spaanse 'San Juan' wordt vaak uitgesproken als [SangHwang]. De S is zwak of wordt weggelaten aan het eind van een woord: 'asta' (vlaggenstok) wordt [ahta], 'mesas' (tafels) wordt [mesa] of [mesah]. De D tussen twee klinkers is zwak of verdwijnt: 'dedo' (vinger) wordt [deo] en 'lodo' (modder) wordt [lo]. De Spaanse Jota (= J) wordt uitgesproken als een H: 'caja' wordt [caha]. Ook vinden we overal ontleningen aan vroegere inheemse talen (taíno): 'ají' (knoflook), 'comején' (termiet), 'bohío' (houten huisje) en Afrikaanse talen: babalao (Cuba: voodoo priester), 'Orisha' (goden) etc.
Ook de manier waarop volwassen samenlevenden en niet samenlevenden elkaar toespreken als 'Papi' en 'Mami' is wijdverbreid.

Cuba
Niet overal in het Caribisch gebied wordt het Spaans op dezelfde manier uitgesproken. Ook binnen de landen zijn er grote verschillen. Zo staat de Cubaanse provincie Camagüey bekend om zijn duidelijke Spaanse uitspraak. Luister maar eens naar de manier waarop de Vieja Trova Santiaguera 'Lágrimas Negras' zingt. In Camagüey en Santiago de Cuba worden de L, de R en de eind-S nog uitgesproken. In het westen niet meer.
Ook heeft men in Cuba de neiging om de medeklinkers in een woord samen te laten vallen tot één klank: 'Mi hermano' klinkt dan als 'Mjemmano'.

Santo Domingo
In Santo Domingo vind je in de eerste plaats de algemene kenmerken van het Caribische Spaans. Verder hoor je in de Dominicaanse Republiek hoe de R vóór een medeklinker wordt uitgesproken als een Y: 'puerta' (deur) klinkt als [pueyta] en 'tarde' (middag) als [tayde]. Maar het meest opvallende is hoe het meervoud van de woorden vaak wordt gevormd.
Het meervoud van 'casa' (huis) is formeel 'casas', maar wordt in Dominicaanse monden vaak [cásase]; 'mujeres' (vrouwen) wordt [mujérese]. Merkwaardig is ook het gebruik van 'ello' voor het onpersoonlijke 'het': ello llueve (= het regent).
En wat denkt u van het gebruik van 'ser' (zijn) in zinnen als 'era temblando que estaba' = ik stond te rillen (letterlijk: ik was aan het rillen dat ik was).
Uit Afrikaanse talen (Kikongo, Kimbundu) - in de Dominicaanse Republiek waren veel Afrikanen - heeft men het gebruik van de dubbele ontkenning overgenomen: Yo no quiero no = ik wil niet (letterlijk: ik niet wil niet).
Net als in Puerto Rico vind je in het Spaans van Santo Domingo veel gehispaniseerde ontleningen aan het Engels, vooral op sportgebied: 'Jonrón' (homerun), 'queche' (catcher), 'etrai' (strike) etc.

Puerto Rico
Wat opvalt bij Spaanssprekende mensen uit Puerto Rico is het rekken van de laatste beklemtoonde klinker. 'parada' (halte) wordt [paraaada], 'muerto' wordt [muèeeerto], enzovoorts. Ik overdrijf het schriftbeeld voor de duidelijkheid. De R wordt in Puerto Rico vaak uitgesproken als een L: 'puerta' wordt [puelta], 'tarde' wordt [talde] en 'peor' (erger) wordt [piol].
Omdat Puerto Rico zeer nauwe staatkundige banden met Amerika heeft zijn er ook ontleningen aan het Engels. Maar niet veel meer dan op de andere eilanden. Onderzoek wijst uit dat ongeveer 7 procent van de woorden aan het Engels is ontleend.
Soms zijn er duidelijke Amerikaanse invloeden te constateren in de taal. Iemand uit Puerto Rico zal zonder blikken of blozen zeggen: 'Caminando es bueno' (= de letterlijke vertaling van 'walking is good') en dat zal je in de rest van Latijns-Amerika niet aantreffen.

Het Spaans van Mexico
De meeste Mexicanen, van wie meer dan driekwart mestiezen zijn, spreken geen Caribisch Spaans, zoals in Vera Cruz, maar een variant die wordt gesproken van het zuiden van de Verenigde Staten tot aan de Midden-Amerikaanse republieken met uitzondering van Costa Rica en Panamá. Die variant wordt gesproken door zo'n 130 miljoen mensen.
In het Spaans van Mexico worden veel klinkers zwak uitgesproken. Deze klinkers heten 'vocales caedizas' (wegvallende klinkers). Voorbeelden: 'antes' (vroeger) klinkt in de Mexicaanse mond als [ant's], 'cafecito' (kopje koffie) wordt uitgesproken als [caf'cito]. Een merkwaardige uitspraak (die men ook in Midden-Amerika en het Andesgebied aantreft) is de dubbele R in een woord als 'carro'. Dat klinkt als een soort zachte zr-klank: [cazro].
De dubbele L wordt helemaal niet uitgesproken: 'tortilla' (maïspannekoek) klinkt als 'tortiya'.

Vanaf de 16e eeuw is het Spaans van Mexico in contact geweest met inheemse talen als het Náhuatl (de taal van de Azteken), het Maya, het Mixteeks en het Zapoteeks. Het Maya en Náhuatl waren lingua franca-talen. Het Náhuatl werd gesproken van het zuiden van de huidige Verenigde Staten tot Midden-Amerika. Het Maya was de taal in Yucatán, Chiapas, Guatemala en Belize.
Het woord 'coyote' (prairiehond) komt van het Náhuatl. Ook woorden als 'huipil' (versierde blouse), 'pulque' (een drank bereid uit de agave) en 'tomate' (tomaat) komen uit het Náhuatl.

Invloed van het Náhuatl is te horen in de uitspraak van woorden die in het midden een TL-klank hebben. De TL is namelijk een veel voorkomende medeklinkercombinatie in het Náhuatl en werd ook als TL uitgesproken. Een Mexicaan die het woord 'atlas' uitspreekt zal dan ook duidelijk de A van de TL scheiden. Hij zal zeggen [a-tlas].
Velen van u die wel eens Mexicaanse liedjes hebben gehoord of gezongen zullen uitdrukkingen zijn tegengekomen als 'Ándale' (vooruit!) of 'Úpale' (zet 'm op!, een veel gebruikte uitroep in Mariachi-orkesten). Die toevoeging van 'le' achter een gebiedende wijs is typisch Mexicaans.
Als men u in Mexico niet goed heeft verstaan dan zult u vaak de vraag '¿Mande?' (beveel) horen. Het betekent gewoon 'wat zegt u?'

Venezuela
Het Spaans van Venezuela vertoont, vooral aan de kust, de kenmerken van het Caribische Spaans. Het land heeft historisch veel banden met de Canarische eilanden en dat is te horen in de uitspraak van het Venezolaanse Spaans. Vandaar dat ik al eerder vermeldde dat Venezuela soms 'het achtste eiland' (lees: het achtste van de Canarische eilanden) wordt genoemd (la octava isla). Net als in de andere landen zijn er natuurlijk ook in Venezuela veel woorden die aan inheemse talen zijn ontleend, zoals 'pichirre' (= gierig), een woord dat we ook tegenkomen in het Papiaments (pichiri).

Costa Rica en Colombia
In Costa Rica heeft men ook die 'ZR'-achtige uitspraak van woorden als 'otro' [otzro] en 'carro' [cazro].
In Costa Rica heeft men, net als in Colombia, een voorkeur voor verkleinwoorden op -ico: 'momentico' (ogenblikje), 'patico' (eendje). Vandaar dat men de mensen uit Costa Rica ook wel 'Ticos' noemt.
Wat ook opvalt is het gebruik van 'Usted' dat niet de Kastiliaanse betekenis heeft van 'U' maar gewoon van 'Je' en ook wordt gebruikt voor intimi. Omdat dit gebruik in Costa Rica zoveel voorkomt noemt men het wel 'Ustedeo costarricense' (het ge-Usted van Costa Rica).

Het Andesgebied
Het Spaans dat men in het Andesgebied van Colombia, Ecuador, Perú en Bolivia spreekt wordt ook wel genoemd het Andes Spaans (el español andino).
Het is een gebied met miljoenen inwoners die oorspronkelijk onder meer Quechua spraken, een taalfamilie met veel varianten. In Perú werd het Quechua vanaf de 16e eeuw als algemene taal gebruikt. Fray Domingo de Santo Tomás was degene die als eerste een vocabulaire en een grammatica schreef en in het Spaans aan de taal refereerde als 'Quechua'.

(Wordt vervolgd)

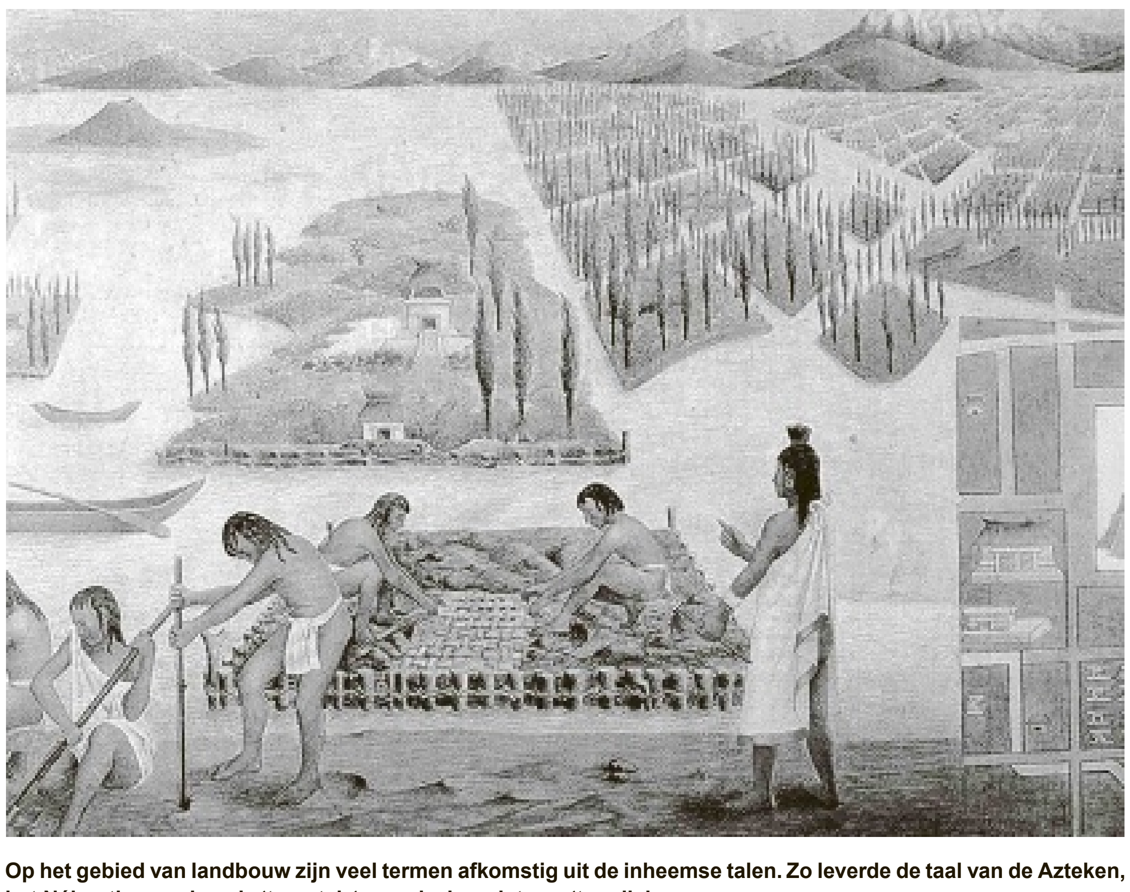

Op het gebied van landbouw zijn veel termen afkomstig uit de inheemse talen. Zo leverde de taal van de Azteken, het Náhuatl, woorden als 'tomate', 'cacao', chocolate en 'tequila'.

Medisch

Meditatie als geneeskundige behandeling

Door veel mensen wordt meditatie als iets positiefs gezien. De beoefening ervan wordt meestal geassocieerd met yoga en andere spirituele stromingen. Het is ook algemeen bekend dat Boeddhistische monniken veel mediteren. In de reguliere geneeskunde wordt deze activiteit nog niet erkend als een medische behandeling, maar dit gaat veranderen. Het is namelijk inmiddels wetenschappelijk bewezen dat bepaalde manieren van mediteren een genezende werking kunnen hebben.

Tekst: Hans de Haan

Vanuit het standpunt van de neurowetenschap kan meditatie worden beschouwd als een spirituele bezigheid waardoor iemand controle krijgt over zijn eigen hersenprocessen. Onderzoek naar de hersenactiviteit door middel van elektroencefalografie (EEG) bij ervaren beoefenaren van meditatie laat zien dat tijdens meditatie hoogfrequente, synchrone golven optreden, de zogenoemde gamma-golven. Deze worden voortgebracht door specifieke interneuronen in de hersenschors die snel flitsen en korte verbindingen hebben met andere zenuwcellen. Er zijn vier hersencentra betrokken bij meditatie.

Dalai Lama

Richard Davidson, een topneurowetenschapper en hoogleraar psychologie aan de University of Wisconsin in Madison, haalde in 2004 het wereldnieuws, omdat hij door de Dalai Lama was uitgenodigd om in zijn researchcentrum onderzoek te doen naar het effect van mediteren bij een aantal van zijn Tibetaanse monniken. Er werd gekozen voor de Compassion Meditation waarbij een toestand van liefdevolle benadering ontstaat naar alle levende wezens toe, waarbij opkomende gedachten geen kans krijgen deze toestand te verstoren. Het onderzoek werd uitgevoerd door het meten (scannen) van de activiteit in de hersenen door middel van functionele MRI. Deze scans werden uitgevoerd bij twee groepen monniken: novices en monniken met een meditatie-ervaring van tenminste 10.000 uur (!). Davidson vond bij de novices een gering effect, maar bij de zeer ervaren monniken werd een sterk verhoogde elektrische hersenactiviteit gezien, vooral in de hersengebieden waar oplettendheid en emoties zetelen. Op grond van deze resultaten stelt Davidson dat de hersenen veel plastischer zijn dan we denken en kunnen worden getraind in het krijgen van geluksgevoel en compassie, op dezelfde manier als het leren bespelen van een muziekinstrument of het leren spelen van tennis.

Genezende meditatie

De ontdekker van deze vorm van meditatie is Jon Kabat-Zinn, hoogleraar geneeskunde aan de University of Massachusetts, Medical School. Hoewel van oorsprong

Richard Davidson met links van hem de Dalai Lama en de monnik Geshe Sopa (foto: Jeff Miller).

moleculair bioloog, werd hij later de grondlegger van mindfulness based stress reduction (MBSR, stressvermindering gebaseerd op het geraken in een toestand van bewuste aandacht). Het wordt toegepast als een vorm van psychotherapie in gevallen van het overwinnen van angst, pijn en stress. Het is inmiddels een gerespecteerde en wetenschappelijk erkende behandelwijze geworden bij stress en chronische pijn. Het is volgens Jon Kabat-Zinn een intensieve vorm van meditatie en het vereist daarom discipline. Met meditatie laat je de patiënt deelnemen aan zijn genezing, waarbij hij zich moet realiseren dat niet alle kracht van de dokter komt, maar ook vanuit zijn eigen lichaam, geest en hart. Helaas is niet iedereen in staat om die discipline op te brengen.

Behandeling van depressie

Inmiddels is er een nieuwe stroming ontstaan door het baanbrekende werk van de Britse gedragstherapeuten Zendel Segal, Mark Williams en John Teasdale, die samen met Jon Kabat-Zinn de grondslag hebben gelegd voor de ontwikkeling van de mindfulness based cognitive therapy (MBCT, aandachtgerichte cognitieve therapie met betrekking tot kennis). Het betreft een 8-weekse training voor mensen die eerder depressief zijn geweest en bij wie een grote kans bestaat dat zij opnieuw depressief worden. Het is in feite een vorm van preventie, de zogenaamde terugvalpreventie. Onderzoek bij een groep deelnemers en een controlegroep heeft aangetoond dat na 60 weken iets minder dan de helft (45 procent) profijt heeft gehad van de training en geen depressie heeft ontwikkeld. Het is wel zo dat mensen met een depressie die hier goed op reageren, de rest van hun leven structureel moeten blijven mediteren. Mindfulness is eigenlijk een manier van leven en niet een techniek.

MBCT in Nederland

De Nijmeegse hoogleraar psychiatrie Anne Speckens verricht al jarenlang fundamenteel onderzoek naar het effect van MBCT bij patiënten met stemmingsstoornissen. Zij maakt daarvoor gebruik van EEG-metingen en functionele MRI (neuro-imaging) en vergelijkt hiermee de hersenactiviteit van mensen die zeer ervaren zijn in meditatie, met die van deelnemers van een controlegroep. Verder onderzocht zij patiënten met een depressie die in het verleden de 8-weekse cursus MBCT hebben gevolgd. Haar ervaringen zijn positief. Zij heeft zelf deelgenomen aan een tweedaagse cursus MBCT en vindt het down to earth en niet zweverig. Volgens Speckens kan deze vorm van meditatie in sommige gevallen zelfs de medicijnen vervangen. Zij is daarom van mening dat deze behandelwijze bij patiënten met een depressie een onderdeel moet zijn van reguliere geneeskunde.

Nederland kent nog maar een klein aantal MBCT-therapeuten, hoofdzakelijk psychiaters en psychotherapeuten die inmiddels een landelijk netwerk hebben opgericht die een vorm van kwaliteitsborging biedt, want voor de toepassing van mindfulness moet je speciaal worden getraind.

Recent onderzoek

Eileen Luders en haar mede-onderzoekers van de UCLA School of Medicine in Los Angeles hebben neuro-imaging uitgevoerd bij 100 mediterende proefpersonen, waarbij werd gefocust op de windingen van de hersenschors (gyrificatie). Er werd daarbij een duidelijk positieve correlatie (onderlinge betrekking) gevonden tussen de omvang van windingen in bepaalde hersengebieden en het aantal jaren van meditatie. Het is weer een aanwijzing dat langdurige en intensieve meditatie in staat lijkt te zijn de structuur van de hersenen te veranderen. Deze studie werd in februari 2012 gepubliceerd in het tijdschrift 'Frontiers of Human Neuroscience'. Op de website van haar universiteit licht Eileen Luders haar onderzoek nog toe: 'Van mensen die mediteren is bekend dat ze meester zijn in introspectie, zelfbewustzijn en zelfbeheersing, waardoor ze hun emoties goed in de hand hebben. Er lijkt dus een verband te bestaan tussen deze geestestoestand en de bij het onderzoek vastgestelde neurologische bevindingen.' Deze constatering sluit goed aan op de uitspraak van Richard Davidson over de neuroplasticiteit van onze hersenen.

Hans de Haan is arts en wetenschapsjournalist. Hij is jarenlang actief geweest op Curaçao als medisch adviseur bij diverse instanties.

Beweging

De symfonie van bewegen

Lange tijd is gedacht dat de neuronen in de motorische cortex van het brein op dezelfde manier functioneren als de neuronen in de visuele cortex. De neuronen in de visuele cortex vertalen de wereld om ons heen, kleur/vorm, in elektrische signalen. Lange tijd hebben wetenschappers gezocht en erover gediscussieerd welke aspecten van bewegen (snelheid, richting, afstand) door de motorische neuronen werden vertaald. Kijkend naar de afzonderlijke neuronen konden er geen relaties tussen de bewegingsparameters en de elektrische signalen worden gelegd.

'Sprinters kunnen hun voordeel doen door het plannen van het bewegen te ondersteunen'.

Tekst: CVF

Bij een recent gepubliceerd onderzoek keken de wetenschappers naar de hersenactiviteit van de motorische neuronen bij het aanraken van een voorwerp met de hand. Bij het reiken naar het voorwerp bleken de neuronen ritmisch elektrische signalen af te vuren. De onderzoekers hadden dat bij een a-ritmische beweging niet verwacht.

De afzonderlijke neuronen zijn als de bandleden van een jazz- of symfonieorkest. Luisterend naar de afzonderlijke bandleden is de melodie niet gemakkelijk te herkennen. De bandleden/neuronen amalgeren tot een ritme, de symfonie van bewegen.

De ritmische neurale activiteit is niet nieuw in het dierenrijk. Deze eenvoudige neurale patronen vormen gecombineerd de basis voor complexe bewegingen en zullen de wetenschappers in de gelegenheid stellen om de wetmatigheden van de motorische cortex te doorgronden. Op die manier kunnen de revalidatieprogramma's voor bijvoorbeeld CVA-patiënten getoetst en waar nodig bijgesteld worden.

Complexe bewegingen

Die complexe bewegingen worden dus op basis van ritmisch vurende neuronen bewerkstelligd. Daarnaast heeft de mens een speciaal gedeelte van de motorische cortex ontwikkeld waardoor er directe invloed is op de motorische cellen die bewegingen aansturen. Normaal gesproken lopen die signalen via het ruggenmerg. Die korte directe aansturing maakt het mogelijk om complexe bewegingen te maken, de fijne handmotoriek is daar een goed voorbeeld van.

Plannen van een beweging

Doordat er nu naar groepen neuronen kan worden gekeken, is er ook een beter inzicht ontstaan in de manier waarop een beweging wordt gepland. Bij de oude theorie ging men ervan uit dat de neuronen geleidelijk aan steeds meer activiteit vertonen tot ze de grens bereiken waar de beweging plaatsvindt. Dus hoe dichter de activiteit bij die bewegingsgrens is hoe sneller men kan reageren.

Nu blijkt hoe de neuronen gezamenlijk de beweging construeren. Hoe beter dat motorisch engram is geconstrueerd hoe sneller er gereageerd kan worden. Sprinters, maar ook patiënten (Parkinson) kunnen hun voordeel doen door het plannen van het bewegen te ondersteunen.

Het aanleren van een beweging

Gaba (gamma-aminoboterzuur) is een neurotransmitter die erg belangrijk is voor de plasticiteit van de motorische cortex. De snelheid waarmee een beweging aangeleerd wordt verschilt per individu. De onderzoekers waren benieuwd of de Gaba-concentraties konden voorspellen hoe snel iemand leert. De personen die het gevoeligst voor Gaba waren leerden een nieuwe beweging het snelst aan. Degenen die hoge basisconcentraties van Gaba hadden waren het langzaamst in het leerproces. Voor patiënten is het onderzoek veelbelovend. Na hersenbeschadiging (onder meer CVA) verandert de Gaba-concentratie. Bij het onderzoek werd gebruik gemaakt van elektrische stimulatie die de Gaba-concentratie beënvloedt en in het licht van de hersenbeschadiging kan die techniek ook therapeutisch/curatief worden gebruikt.

De rubriek 'Beweging' verschijnt om de week in de Ñapa en wordt verzorgd door de Curaçaose Vereniging van Fysiotherapeuten. Meer informatie: www.fysiotherapie-curacao.com of email info@fysiotherapiecuracao.com.

Voeding

Bessen voorkomen veroudering hersenen

Rode, zwarte en blauwe bessen en aardbeien kunnen geheugenverlies en andere verouderingsverschijnselen van de hersenen tegengaan, zo blijkt uit een artikel in het vakblad Journal of Agricultural and Food Chemistry.

Daarin worden een aantal studies bij dier en mens obver het verouderende brein geanalyseerd. Uit de analyse blijkt dat bessen hoge dosissen antioxidanten bevatten die de cellen kunnen beschermen tegen beschadiging.

Bovendien zouden bessen een positieve invloed hebben op de manier waarop neuronen in de hersenen met elkaar communiceren, waardoor ontstekingen en beschadiging van neurale circuits wordt voorkomen. Dit zou op zijn beurt de achteruitgang van motorische en cognitieve vaardigheden tegengaan.

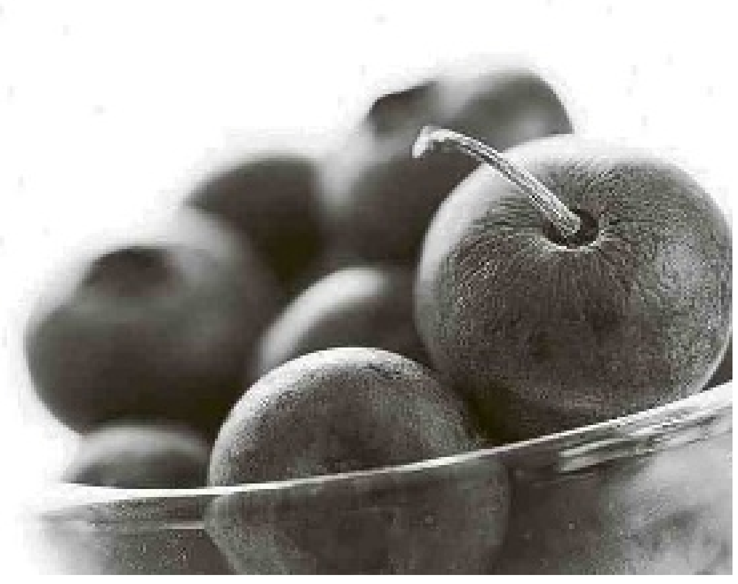

In Memoriam Miriam 'Maepi' Capriles

'Géén schijnwerpers alstublieft!'

Miriam Capriles. Ze oogde extravert maar was toch heel verlegen. Ze was prachtig verzorgd en opgemaakt, maar wilde eigenlijk niet gezien worden.

Onlangs overleed Miriam Capriles. Ze werd bijna tachtig jaar. Het was een unieke vrouw, die liever op de achtergrond bleef. Een belangrijk deel van haar werkzame leven was zij - tegen wil en dank - het gezicht van het Joods Cultureel-Historisch Museum achter de synagoge in Punda. Ooit interviewde ik haar voor de Ñapa. Ze stribbelde tegen. Geen interview was zo tijdrovend als dat met haar. Maar er gebeurde iets unieks: uit een zakelijk ontstaan contact ontstond een warme vriendschap.

Tekst en foto's: Marius Bremmer

De eerste keer dat ik haar ontmoette was in 1986. Ik liep wat argeloos rond in het Joods Cultureel-Historisch Museum. Daar raakte ik aan de praat met een dame die er aardigheid in had dat ik als niet-joodse Nederlander zo'n belangstelling toonde voor 'haar' museum. Ze waardeerde dat mijn vragen verder gingen dan die van de meeste Amerikaanse toeristen. Ze toonde me op een gegeven moment het schilderij voorstellende George Maduro en de slag bij Dorrepaal, een incident tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Zuid-Hollandse Rijswijk. Ik hoorde uit haar mond voor het eerst dat het Haagse miniatuurstadje Madurodam genoemd is naar de Joodse verzetsstrijder uit Curaçao. Zo bezorgde ze mij toen een vergezicht: 'Wat een rijke historie heeft dit eiland!'

Spook

Uit nieuwsgierigheid bezochten mijn echtgenote Linda en ik bijna tien jaar later een dienst in de synagoge te Punda. Het was Chanoeka, het Joodse lichtjesfeest. Na afloop zag ik op de binnenplaats een mooie vrouw staan. Waar kende ik haar ook alweer van? Ze oogde extravert maar was toch heel verlegen. Ze was prachtig verzorgd en opgemaakt, maar wilde eigenlijk niet gezien worden. Ik herinnerde me opeens het verhaal over Madurodam en besloot haar de volgende dag op te zoeken in haar museum voor een interview: over het museum, haar werk en haar Joodse achtergrond. Ze stribbelde hevig tegen: géén schijnwerpers op Miriam Capriles alstublieft!

Na diverse bezoeken gaf ze zich gewonnen, alleen als ik 'op eigen risico' pen en papier ter hand nam. Was ze het niet eens met het eindresultaat, dan mocht het niet in de krant. Toen ze zichzelf eindelijk - ik moest veel schrappen - kon vinden in een concept, kwam de volgende voorwaarde: haar nicht Ena Dankmeijer-Maduro moest het ook goed vinden! Toen die hobbel genomen was - Ena was onder de indruk - kwam de volgende voorwaarde: er mocht hoe dan ook geen foto van haar bij het interview, want ze was onbelangrijk 'en een foto van een spook hoort niet in de krant thuis'. Vooruit dan maar, ik mocht een snapshot op afstand maken waar tenminste een paar andere mensen op stonden.

Maar met het eindresultaat was ze dolblij. Ze verklapte dat haar verre achterneef Lionel Capriles - de toenmalige CEO van de MCB Bank - haar opbelde: 'Miriam, je staat in de krant!' Zo pakte het interview toch goed uit. Ze nodigde ons uit voor een ontvangst bij haar thuis Dat was een haast Hollands-gezellig ingerichte woning naast landhuis Rooi Catootje. Er stonden mooie spullen en ze had een prachtige verzameling boeken. Er kwam wat naaste familie, de voorzitter van het museumbestuur en haar goede vriendin Sonia Lopes Henriquez. Zo belandden we als jong gezin in haar kleine inner circle.

'Bruhá'

Haar overgrootvader was de beroemde arts dr. David Ricardo Capriles, naar wie de kliniek genoemd is. Dat kon ze met trots zeggen, want ze was zelf erg geïnteresseerd in psychologie. Haar moeder was Hanah Helene Brandao. Haar vader Dick Capriles deed van alles en nog wat, had onder andere een winkel in sportartikelen in Punda. Over hem zei ze: "Hij was succesvoller in sporten - vooral tennis - dan in zakendoen. Nee, niet alle joden zijn rijke zakenmensen."

Miriam was een rasvertelster, al sprong ze voortdurend van de hak op de tak. Ze putte zich uit in verontschuldigingen daarover. Wie even de tijd had om in het museum bij haar bureau te blijven praten, kreeg toenemende bewondering voor haar. Dat snapte ze zelf overigens niet: "Ik doe mijn werk en wat is daar nou voor bijzonders aan? Ik ben hier toevallig terecht gekomen, toen men destijds zo gauw geen ander had."

Ze uitte zich soms in een mix van talen, al beheerste ze het Nederlands overigens uitstekend. Soms werd ze moedeloos: "In toenemende mate denk ik, dat ik steeds minder denk." Ze noemde zich dan bruhá (verward).

Religieus

Ze praatte in een rap tempo. Soms gaf ze het zelf toe: "Ik ben een rare combinatie van heel verlegen en toch praatziek." Ze kon klagen over het gebrek aan bijbelkennis, maar wist juist heel veel. Als je een vraag stelde, bijvoorbeeld of ze wel religieus was opgevoed, kwam er vaak een ontwijkend antwoord of erger nog: een tegenvraag. "Wat moet daaronder verstaan worden? Wat is volgens u religieus?" En zo werden in een interview met haar voor je het wist de rollen omgedraaid. Miriam worstelde soms met de vraag wat ze met de bijbel moest. "Verstandelijk gezien ben ik altijd geïnteresseerd geweest, ook in andere godsdiensten. De bijbel intrigeerde me, maar om er alleen door te worstelen viel niet mee. Hoewel ik 'm opzij heb gelegd, blijft de interesse."

Zo'n 45 jaar geleden kwam er uit Amerika een nieuwe en aansprekende rabbi voor de liberale gemeente: rabbi Maslin. Steeds meer mensen spoorden Miriam aan om eens naar hem te gaan luisteren en warempel, een fascinerende, nieuwe wereld ging voor haar open. "Dat werd het begin van meer gerichte interesse voor het Jodendom, want van huis uit liepen we de deur van de synagoge niet plat."

Een vraag of ze zich ook aan de Joodse spijswetten hield wist ze mooi te pareren: "Kijk, ik ben erachter gekomen dat varkensvlees nogal zwaar op de maag ligt. Bovendien zit er veel cholesterol in, dat past niet in mijn dieet."

Maar dan weer serieus: "Het Joods-zijn is een complex iets. Zonder geregeld de diensten bij te wonen en me aan alle rituelen en wetten te houden, voel ik me joods *in each and every cell*. Over dit joodse gevoel kan ik nog wel drie pagina's met u doorpraten. Ik voel ook een heel sterke band met Israël; ik ben er jammergenoeg nog nooit geweest."

Beschermen

Wat vond ze als beheerder van het museum zelf het meest interessante voorwerp uit de collectie? Haar antwoord was - gezien de uitgebreide en zeer kostbare verzameling zilveren voorwerpen - verrassend: "In de eerste plaats moet ik u zeggen dat ik geen liefhebber ben van zilver, maar ik ben zilver *by now* wel gaan waarderen. De *responsibility* benauwt me weleens: de fraaie zilveren voorwerpen zijn meest handgemaakt, door Nederlandse meesters." Dan had ze het opeens door: "Ik geloof dat ik uw vraag nog niet helemaal heb beantwoord." Ze rebbelde verder: "Kijk, ik ben trots op alles wat me hier omringt en dat gevoel wordt steeds versterkt door al het positieve en enthousiaste commentaar dat we van bezoekers krijgen. Toch vraag ik me ook weleens af hoe het komt dat bereisde bezoekers, met verstand van zaken, ons museum zo bijzonder vinden. In internationaal perspectief is het toch maar een bescheiden geheel?"

Dan moest je de vraag over haar favoriete voorwerpen nog maar eens een keer stellen. Dan kon ze heel hard lachen. "Nou, om eerlijk te zijn ben ik erg gehecht aan dat kleine gebedenboek daar. Het heet 'Prières d'un Coeur Israëlite' ('Gebeden uit een Israëlitisch hart') en het bevat inscripties van ouders voor hun dochter."

Ze kon dan maar zo weer iets uitroepen: "*Work interferes with my existence*. Ik werk omdat ik moet werken. Eigenlijk moet mijn huis nodig opgeruimd worden. Het is er net een grabbelton en mijn tuin een depot van planten. *Tristu* dat u dat allemaal nou opschrijft!" Ze had naar eigen zeggen angst voor het bestaan: altijd weer noemde ze die existentiële fobie!

Troep

Ze was niet getrouwd en had geen kinderen. Toch leefde ze erg mee met ons groeiende gezin. Wij belden haar op bij Joodse feestdagen, zij belde ons op bij christelijke feestdagen. Mijn kinderen voelden meteen aan hoe gemakkelijk ze op hun golflengte kwam. Ze kon uren met hen praten als wij weer eens met vakantie op Curaçao waren. De kinderen vroegen op een gegeven moment zelf: "Papa, mogen wij haar adopteren als onze oma, onze 'oma Miriam'?" Zo werd ze onze 'oma Miriam'.

Na haar pensionering leidde ze min of meer een teruggetrokken leven, helemaal toen autorijden niet meer lukte. Elke dag nam ze zich voor om haar 'grabbelton' op te ruimen, maar het leek eerder alsof er steeds meer knipsels, (kook)boeken, recepten en - zoals ze zelf zei - troep bij kwam. Ze bleef meeleven met de kinderen en had diep ontzag voor de reizen van mijn vrouw Linda naar India. Zelf kende ze maar net de weg van haar huis op Rooi Catootje naar het museum en naar wat intimi, de rest van haar eiland was een grote witte vlek.

Eind vorig jaar bleek ze ongeneeslijk ziek. Ze ging dapper om met haar situatie. Het was mooi geweest, ze hoefde geen ingrijpende operatie meer. Ze kon er grappen over maken, maar was natuurlijk ook erg verdrietig. Gelukkig werd ze met zorg omringd door familie. Zus Marlene Knoot-Capriles en 'nichtje' Janine Da Costa Gomez-Knoot zorgden voor dagelijks bezoek en regelden de boodschappen. Haar oudere nicht en bijna-buurvrouw Ena Dankmeijer-Maduro was een enorme steun, haar klankbord, haar tweede thuis, de eerste die ze belde bij nieuwtjes of als er paniek uitbrak. Ena was haar tegenpool: evenwichtig, trots in de goede zin des woords, levenslustig, ondernemend, reislustig, georganiseerd. Ena regelde zorg toen Miriam niet meer alleen kon zijn. Vijf liefdevolle verpleegsters verzorgden haar bij toerbeurt de laatste maanden. Dat gaf rust! Ook aan broer Dick ('Boelie') Capriles en echtgenote Willy - met wie ze *quite close* was - had ze veel. Zij gaan nu in de 'grabbelton' wonen.

Toen ze in april hoorde dat haar beste vriendin Sonia Lopes Henriquez toch nog vrij plotseling was overleden, hoopte ze dat haar eigen einde snel zou komen. Dat duurde nog tot 21 mei.

Tijdens de begrafenis op de Israëlitische Begraafplaats te Berg Altena waren er zo'n tachtig aanwezigen. De rabbijn zong mooi, begrepen we, en hield een prachtige toespraak. Er werd gelachen en er werd gehuild. De rabbijn zei het treffend: "Er was niemand die haar niet mocht. Nou ja, niemand... er was één persoon niet zo dol op Miriam, dat was ze zelf..."

Het Joodse gebed nadat iemand is overleden zegt het zo: 'Moge haar ziel gebundeld zijn in de bundel des levens...'

Maar weinigen liet ze toe in haar grabbelton, waar de troep zich opstapelde.

Culturele Agenda

KUNST & EXPOSITIES

Van Totempaal tot Watersymfonie
Expositie 'Van Totempaal tot Watersymfonie': 22 Juni van 18.30 - 20.30 uur te Asiento/Rustenburg. Dit project begon 25 februari 2012 en de afsluiting en expositie is op 22 juni.Aan dit project werkten ongeveer 1500 kinderen actief mee: groepen kinderen van de DOS-scholen, 'Fundashon Desaroyo i Progreso' en mindervalide kinderen van de SGR-groep. Het project is gericht op innovatie, creativiteit, respect en verdraagzaamheid voor elkaar en om daarbij het doorzettingsvermogen te triggeren bij de kinderen. Deelnemende groepen: C.M.L Maduroschool, Laura Hartschool, Prinses Margrietschool, Jongens en Meisjes Gilde, Unidat di Bario Kòrsou en Scouting Antiano.
(Zie kader)

Masterworkshop schilderen
Stichting Pap (pro beeldende kunst) organiseert een 'Masterworkshop' schilderen voor gevorderden op 11, 12 en 14 juni in het Cultureel Centrum Curaçao in Emmastad en wordt gegeven door kunstenaar /docent Alan Hudson die recent uit Europa terugkeerde. De eerste Masterworkshop voor gevorderden met als thema 'compositie', de basis voor elk goed beeldend project, is de eerste in een serie die gevolgd kan worden onder leiding van Alan Hudson. De participatie is beperkt: maximaal 12 deelnemers. Voor meer informatie: 513-8260 of emailen naar alanhudsonws@hotmail.com Wees er snel bij, de eersten die inschrijven zijn zeker van hun plaats.

Small People, a tribute to humility
Nog tot 3 september is in Het Curaçaosch Museum de expositie 'Small People, a tribute to humility' te bezichtigen met werken van Giovani en Philippe Zanolino, the ZZ Team. Openinstijden: dinsdag t/m vrijdag van 08.30 - 16.30 uur en zaterdag en zondag van 10.00 - 16.00 uur . Voor meer informatie bellen naar 462.3873.

Who more schi-fi than us
Tot 26 augustus is in de Kunsthalkade in Amersfoort de expositie 'Who more schi-fi than us' te bezichtigen. Op deze expo van hedendaagse kunst uit de Cariben is Curaçao vertegenwoordigd door David Bade , Tirzo Martha en Tony Monsanto. Voor meer info: www.kunsthalkade.nl

Happiness
Expositie `Happiness` van de kunstenaars Astrid van Dorp en Anthony Peelen in 'De Herberg', Arikokweg 18 te Charo. De entree is gratis . Op zaterdag en zondag kunt u de werken en het huis bezichtigen van 12.00 tot 17.00 uur. Voor meer informatie: 4617400 of 6705957.

Fleur de Marie, Un bista den pasado
Bij NAAM aan het Johan van Walbeeckplein is de expositie 'Fleur de Marie , Un bista den pasado' te zien. De expositie is het resultaat van archeologisch onderzoek in de buurt Fleur de Marie. De tentoonstelling is te zien tot 15 juni.
Openingstijden: maandag t/m vrijdag van 09.00 tot 12.00 uur en van 14.00 tot 17.00 uur.
Voor meer informatie: info@naam.an en www.naam.an, tel: 4621933 / 34.

Kunst is het hulpmiddel, het verhaal is zijn boodschap
In Gallery Alma Blou is de expositie van Clemens Briels nog tot 23 juni te bezichtigen. Het aparte en kleurrijke werk van Clemens Briels is internationaal een hot item. Briels is een de meest gevraagde kunstenaars in binnen- en buitenland, zijn kunstwerken zijn opgenomen in diverse internationaal gerenommeerde kunstcollecties. Hij werd als eerste Nederlander verkozen tot Official Artist of the Olympic Winter Games in Salt Lake City en hij ontwierp het officiële affiche. Briels exposeert graag op Curaçao , omdat dit het geboorte-eiland is van zijn vrouw Jenny.

The many faces of love: verlengd
Gezien de belangstelling is in Landhuis Bloemhof nog tot en met 16 juni de tentoonstelling 'The many faces of love - The Renaissance of Art Nouveau', mozaïek van Susan Rudolf te bezichtigen. In deze collectie zijn verschillende kleurrijke impressies en expressies van liefde te zien in mozaiek.
Op 16 juni wordt deze expo afgesloten met een happy hour . In de zomer is er een tentoonstelling met als tentatieve titel 'Tien jaar Bloemhof'. Diegenen die in de afgelopen 10 jaar kunstwerken hebben gekocht, wordt gevraagd dat werk in bruikleen te exposeren bij Landhuis Bloemhof met een statement waarom zij dat werk aankochten.
Voor meer informatie: tel. 737-5775 of e-mail info@bloemhof.an

NIEUW & OPMERKELIJK

Fundraising Dierenbescherming
De Stichting Dierenbescherming Curaçao bestaat momenteel uit een heel nieuw bestuur met jonge, dynamische mensen. Om fondsen te werven organiseert de stichting op zaterdag 23 juni een veiling van kunstwerken, gecombineerd met een Wine and Cheese Party in het atrium van de Centrale Bank van Curaçao en St. Maarten. Kunstenaars zijn benaderd om voor deze gelegenheid een kunstwerk te maken dat specifiek te maken heeft met de dierenwereld. Een grote groep kunstenaars en kunstzinnige mensen heeft hier gehoor aan gegeven, waardoor een zeer gevarieerde en bijzondere mengeling van kunst en kunszinnige objecten in verschillende prijsklassen geveild gaan worden. Onder de kunstenaars die meedoen zijn onder anderen Suzet Rosaria, Ellen Spijkstra, Ellen Hoke , Ellen Elings , Carolien Castendijk, Corinne Boye , Marjon Wegman, Rien te Hennepe , Esther Platell, Ans Mezas, Arthur Oster, Merly Trappenberg, Hanneke Floor, Luoise Laman, Andrea Will, Omar Sling, Maya Tukker en Suzan Rudolf. Veilingmeester is Jacques Capello. Kaarten kosten 100 gulden.

DANS & THEATER

Be our guest
Dans- en balletschool Turning Point presenteert de show 'Be Our Guest'. Be Our Guest is een song uit de film de Beauty and the Beast.
Het verhaal speelt zich af in de filmstudio van Walt Disney en begint in 1920 bij de eerste cartoon van Walt Disney, Sneeuwwitje. We maken een reis door de tijd waarbij verschillende cartoons aan bod komen onder meer Doornroosje, Junglebook, 101 Dalmatiërs, Little Mermaid, Cars en Monsters.
Het is een wervelende show met mooie kostuums en afwisselende dansen. Verschillende dansstijlen komen aan bod, zoals klassiek ballet, jazz, modern en hip hop . Het programma is geschikt voor mensen vanaf 3 tot 100 jaar!
De voorstellingen worden gehouden in La Tentashon op zaterdag 9, zondag 10, vrijdag 15 en zaterdag 16 juni. De kaarten kosten 22 gulden en zijn verkrijgbaar bij de balletschool in de middag- en avonduren. Orionweg 7 B (achter Burger King Saliña). Tel: 4650331 of mobiel 5629920.

Festival Feminino
Festival verzorgd door vooral vrouwelijke artiesten, Dit jaar heeft het festival het thema 'uit volle borst'. Met dit festival wordt de vrouwelijke kunstenaar in het spotlight gezet, het is een ode aan de vrouw in haar kunnen en haar kunst. Dit jaar met verschillende disciplines, nationaliteiten en culturen. Op het podium alleen vrouwen. In de zaal en bij de borrel, vrouwen én mannen! Mannen zijn van harte welkom, dus laat je niet afschrikken. We kunnen van elkaar leren en dankzij de openheid en oprechtheid van de voorstellingen, is het festival interessant voor iedereen!

De verschillende voorstellingen zijn:

Ontboezemingen
Nederlandstalig door: Adrienne Kleiweg, Aukje van Ginneken, Diana Dobbelman, Dominique van Vliet en Leyla Çimen. Humoristisch drama over borstkanker. Ieder van hen gaat op haar eigen manier de strijd aan met de ziekte maar vooral met zichzelf. Een voorstelling over lijden en leven, overlijden en overleven.

Woman Talk
Meertalig: door Denise Jannah (zang) en Anastacia Larmonie (vleugel). Denise Jannah zal uit volle borst komen zingen onder de bezielende leiding van Anastacia Larmonie. Woman Talk is een verzameling mooie liedjes in verschillende talen. Een poëtisch muzikale avond.

One woman show
Papiamentstalig: Een ode aan de ons onlangs ontvallen Nydia Ecury. Luna di Papel, een van haar One Women Shows zal vertoond worden op ons big screen in Teatro Luna Blou. Gedichten door Caresse Isings.

Bon Kurpa
Papiamentstalig door Diana Lebacs , Anne-Marie Braafheid, Marietta Eugenio, Lilimar Valencia en Jelleke Heuvel-Praamsma. Een mix van monoloog, dialoog en dramatical reading. Drie vrouwen, een dokter , een assistent, een wachtkamer, een receptie en een terras. Voelen de vrouwen zich na alle schoonheidsoperaties echt mooier?

Minisymposium preventie bor stkanker
Het Prinses Wilhelmina Fonds heeft verschillende specialisten uitgenodigd om voorlichting te komen geven en vragen te beantwoorden over (de preventie van) borstkanker.

9 juni
17.00 uur One Woman Show, Nafl. 20
19.00 uur Woman Talk, Nafl. 30
21.00 uur Ontboezemingen, Nafl. 35
Passe-partout Nafl. 70

10 juni
12.00 uur Minisymposium + meet and Greet cast Ontboezemingen
15.00 uur Ontboezemingen Nafl. 35
19.00 uur Bon Kurpa Nafl. 25
Passe-partout Nafl. 50

Pachi Damon - Trabou di Warda
Een man verlaat zijn huis om naar zijn werk te gaan. Maar achter de rug van zijn vrouw om heeft hij zich ziek gemeld en gaat hij naar zijn minnares. Toevallig belt zijn vrouw naar zijn werk en krijgt te horen dat hij zich ziek gemeld heeft. Een realistische voorstelling over ploegendiensten en vreemdgaan.
Zaterdag 16 juni 21.00 uur
Zondag 17 juni 20.30 uur
Locatie: Teatro Luna Blou
Entree: 27,50 gulden

FILM

Short Movie Competitie Films & Nochi No Ke Lagami Bai
Op 11 juni presenteert Teatro Luna Blou nog de filmpjes van de CIFFR 'Short Movies, Big Stories jongeren-filmcompetitie, gevolgd door Catrien Ariëns' gloednieuwe documentaire Nochi No Ke Lagami Bai over de Curaçaose tambú.
Maandag 11 juni: The Unusual Turn, Social network, Anwar Braaf en Co , Identiteit, Who am I, Trash, Kòrsou nos bendishon, Nochi no ke lagami bai.
Locatie: Teatro Luna Blou
Entree: 10 gulden
Tijd: 19.30 - 21.00 uur

Filmhuis Openbare Bilbiotheek
Let op: het programma is veranderd! Wegens grote belangstelling houdt het filmhuis van de Openbare Bibliotheek een try-out met twee voorstellingen: op dinsdag en op donderdag. In juni speelt, in tegenstelling tot eerdere berichten, 'Winters bone'. In juli is 'Unter bauern' te zien.
12 en 14 juni: Winters bone
Bij voldoende belangstelling: 10 en 12 juli, Unter Bauern. Anders alleen op 10 juli. Nadere informatie hierover volgt.
'Coming up' in augustus: Io sono l'amore.

VARIA

Landhuis Groot Santa Martha
Iedere eerste zondag van de maand houdt Landhuis Groot Santa Martha een Open Dag. Er is een keuze uit verschillende soorten krioyo-maaltijden, een buffet, lekkernijen en drankjes . Ook zijn er producten van de werkplaatsen te koop.
Tijd: 09.00 - 15.00 uur.
Toegang volwassenen: 2,50 gulden.
Kinderen: 1 gulden.
Voor meer informatie: telefoon 864-7287.

Ascencion
Iedere eerste zondag van de maand is er vanaf 10.00 uur Open Huis op landhuis Ascencion. De toegang is gratis. Om 11.00 uur is er een rondleiding om en door het landhuis. Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert vrijwel iedere donderdag rondleidingen over de plantage en omgeving. Vanaf 08.30 uur bent u welkom. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 864-1950, 518-7265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com.

Timmeren voor vrouwen
Leer timmeren vanaf stap 1: (maximaal 8 personen), dinsdagavond 19 en 26 juni, 3, 10 en 17 juli of donderdagavond 21 en 28 juni, 5, 12 en 19 juli van 19.00 tot 21.30 uur . Kosten 500 gulden voor vijf lessen inclusief alle materialen en elke les je eigen creaties. Locatie: Workshop Woodzz Design, Caracasbaaiweg naast Garage Lunapark. Inschrijven via info@woodzzdesign.com of bellen naar 666.9599.

NOTEERT U ALVAST

'A breast or Two'
Expositie en kunstagenda over borstkanker. In oktober zal in de Mon Art Gallery in het Renaissance Rif Fort de expositie 'A breast or Two - Celebration of Life' te zien zijn en de uitgave van de unieke Art Desk Dairy 2013, een kunstagenda met teksten van Nicole Grimmelt-Pieternella en illustraties van Wilson García. Meer dan veertig kunstenaars, waaronder José Maria Capricorne, Tirzo Martha, Ria Houwen, Evelien Sipkes, Yubi Kirindongo, Ellen Spijkstra, Hortence Brouwn en sieradenontwerpster Rebecca Paz, hebben zich laten inspireren door de teksten van de door borstkanker getroffen Curaçaose Nicole.

De Culturele Agenda verschijnt iedere zaterdag in de Ñapa. Stuurt u alle info s.v.p. naar: agenda.cultuur@gmail.com.

Expo & Show

Van Totempaal tot Watersymfonie

1500 Kinderen werkten mee aan dit project dat resulteerde in een 'Afro/Indianen en Watersymfonie show'.

Groepen kinderen van de DOS-scholen doen mee, van de 'Fundashon Desaroyo i Progreso' en mindervalide kinderen van de SGR-groep. Het project is gericht op innovatie, creativiteit, respect en verdraagzaamheid voor elkaar om daarbij het doorzettingsvermogen te triggeren bij de kinderen.
De deelnemende groepen zijn de C.M.L Maduroschool, de Laura Hartschool en de Prinses Margrietschool, het Jongens en Meisjes Gilde , Unidat di Bario Kòrsou en Scouting Antiano. Samenwerkende Fondsen, Jena en het Prins Bernhard Cultuurfonds droegen zorg voor de financiering van dit project.
Op 22 juni vindt om 18.30 uur de expo en show plaats bij Asiento/Rustenburg, waar de kinderen een Afro/Indianen en Watersymfonie show zullen geven. Ongeveer 250 kinderen voeren de show op . De afsluiting gebeurt door de zwemvereniging de Tyfoon met een speciaal waterballet. Voorafgaand aan de show is er een digitale presentatie , uitleg van het project en een rondleiding langs de schilderijen. Om 19.00 uur wordt de expo officieel geopend door de minister van Onderwijs en Cultuur.
Belangstellenden zijn van harte welkom en zullen aangenaam verrast zijn door de creativiteit en vaardigheden van deze kinderen die hun eigen unieke show hebben uitgewerkt en deze presenteren onder de artistieke en pedagogische leiding van Esther Liesdek.
De toegang is vrij maar een kleine bijdrage wordt zeer op prijs gesteld zodat ook een volgend project gerealiseerd kan worden om ook andere kinderen de kans te geven hun creativiteit te ontwikkelen.

Voor meer informatie kunt u bellen naar Esther Liesdek, Stichting Open Atelier voor Kunstenaars aan de F.D. Rooseveltweg 443; Tel: 868.6027 / 523.3045, email: openatelierkunstenaars@hotmail.com; Website: openateliervoorkunstenaars.com

Werk van Ellen Hoke dat op 23 juni wordt geveild voor de Dierenbescherming.

Expositie

Expositie en kunstagenda over borstkanker

In oktober zal in de Mon Art Gallery in het Renaissance Rif Fort de expositie 'A breast or Two - Celebration of Life' te zien zijn en de uitgave van de unieke Art Desk Dairy 2013, een kunstagenda met teksten van Nicole Grimmelt-Pieternella en illustraties van Wilson García. Meer dan veertig kunstenaars, waaronder José Maria Capricorne , Tirzo Martha, Ria Houwen, Evelien Sipkes, Yubi Kirindongo, Ellen Spijkstra, Hortence Brouwn en sieradenontwerpster Rebecca Paz, hebben zich laten inspireren door de teksten van de door borstkanker getroffen Curaçaose Nicole.

Vrouwen met borstkanker staan voor een dubbele uitdaging: het winnen van de strijd tegen een vreselijke ziekte, maar na dat eerste gevecht ook het zoeken naar een nieuwe invulling van het leven. De Curaçaose Nicole Grimmelt-Pieternella schreef A Breast or Two en andere prachtige teksten over die uitdaging en inspireerde hiermee meer dan veertig lokale kunstenaars. Fundashon di Artista publiceert in oktober - de maand in het teken van borstkanker - de unieke Art Desk Diary 2013 met deze kunstwerken, die tevens in Mon Art Gallery worden geëxposeerd.
De uitgave van de kunstagenda heeft de titel Celebration of Life meegekregen omdat Grimmelt-Pieternella wil benadrukken hoe mooi een nieuwe kans is. 'Aanvankelijk kijk je naar wat je kwijt bent, maar op een gegeven moment moet je kijken naar wat je nog hebt en er iets moois van maken. Eigenlijk zoekt iedereen voortdurend naar een invulling van zijn of haar leven, maar in alle rust. Tot het moment van een ingrijpende gebeurtenis; een scheiding, een ziekte, de dood van een dierbare. Het heeft dus ook niet alleen betrekking op borstkanker, maar het gaat verder. Iedereen die iets erg ingrijpends meemaakt, een life altering event, moet zichzelf opnieuw ontdekken.'
Aangespoord door familie en vrienden besloot Grimmelt-Pieternella om haar teksten met anderen te delen en hen zo troost te bieden of te wijzen op de schoonheid van het leven. De teksten zijn gebundeld, van illustraties voorzien door de bekende Curaçaose kunstenaar Wilson Garcia en worden in oktober uitgegeven.
De getoonde kunstwerken worden tevens gepubliceerd in de Art Desk Diary 2013 - de twaalfde en tevens laatste uitgave van een jaarlijkse kunstagenda door Fundashon di Artista. De agenda, waarin ook A Breast or Two is opgenomen, wordt verkocht tijdens de expositie en in boekhandels op Curaçao gedurende de maand oktober. Een deel van de opbrengst uit de verkoop van de kunstwerken gaat naar het Oncologie Centrum op Curaçao. Het is bedoeld voor de transformatie van de huidige wachtkamer tot een comfortabele 'huiskamer', zodat er ook op die locatie aandacht is voor schoonheid. Voor meer informatie: Mon Art Gallery Renaissance Rif Fort, Otrobanda; open maandag t/m zaterdag: 10.00 tot 19.00 uur (non stop); email: seroes@onenet.an - www.monartgallerycuracao.com

"Overspannings-pieken"
STOPPEN voordat ze uw systeem binnen komen!
In de huidige digitale tijdperk, is het belangrijker dan ooit om uw huis, kantoor en bedrijf te beschermen tegen schadelijke surges/pieken die uw waardevolle elektronica en apparatuur kunnen vernietigen en beschadigen.

Kortom, hoge spanningsvelden bekend als surges/pieken, ontstaan elke keer dat de elektriciteitsstroom is verstoord Bescherm uw waardevolle spullen van de constante dreiging van de altijd aanwezige surges/pieken met een overspanningsbeveiliging-systeem van EnControl de beste in de business!

EnCONTROL Consultancy dba Prime Technolgies
Contact us Tel: 736-1353, email: encontrol@gmail.com

De dansshow 'Be our guest' van dansschool Turning Point is zaterdag, zondag en volgende week te zien bij La Tentashon.

De poëzie van Pierre Lauffer

Vaderlandsliefde en melancholie (2)

Tekst: Henry Habibe

Pierre Lauffer

II. Kumbu

In 1955, tien jaar na *Patria*, verschijnt de tweede bundel Kumbu (Dwaallichtje, vonk in de nacht) (6). Hierin wordt in nog sterkere mate uiting gegeven aan vaderlandsliefde: de eigen geschiedenis, de eigen cultuur, liefde voor de zwarte vrouw. Verder komt ook een soort levensbeschouwing om de hoek kijken. De liefde tot zijn geboorteland heeft Lauffer een paar gedichten in de pen gegeven die als 'historisch' beschouwd kunnen worden. In 'Keho di katibu' (Het klagen van de slaaf) worden twee werelden tegenover elkaar gesteld: die van de plantagehouder en die van de slaaf. Het lijkt alsof de dichter hier uiting wilde geven aan zijn afschuw van de slavernij. Dichter bij de eigen tijd is het thema dat in 'Quo vadis' (Waar gaat gij heen?) gehanteerd wordt. De dichter betreurt hier het feit dat tijdens de Tweede Wereldoorlog bepaalde Curaçaose vrouwen zich 'ophielden' met de op het eiland verblijvende Amerikaanse soldaten. Hij trekt het zich erg aan en schijnt - nogal sentimenteel - het gebeuren als de ondergang van Curaçao voor te willen stellen. Om van de situatie een beeld te krijgen moge het volgende citaat van Jules de Palm dienen. Als een getuige van dit sociaal fenomeen zet De Palm in zijn boek over 'Julio Perrenal' het volgende uiteen:

Het stadsbeeld van Willemstad werd na februari 1942 beheerst door de Amerikaanse soldaten, die ons kwamen beschermen (...) Deze werden letterlijk en figuurlijk met open armen ontvangen tot misnoegen van de Curaçaose jongemannen, die tot de trieste ontdekking kwamen, dat hun zo hoog aangeslagen charme gedevalueerd bleek tot nul komma nul (...) (7).

En met zekere humor vervolgt hij:

Terwijl de meisjes onze schutters geen blik waardig achtten, zagen zij in iedere geuniformeerde Amerikaan een Robert Taylor of een Clark Gable (...).

Zich op dit gebeuren baserend spreekt Lauffer in 'Quo vadis' over de 'schaamteloze beulen die mijn grond gemarkeerd hebben met zoveel vlekken van leed'. Hij laat niet na te spreken van zijn 'woede' ('*rabia*'). De dichter is verontwaardigd en het lijkt alsof het gebeuren het begin van de ondergang van Curaçao betekent: 'Curaçao, lief land van mij/ hoe diep moet je nog gaan?/ Hoe lang moet ik nog wachten/ tot alle bloemen zijn gevallen?'(8). De verontwaardiging van Lauffer komt in deze bundel op verschillende plaatsen tot uiting. In weer een ander gedicht, getiteld 'R', schijnt hij het gemunt te hebben op een groep mensen die hij uitmaakt voor 'vervloekte Judassen van de gemeenschap'. Hij zegt dat hij 'het beu is onze wonden te verbergen' ('Nos ta *fadá* di skonde nos herida... '). En iets verderop: 'God geve mij de kracht / om mijn twee handen om zijn keel te sluiten... ' Wat opvalt is dat de woorden niet meer gekozen worden om hun klankaspect, maar om hun zeggingskracht en de intensiteit van hun betekenisaspect.

Als hij het nu over de liefde voor zijn eiland heeft, dan wordt het niet uitgedrukt aan de hand van allerlei klankrijke en rijmende woorden, maar door middel van de gevoels-waarde van die woorden. Hij drukt nu zijn 'woede' uit en heeft het over de haat die anderen bij hem gewekt hebben. In 'Mi tera' (Mijn land) klinkt zijn stem heftig:

(...)

Terwijl de meisjes onze schutters geen blik waardig achtten, zagen zij in iedere geuniformeerde Amerikaan een Robert Taylor of een Clark Gable.

Mijn wortels voeden zich aan haar borst
En teren op het bloed en op de zon
Die haar leven getekend hebben.

Door het verdriet ben ik gerijpt
En gelouterd door de vlammengolf van haat,
Gestookt door een stelletje onverlaten.

Als ik dus mijn stem verhef
En uitschreeuw:'Diefstal!'
Dan is het omdat dit stukje land
Van míj is! (9)

Was de houding van de dichter eerst beschouwend en afstandelijk, waarbij een beschrijving gegeven werd van de natuur, het landschap en de geschiedenis, nu spreekt hij over zijn *innige* band met het eiland ('mijn wortels voeden zich aan haar borst'). Er is nu sprake van vijandige elementen waartegen het eiland beschermd moet worden. Het betreft nu niet meer - structureel gesproken - een soort kapstok waaraan welluidende woorden opgehangen worden. De dichter is nu overgegaan op het vrije vers en drukt zich uit aan de hand van een vrij krachtige taal.

In Kumbu is er verder een gedicht dat 'Korsou di nos' (Óns Curaçao) als titel heeft. Ook hier gaat het niet meer om klankrijke woorden. De dichter aarzelt nu niet met betrekking tot de kracht waarmee hij de dingen zegt: Er bestaat geen kracht - zo stelt hij - die zijn ziel zou kunnen *breken*! ('no tin *forsa* pa *kibra* un alma'). Hierbij gaat de vertaling van dit gedicht (het heeft een nogal strak ritme, hetgeen in de vertaling niet tot uiting komt):

Uit het diepst van ons hart verheffen
Wij onze stem voor ons Curaçao,
Wij zingen om in alle grootheid
Ons vaderland te verheerlijken.

Ons gevoelsleven is verborgen
Voor hen die ons niet begrijpen
Maar wij, landskinderen,
Wij leven met ons ideaal.

Er bestaat geen kracht om een ziel
Te breken die uit stilte omhoog komt
Curaçao van ons, je zult gauw
Opgemerkt worden tussen de naties
Als de ster van onze toekomst. (10)

Wat we merken is dat de stem nu niet meer zo neutraal en vrijblijvend klinkt als in 'Korsou' uit 'Patria'.

Ik zou hier graag één van de negen gedichten uit *Raspá* (1961), een verhalenbundel van Lauffer, willen uitlichten en opvoeren, omdat het als thema heeft de liefde voor de eigen taal, het Papiaments. Dit is - volgens mij - ook een uitdrukking van de eigen Curaçaose cultuur, zoals het het geval is met de zeer ritmische expressies in Kumbu, met name in de gedichten 'Balia Barí' (de *tambú*) en 'Tumba'. Zoals deze gedichten geïnspireerd werden door de liefde tot het vaderland, zo is 'Mi lenga' (Mijn taal) ook een uiting van Lauffers patriottisme. De eerste helft van het gedicht is een toespeling op de oorsprong van het Papiaments en de tweede helft verwijst in prachtige beelden naar de kracht, de schoonheid en het vermogen van deze taal om alles te kunnen uitdrukken. Dit gedicht had een prachtig onderdeel van Kumbu kunnen zijn, indien het bestond (of ontstaan was) vóórdat deze bundel was verschenen. Hier volgt de Nederlandse vertaling:

Mijn Taal

Mijn taal,
uit nood geboren
uit de geest van vrijbuiters,
door slavenlippen vorm gegeven,
verbeterde haar status
in de verhalen
van de zwarte yaya's

Haar tomeloze moed
- het teken van haar wilde afkomst -
deed haar muilkorf barsten
en haar levenskracht
tilde haar op
in een wervelwind van woorden.

Haar lied is vuur
haar eenvoud kleur.
Haar woordenspel
gebruik ik om je stijf te vloeken.
Met haar ritme en vitaliteit
kan ik uit vrijen gaan.
In mijn creoolse taal
met haar pittige klanken
vertolk ik zowel vreugde als smart
en er bestaat geen enkel gevoel
waar ik mijn tanden niet in durf
te zetten. (11)

Naast het optimistische geluid dat uit deze gedichten opklinkt, komen wij andere gedichten tegen die een weergave zijn van de ontgoocheling van de dichter. In 'Desepshon' (Teleurstelling), bijvoorbeeld, zegt hij dat hij, ofschoon hij alles gegeven had, toch geen vriendschap heeft ondervonden. Van zijn pessimistische visie getuigt het gedicht 'Mi kontesta' (Mijn antwoord). Hij beweert dat het leven 'alleen maar smart en pijn' te bieden heeft. Hoe je er ook mee omgaat - zegt hij - het leven is alleen maar 'een grote wonde'. En hij benadrukt: 'Je tobt ermee, reinigt en verzorgt het om het vervolgens te zien groeien totdat de dood erop volgt'. In weer een ander gedicht, 'Doló dushi' (Zoet lijden), vinden we de uitdrukking van een melancholische visie. Zo te zien wordt de vaderlandsliefde afgewisseld met thema's van strikt persoonlijke aard. Wat de stijl betreft constateren wij dat de woorden in Kumbu niet meer om hun klank-effect gekozen worden. Er is nu een tendens om de zeggingskracht daarvan te laten overheersen. Het gaat dus om de intensiteit van hun betekenis- aspect en om hun emotionele waarde. Door het vrije vers (over het algemeen gesproken) werd het voor de dichter mogelijk dat hij tot een grotere expressie kwam. Door de rijmdwang leken de eerste gedichten soms in een bepaald keurslijf te zijn gegoten. In Kumbu echter komen zij spontaner tot stand. Juist door het vrije vers is de dichter tot een origineler en rijker beeldenspel geraakt. We treffen daar zodoende eenvoudige beeldspraak aan als 'de voering van mijn hart', 'een wonde is het leven', 'de as van mijn leven', etc., naast enkele hoogstandjes als 'Mijn wortels voeden zich (letterlijk: zuigen) aan haar borst', 'de vlammengolf van haat', 'de tailles van de zwarte wesp' (beeldspraak voor 'jonge zwarte vrouwen') en 'de grote waskom van azijn' (beeldspraak voor 'een grote hoeveelheid verbittering').

(Wordt vervolgd)

Noten:

6. Volgens Elis Juliana: 'Het mysterieuze licht dat als fosfor voortkomt uit de botten van de vroegere slaven (zie: *Flor di Datu*, **Curaçao, 1956; gedicht 'Historia di mi bieuwnan').**

7. Jules de Palm, *Julio Perrenal, dichters van het Papiamentse lied*, **De Bezige Bij, Amsterdam, 1979; p.48.**

8. Nederlandse vertaling door Fred de Haas.

9. Nederlandse vertaling door Henry Habibe.

10. Nederlandse vertaling door Henry Habibe.

11. Nederlandss vertaling door Igma van Putte.

Leesvoer

'De man zonder ziekte'

Meer nog dan zijn Indiase uiterlijk - het wekte weleens verwarring, een keer had een man in een café over het gele gevaar gesproken en daarbij nadrukkelijk Samarendra's kant uitgekeken - was dit de kern van zijn identiteit: het gebrek aan ziekte.

Hij had geen rolstoel nodig, geen permanente verzorging, hij kon lopen. Zo was hij eerst het kind geweest, vervolgens de jongen en nu de man zonder ziekte; meer dan wat dan ook was hij gezond, zowel geestelijk als lichamelijk.

In 'De man zonder ziekte', Arnon Grunbergs nieuwe boek, reist een jonge Zwitserse architect af naar Bagdad om een nieuw operagebouw te ontwerpen. Een man die ervan overtuigd is dat een architect het leven van de mens mooier en gemakkelijker moet maken.

Titel: De man zonder ziekte
Auteur: Arnon Grunberg
Uitgever: Nijgh & Van Ditmar
*ISBN/EAN: 978903889483*6

Ars Poëtica

Sea Canes

Half my friends are dead.
I will make you new ones, said earth
No, give me them back, as they were, instead,
with faults and all, I cried.

Tonight I can snatch their talk
from the faint surf's drone
through the canes, but I cannot walk

on the moonlit leaves of ocean
down that white road alone,
or float with the dreaming motion

of owls leaving earth's load.
O earth, the number of friends you keep
exceeds those left to be loved.

The sea-canes by the cliff flash green and silver;
they were the seraph lances of my faith,
but out of what is lost grows something stronger

that has the rational radiance of stone,
enduring moonlight, further than despair,
strong as the wind, that through dividing canes

brings those we love before us, as they were,
with faults and all, not nobler, just there.

Derek Walcott
*Uit: Sea Grapes, 197*1

Huntu Kòrsou

Duurzame buren: Bonaire

Op Bonaire worden verschillende initiatieven ontplooid die bijdragen aan een bewuste en betrokken samenleving.

Tekst: Shakti Lakhi

Wat mij ten eerste opviel in de kranten is dat Bonaire actief bezig is op het gebied van afval. Met name afval-recycling. Eind vorig jaar heeft afvalbedrijf Selibon glasbakken geplaatst op diverse plekken op het eiland om zodoende burgers de mogelijkheid te bieden hun afval gescheiden in te leveren. Dit glas zal verwerkt en gebruikt worden bij onder meer het aanleggen van wegen.

Om de bevolking een extra push te geven om glas in te zamelen heeft Selibon in samenwerking met onder meer het Nederlandse ministerie van Infrastructuur en Milieu en Stinapa de campagne 'Radio Limpi' gelanceerd. Dit initiatief stimuleert de bevolking om glas in te zamelen door het uitreiken van verschillende prijzen aan jong en oud. Daarnaast staat Radio Limpi, middels een radioprogramma dat vanuit diverse locaties wordt uitgezonden, stil bij onderwerpen gerelateerd aan afvalrecycling.

Sinds juni vorig jaar is Bonaire een afvalwaterzuiveringsinstallatie rijker. Deze installatie is gebouwd in opdracht van het Nederlandse ministerie van Infrastructuur en Milieu. Met dit initiatief hopen de Nederlandse en Bonaireaanse overheid bij te dragen aan een schoner Bonaire en een efficiënter gebruik van water. Middels deze zuiveringsinstallatie zal het afvalwater weer bruikbaar worden gemaakt voor allerlei doeleinden, zoals irrigatie in de landbouw. Duurzame ontwikkeling draait ook om het stimuleren van gemeenschapszin onder de bevolking. Op Bonaire wordt hier ook aandacht aan besteed. Het initiatief 'Bon Doet' is hier een voorbeeld van. 'Bon Doet' staat bekend als 'de grootste vrijwilligersactiviteit van Bonaire'. Dit jaar bracht de actie meer dan 1000 vrijwilligers op de been die verschillende klussen uitvoerden voor organisaties op het eiland.

Een ander initiatief is het Kre-Bo-project van Jong Bonaire. Jongeren tussen de vijftien en twintig jaar oud zetten zich vrijwillig in voor een vakantieplan. Hier begeleiden zij kinderen tussen de vier en twaalf jaar met activiteiten in verschillende buurthuizen. En zo worden de vrijwilligers op jonge leeftijd gestimuleerd om zich actief in te zetten voor hun 'bario'.

Tot slot richt ik mij tot educatieve activiteiten die plaatsvinden op Bonaire om de toekomstige generatie voor te bereiden op een duurzame toekomst. Een van de organisaties die hierbij betrokken is, is Stinapa. Deze instantie leidt jongeren tussen de 13 en 18 jaar op tot 'Junior Rangers' met als doel hen bekend te maken met verschillende leefomgevingen in de natuur. En zodoende wordt hen respect voor de natuur bijgebracht. Een ander project waar respect voor de natuur centraal staat, vindt sinds vorig jaar september op de Scholengemeenschap Bonaire plaats. De leerlingen maken kennis met de natuur van hun eiland door lessen over bijvoorbeeld de schildpadden die rond het eiland voorkomen.

'1001 Proverbio TV spel show' is een initiatief, waarbij leerlingen van verschillende basisscholen strijden wie de meeste kennis heeft van Papiamentstalige spreekwoorden. Spelenderwijs worden zij gestimuleerd om deze spreekwoorden te gebruiken en worden zij zich bewust van de rijkdom van hun taal als deel van hun culturele geschiedenis.

Kortom, allemaal sprekende voorbeelden hoe erop Bonaire invulling wordt gegeven aan duurzame ontwikkeling.

Ir. Shakti Lakhi is voorzitter en mede-oprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een better quality of life op Curaçao. Meer info: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou.

Spotlight op dieren

Reizen met je dier (2)

Vorige week heeft u al een aantal voorwaarden kunnen lezen waaraan voldaan moet worden om met uw dier op reis te gaan. Hier volgen nog wat (noodzakelijke) tips.

Tekst: Margot Hack

De eis waar u het eerste aan moet voldoen is die van de vaccinatie tegen rabiës (hondsdolheid). Deze enting moet minimaal een maand voor vertrek gegeven zijn. Voor de andere entingen is het verstandig om dat op tijd te doen, maar niet verplicht.

Behalve de rabiësvaccinatie is ook een chip verplicht. Dit is een klein pinnetje dat onder de huid aangebracht wordt waar een specifiek nummer op staat. Dit nummer staat op stickers die u erbij krijgt en die ook in het dierenpaspoort geplakt worden. Dit nummer is vervolgens af te lezen met een speciaal afleesapparaat en iedereen weet voortaan dat een dier met dat nummer van u is. In het land van aankomst is het verstandig om bij een lokale dierenarts even te informeren naar het registratiesysteem ter plekke zodat u ook daar uw dier kunt inschrijven. Wanneer het dier dan onverhoopt een keer wegloopt of kwijtraakt en door iemand anders gevonden wordt, kunnen ze u altijd snel op de hoogte brengen.

Als laatste is er de verplichte gezondheidsverklaring. Deze mag niet ouder dan twee weken zijn (het is namelijk onmogelijk om langer dan twee weken van tevoren te verklaren dat het dier op moment van vertrek gezond zal zijn). Voor deze verklaring gaat u met het huisdier naar de dierenarts en deze zal een aanvraag tot gezondheidsverklaring schrijven, nadat de dierenarts het dier natuurlijk onderzocht heeft en gezond heeft verklaard. Met deze aanvraag gaat u vervolgens (zonder huisdier) naar de Veterinaire Dienst.

Bij deze dienst laat u de papieren achter en zij zullen binnen vijf werkdagen de officiële documenten in orde maken. Zij zijn open tussen 08.00 uur en 11.00 uur en de papieren zijn dus niet ter plekke klaar.

Als laatste nog een heel belangrijk advies: Geef uw dier geen kalmeringstabletten! Helaas zijn er nog steeds mensen die denken dat dat een goed idee is omdat het dier anders zo gestrest zal zijn. NIET doen! De dieren zijn in het begin misschien een beetje angstig, maar zullen zich snel neerleggen bij de situatie en het probleem van tranquilizers is dat deze een bloeddrukdaling geven, terwijl het vliegen op zich dit ook al doet. Het is dus gevaarlijk om gedrogeerde dieren te laten vliegen. Het dier van tevoren gewend laten raken aan de reiskennel door hem/haar er al in te laten slapen of eten in te geven is een betere manier om de stress te verminderen.

"Bij een gebroken poot is het maken van een röntgenfoto altijd noodzakelijk anders kan de behandeling nooit goed gedaan worden!"

Dierenartsenpraktijken Vredenberg, Ronde Klip, Tera Kora en Comenencia
Tel: 737-2185-737-3202

CURAÇAO ANIMAL RIGHTS FOUNDATION

Verbetert het lot van zwerfdieren...

www.carf.an

Margot Hack is dierenarts te Ronde Klip

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Strijdperk; 5. aanwijzend vnw.; 8. ongeregeld goed; 12. buidel; 13. rivier in Frankrijk; 16. een zekere; 17. Frans lidwoord; 18. bootje; 19. flink; 21. bijwoord; 22. loven; 24. lijkzang; 26. kerkvorst; 28. duw; 30. bewonderaar; 31. domkop; 32. uitgave; 35. alcoholische drank; 37. landbouwwerktuig; 38. Canadese provincie; 39. muzieknoot; 40. gewapende strijd; 42. deugniet; 45. vis; 46. van de; 48. kind (Eng.); 49. aantekening; 51. benodigdheden; 53. plaats in België; 55. reeds; 56. smalle weg; 58. panne; 60. soort slee; 61. spinnenwebdraad; 63. tokkelinstrument; 65. stad in Frankrijk; 66. roofvis; 67. streep; 68. hevige wind.

VERTICAAL:
1. Sportster; 2. merkwaardig; 3. boom; 4. Turkse titel; 5. verdrietig; 6. geliefde van Zeus; 7. kortom; 8. elasticiteit; 9. persoonlijk vnw.; 10. betreurenswaardig; 11. eiland voor de Engelse kust; 14. rivier in Oostenrijk; 15. projectieplaatje; 18. bol garen; 20. afsluitbare waterlozing; 23. puntdicht; 25. imitator; 27. evenals; 29. afvoerbuis; 31. medische term; 33. god (Lat.); 34. griezelig; 35. zeker; 36. fris; 40. het oprukken van een leger; 41. Aziatisch land; 43. euforisch door druggebruik; 44. versmaat; 46. rol van een schrijfmachine; 47. hoepelen; 50. geestdrift; 51. dwaas; 52. mager; 54. akelig; 57. begerig; 59. verlaagde toon; 62. Japans bordspel; 64. zijde van een schip; 65. nachtspiegel.

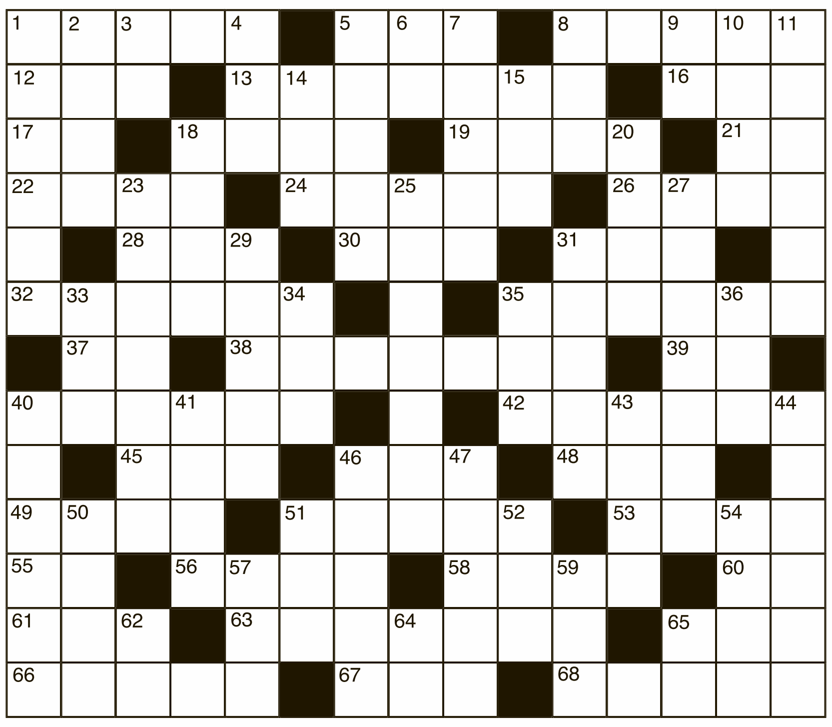

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

B. Davelaar
Westraat 71
Aruba

Aimeé Hoek
Lagunisol 76
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

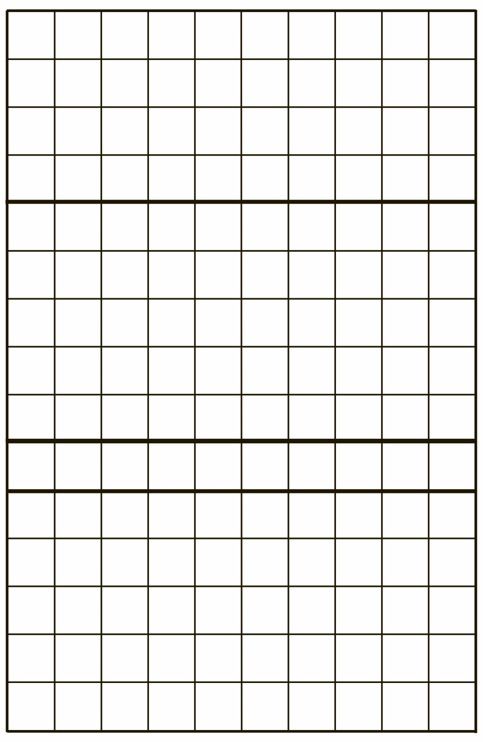

1. Doctrine, rekenkundig getal, handelaar;
2. mannetjesgans, Spaans rijpaard, bestuurder;
3. gebladerte, gaping, slaapplaats;
4. catastrofe, nauwelijks, eenheid van elektrische stroomsterkte;
5. grondsoort, schenken, plaats in Zwitserland;
6. godin van de tweedracht, reeks, alarmtoestel;
7. bijbelse naam, lijst, dragee;
8. kampeerverblijf, schoon, verbijsterd;
9. gigant, portemonnee, god van de duisternis;
10. beest, elk, aanvoerder.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

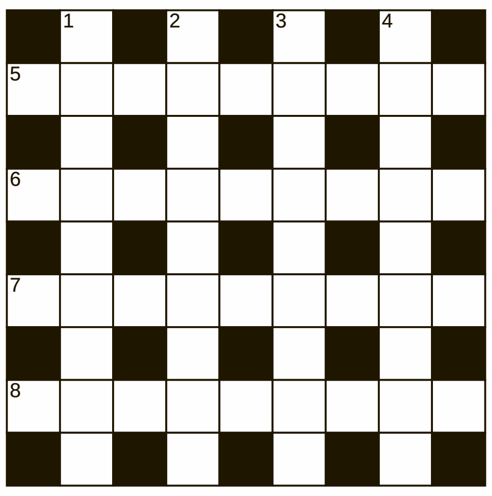

Horizontaal:
5. Hardwerkend dier (5);
   In de grond slecht van karakter (8);
6. Gingen niet af in een stad (6);
   Komt deze trek niet voor? (8);
7. Het tegengestelde van een pot? (6);
   Het laatste dikke boek is niet om te slikken (6);
8. Die verbinding is niet scherp voor de visvangst (6);
   Vervoer voor afvallers? (6)

Verticaal:
1. Student die van dansen houdt (3);
   Instrument van een zangeres (8);
2. Ongetrouwd houdt hij zich bezig met los werk (8);
   Ze zijn te stom om de kunst te steunen (5);
3. De hoogte van een ontwerp (4);
   Het tegengestelde van een zeevis? (8);
4. Smerige noot om te eten (4);
   Trommeltje? (7)

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

R	N	E	O	Z	I	N	R	A	G	U	S	S
E	K	E	O	B	K	A	L	P	S	A	L	A
M	T	L	E	T	N	E	R	S	N	I	D	L
A	N	K	E	W	E	E	I	R	R	G	O	G
K	E	K	A	G	T	T	A	P	N	B	N	R
K	G	O	G	A	O	H	A	I	N	R	E	E
A	I	I	W	N	M	V	L	E	K	E	T	L
P	U	N	I	L	I	L	T	E	F	J	S	E
Y	B	A	E	E	E	N	O	O	E	N	E	P
T	M	M	D	T	E	D	N	V	O	A	O	S
L	O	E	S	R	G	S	N	E	N	T	R	E
A	B	P	K	A	I	E	S	R	K	O	S	D
Y	O	T	L	N	R	E	I	P	E	T	E	E
O	N	S	R	D	S	T	I	E	B	M	N	M
R	M	E	E	R	U	U	T	N	O	M	IJ	O
O	V	W	T	I	Z	D	I	E	R	P	S	R

Anjer
April
Bede
Beits
Garnizoen
Glas
Harnas
Krentenbol
Maniok
Medespeler
Montuur
Ombuigen
Omslagdoek
Ontkenning
Onvolmaakt
Opstelling
Pakkamer
Pier
Plakboek
Rente
Roesten
Royalty
Rijmer
Spreidzit
Stootvogel
Tissu
Vernis
Water
Wedren

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

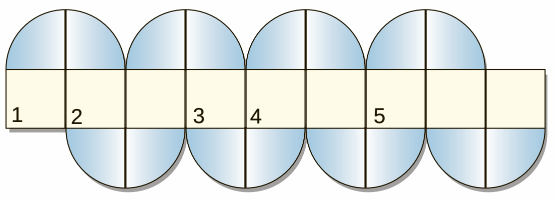

1. Leegte (bouwk.); 2. feestelijke maaltijd; 3. verharde huid; 4. gekorreld zetmeel van de cassave; 5. bloedverwanten.

© Puzzelland/120609

SUDOKU

	5					9	1	3
4		1	6		5			
	7	3					5	
				7				4
3		6		1	4	2		
						6	9	
				2		3		1
	4	2	7		3		8	
9				8		7		

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

6	4	8	2	5	1	7	9	3
1	9	7	6	3	4	5	8	2
2	3	5	9	7	8	1	4	6
9	7	6	3	1	2	8	5	4
4	8	3	5	9	7	2	6	1
5	1	2	8	4	6	9	3	7
3	6	1	7	8	5	4	2	9
8	2	4	1	6	9	3	7	5
7	5	9	4	2	3	6	1	8

OPLOSSINGEN VAN VORIGE WEEK

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 3. Pre; 5. ido; 10. stereo; 12. onager; 13. lesseps; 16. rape; 17. rouge; 18. enig; 20. pro; 22. tanger; 26. rijbaan; 29. azijn; 30. kade; 31. winden; 34. gifgas; 37. bad; 39. lala; 40. lemig; 42. flox; 43. manuaal; 45. utopia; 46. moskee; 47. sta; 48. heg. VERTICAAL: 1. Esprit; 2. helpen; 3. pel; 4. roer; 6. dope; 7. ons; 8. agenda; 9. drogen; 11. asurn; 14. sop; 15. ego; 19. lezer; 21. nijdig; 23. ali; 24. gad; 25. rijn; 26. rag; 27. bef; 28. aga; 31. walrus; 32. nelson; 33. camus; 35. gelikt; 36. sextet; 37. ben; 38. dia; 40. laat; 41. game; 43. mis; 44. log. Crypto-overlapper: Horizontaal: 5. Popwerpen; 6. spoedelen; 7. Slabakens; 8. Abrahamer. Verticaal: 1. Koppelsbij; 2. zweerbaar; 3. erkerkrat; 4. gemeenter. Anagram: 1. gaar-graat-garant; 2. terp-peter-recept; 3. baas-blaas-aalbes; 4. elan-panel-paneel; 5. toen-loten-etalon; 6. sten-noest-feston; 7. bres-bries-rabies; 8. tuin-uiten-uiteen; 9. teil-talie-italie; 10. geel-tegel-tengel. Eindoplossing: GRAPEFRUIT Woordzoeker: JAMMERKAST Puzzelslang: 1. Haai; 2. integer; 3. ruil; 4. libanon; 5. nongans. Het sleutelwoord luidde: HIERLANGS

‘Immens gelukkig’

De oorspronkelijke bewoners de Mi’kmaq - en dit was analoog aan hun naam een ordeloze losgeslagen bende bandieten, messentrekkers en scalpjagers - noemden de plaats ‘Jipugtug’ oftewel ‘de grootste haven’ daarbij refererend aan de grote natuurlijke haven van het huidige Canadese Halifax in Nova Scotia. Daar, aan de baai, brachten ze de zomermaanden door voordat de extreme Atlantische winter met zwiepende stormvlagen, stortregens en veel sneeuw weer inviel en ze noodgedwongen naar de beschutte bossen in het binnenland verhuisden.

Tekst: Hans Vaders Foto’s: Archief

Eigenlijk hadden de Britten niet zoveel goesting om zich in deze desolate wildernis te vestigen, maar ze werden wel gedwongen door de ietwat heikele strategische door Europese politiek gestuurde situatie waarin ze verkeerden. Maar goed, om orde op zaken te stellen bracht Edward Cornwallis, officieel erkend als de stichter in 1749 van Halifax, 1176 arme middeleeuws ogende kolonisten vanuit Engeland naar Nova Scotia om een protestantse verdedigingslinie te vormen tegen de katholieke Fransen en bovenal tegen de bloeddorstige Mi’kmaq die er niet voor terugdeinsden de scalp te nemen van Cornwallis’ tuinman, diens zoon en vier anderen.

Het Canadese Halifax in Nova Scotia; het is beslist iets anders dan Vlaggetjesdag in Scheveningen en op de veiling aldaar een eerste vatje voor 95.000 euro, maar de bedoeling is hetzelfde en de voorouders van deze robuuste vissers hebben ook eens de Noordzee bevaren al werd hun vangst gewoonlijk niet verwerkt tot Hollandse Nieuwe - de zilte, zacht romige maatjesharing.

In Halifax, ook hier bunkeren op dit moment de grote kotters nog steeds aan de kade om ‘s nachts op jacht te gaan naar het zilte zilver, het goud van de zee. De haringvloot, ook hier een jaarlijkse traditie die echter schril afsteekt tegen de ambiance: verlaten dokken, gesloten roestige en winderige visverwerkingsfabrieken die nog in het recente verleden de economie en het bijbehorende aroma van de stad bepaalden. Het gaat niet zo goed met Halifax is de conclusie; het gaat er niet voor de wind en de scholen haring trekken er in rap tempo aan voorbij.

‘Je moet in principe een haring zien als een immens gelukkige vis in topconditie’, meent kenner James Brown. ‘En een vis, begin juni in de netten beland, met vrij blank vlees dat mals, maar ook stevig moet zijn. Na een lange winter vol ontberingen in de diepe, donkere wateren rond Nova Scotia - duidelijk een zeer sober bestaan, waarbij de vis soms tot op de graat vermagert - voelt hij het voorjaar op zee aankomen en kan zich dan volvreten met plankton.’

‘Onder invloed van meer zonlicht en warmte begint het plankton zich namelijk zeer snel te vermenigvuldigen en kleurt het water groen of zelfs, zij het bij uitzondering oranje, juist, de kleur van het Nederlands voetbalelftal. De natuur vormt dan eigenlijk veel meer voedsel dan de vissen aankunnen en de haring wint in korte tijd wel 20 procent aan lichaamsgewicht.’

In Europa waren er in ieder geval in de loop der eeuwen genoeg mensen te vinden, die van het zilte zeebanket wisten te genieten. Zo verklaarde de Franse romancier en gastronoom Alexandre Dumas in de negentiende eeuw, dat ‘haring heerlijk eten is’. Men zou volgens hem van het visje meer werk maken als het maar zeldzaam en dus duurder was. De Duitse keizer Frederik II had een zwak voor ‘groene’ - nieuwe - haring en zijn landgenoot de ‘ijzeren’ kanselier Bismarck - naar wie later een oorlogsschip en een speciale bereidingswijze van haring werd vernoemd - spreekt van ‘was haring maar zo duur als kreeft, dan zou het ook in de hoogste kringen als een delicatesse worden beschouwd.’

Dat was het overigens niet bepaald voor de lijfeigenen en arme keuterboertjes in de vroege middeleeuwen, de voorouders van de Engelsen in Nova Scotia en de dorpers in het Groningse veengebied die zich per dag tevreden moesten stellen met maar één karige maaltijd: oud brood, een homp kaas, een stevig gepekelde haring - om bederf tegen te gaan - en wat gesnipperde ui. Toen de stad Leiden in 1574, na een maandenlang beleg door de Spanjaarden, werd ontzet, was er voor de tot op het bot vermagerde overlevenden haring, wittebrood en hutspot, waarvan velen ernstig ziek werden of zelfs stierven, omdat ze in tijden nauwelijks iets gegeten hadden. De bekende zeventiende eeuwer en visserijdeskundige Hugo de Groot noemde de Clupea harengus in een van zijn geschriften overigens ‘het goud van de zee’.

Terug naar de realiteit van Halifax, Scheveningen en Curaçao. Gisteren vond bij Pampus aan het Waaigat de 23e Haringparty plaats georganiseerd door de Stichting Curaçao Haring Party. Ik heb er nog weleens in het bestuur mogen zitten voordat het geheel ‘overnight’ werd geclaimd door een lokale service-club. Maar het is en blijft altijd voor een goed doel. Dit jaar de Openbare AGO Juan Pablo Duarte Montaña dat praktisch gericht onderwijs biedt. Ik hoop dat er evenveel is opgehaald als afgelopen woensdag voor dat vaatje in Scheveningen. De noeste vissers zouden er tevreden mee zijn.

Wie alles wil weten over de haring en zijn eigenaardigheden kan er ‘Haring en zijn maatjes’ van Adriaan de Boer en Wouter Klootwijk op naslaan. Daarin leggen de auteurs onder meer uit hoe het komt dat een haring altijd netjes in een school zwemt. ‘Zodra het licht wordt, kijkt een haring opzij. Hij ziet een andere haring en die ziet hem. Ze blijven bij elkaar en zwemmen in dezelfde richting. Dit doen alle haringen en zo ontstaat een school’, aldus het leerzame boekje vol visserslatijn.

KOOK MEE MET MAY

Konijn gesmoord in rode wijn

2 pond konijn, in stukken gesneden
zout en vers gemalen zwarte peper
tarwebloem
2 eetlepels ongezouten roomboter
1 1/4 cup kippenbouillon zonder vet
125 gram pancetta, klein gesneden
1 eetlepel gewone olijfolie
1 kleine ui, schoongemaakt en klein gesneden
2 tenen knoflook, gepeld en fijn gehakt
1 cup champignons, in plakjes gesneden
1/3 cup droge rode wijn
2 eetlepels Italiaanse peterselie, fijn gehakt
1 theelepel, gedroogde marjolein
1 eetlepel tomatenpuree

De stukken konijn met zout en peper inwrijven en door de bloem halen.
In een grote koekenpan de boter verhitten en de stukken konijn aan beide zijden lichtbruin bakken.
Uit de pan nemen en naar een braadpan overhevelen.
De koekenpan met wat kippenbouillon blussen en bij het konijn voegen.
De pan weer verhitten en de pancetta doorschijnend bakken. Bij het konijn voegen.
De pan weer verhitten, de olie toevoegen met de knoflook en de ui; bakken tot de ui gaar is. De champignons toevoegen en even meebakken, de rest van de ingrediënten: de wijn, de peterselie, de marjolein en de tomatenpuree en de rest van de bouillon toevoegen. Alles goed roeren tot de tomatenpuree is opgelost.
Over het konijn in de braadpan schenken. Alles aan de kook brengen, het vuur temperen en met de deksel op de pan op een klein pitje ongeveer 35 minuten laten pruttelen tot het konijn gaar is. Van het vuur nemen en 10 minuten in de gesloten pan laten staan voor het serveren. Zo nodig afmaken met zout en peper.
Voor 4 à 6 personen.

Eet smakelijk,
May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Santa Cristina Chianti Superiore

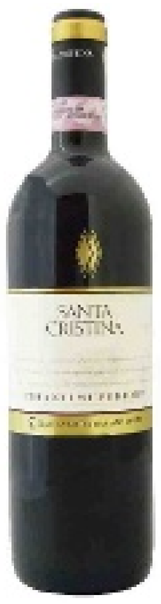

Druivensoort:	**Sangiovese**
Streek:	**Toscane**
Kleur:	**Robijnrood**
Geur:	**Rode paprika**
Smaak:	**Kruidige rode wijn met goede balans**

Toscaanse rode wijnen lenen zich over het algemeen goed als begeleider voor gestoofde gerechten, zodat er een mooie smaak-intensiteit ontstaat door het langzaam garen.
Van oudsher wordt er op het Toscaanse platteland veel klein wild gegeten zoals patrijs, haas, wild zwijn en wild konijn. Deze gerechten hebben van nature bij de bereiding een zuurgraad nodig om lekker mals te worden; denk daarbij aan citroen en azijn, maar ook aan rode of witte wijn.
Toscaanse rode wijnen bezitten vaak een kenmerkende smaak met duidelijk looizuur (tannine). Deze zuren helpen het gerecht beter te ondersteunen in zijn smaakrijkdom en intense smaken van het land.
De Santa Cristina Chianti is op een klassieke traditionele manier gemaakt van het Toscaanse druivenras Sangiovese met zijn typerende boerse stijl met hoge smaakrijkdom, kruidigheid en ronde looizuren, heerlijk bij dit gestoofde konijn met Italiaans buikspek.

Santé!

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro & uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Marketing & Ethiek

Voordat ik op Curaçao belandde, werkten mijn vrouw en ik voor de Holland America Line op cruiseschepen. We kwamen zo op heel veel verschillende plekken en de meest opmerkelijke plaatsen. Tijdens één van onze Europese cruises kwamen we ditmaal aan bij het hooggelegen, meestal zeer zonnige ministaatje San Marino.

Tekst: Erik van Kampen

Echter, deze keer bij aankomst met ons varende 5-sterren hotel, is San Marino gehuld in een grauw wolkendek. Flarden mist benemen ons het zicht gedurende de altijd spectaculaire binnenkomst in de haven; de regen klettert al in volle hevigheid naar beneden voordat we de loopplank hebben uitgelegd.

Het lijkt wel of niemand van het 1.600 inwoners tellende mini-republiekje zin heeft om het noodweer te trotseren. De souvenirwinkeltjes zijn weliswaar open, maar liggen er verder verlaten bij. Van winkeltje naar winkeltje hoppend, doen wij ons best zoveel mogelijk druppels te ontwijken.

Na een zoveelste korte sprint belanden we met een groepje cruise-officieren in een souvenir- en drankenzaakje, met achter de toonbank een reusachtige, vervaarlijk uitziende kerel. Deze Moldaviër blijkt ver van huis. Hij is van het type dat op afroep beschikbaar is om een tegenstander een toontje lager te laten zingen. Dat laatste is niet aan de orde; onze belangstelling gaat uit naar lokale prullaria en producten. Misschien een lekker plaatselijk drankje. In de rij flessen vóór ons herkennen we plotseling bekende gezichten. Nee, niet van lokale grootheden, maar van mensen die een prominente stempel hebben gedrukt op de wereldgeschiedenis.

Niemand minder dan Stalin en Mussolini pronken in volle glorie op de etiketten van Italiaanse flessen IGT Venezia Giulia en andere lokale Italiaanse wijnen, zoiets als de ‘historische productlijn’. Maar nog meer in het oog springend vinden we de flessen ‘Führerwein’, met het portret van de man die de scepter zwaaide in Duitsland tussen 1933 en 1945. Ook zijn destijds pakkende slogans staan op sommige etiketten vermeld. We zitten in dubio. Dit is namelijk zó fout, dat het bijna weer kan. We schaffen dus toch een paar flessen aan. De grote Moldaviër lacht bij het afrekenen veelbetekenend, hij vermoedt verkeerde sympathieën. Met een licht gevoel van onbehagen verlaten we de winkel.

Op de terugweg naar ons mooie schip ontspint zich een gezonde discussie over de voors en tegens van onze aanschaf. Er worden ‘inmiddels te laat’ steeds meer argumenten tégen opgeworden.

Het is niet ethisch. Een plotselinge parallel met de zoetzure Bonbon Napoleon verlicht het gemoed. Die zou dan toch ook controversieel moeten zijn? Hoe dan ook, bij terugkeer op onze mooie werkplek, ‘s avonds in onze gezellige officiersbar, volgt de proef op de som.

We vragen of de barman de fles voor ons wil openmaken en ik keur de wijn onder veel belangstelling uitvoerig. De wijn in kwestie is een mooie, dikke, sappige Cabernet Franc, diep paars gekleurd en met aroma’s van rijp, zwart fruit en peper. Hoe discutabel ook de uitmonstering, de wijn is prachtig, moeten we toegeven.

Nadat we de wijn hebben uitgedronken staat de lege fles met het bekende gezicht van Herr Hitler op de hoek van de bar en vertellen we steeds sterkere verhalen over hoe de flessen in ons bezit zijn gekomen.

Een Russische barmedewerker heeft 10 dollar over voor de lege flessen met het discutabele etiket. ‘Een mooi souvenir voor mijn vader’, hoor ik hem met een licht Duits accent zeggen.

Ethiek en marketing, ze gaan niet altijd samen!

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

ÑAPA Business

9 juni 2012

De lessen van Lekkerkerk:

Illegale vuilstort op Aruba

De afgelopen maanden kwam het met regelmaat in het nieuws, maar tot op heden ontbreekt een einduitslag Een illegale vuilstort te Tamarijn/Seroe Lopes op Aruba was 24 maart 2012 opgevuld met afval van een brand in Oranjestad en in de avond vatten de smeulende papierresten opnieuw vlam.

Tamarijn, november 2008.

Tamarijn 2012.

Tekst: Luc Alofs en Leontine Merkies

De politie melde na telefonische klachten van omonenden dat zich asbest in het aangevoerde afval bevond of wellicht dat er al langer sprake was van asbest in de dump. Blussen was aanvankelijk onmogelijk, verklaarde de brandweer en bovendien de verantwoordelijkheid van de grondeigenaar. Verdere voorlichting ontbrak en gezinnen verlieten bezorgd hun huizen. Evacueren, heet dat.

Het bestaan van tal van andere - minimaal 60 - illegale dumps kwam aan het licht. Omwonenden deden hun beklag, bedrijven erkenden hun aandeel in de afvalproblematiek en grondeigenaren verklaarden waarom zij hun terreinen met afval lieten afvullen. De overheid gaf met zoveel woorden toe dat de afvalproblematiek op Aruba niet op orde is. Toezicht bleef in gebleke; vervolging was minimaal, incidenteel opgelegde straffen stonden in geen verhouding tot de veroorzaakte schade of de bespaarde kosten. De regering wil de problematiek reguleren, maar het blijft onduidelijk onder welke condities en met welke mate van gestrengheid.

Crimogene marktstructuren
In de sociologie worden dergelijke gebeurtenissen gezien als het gevolg van wat we een crimogene marktstructuur noemen:

Het geheel van wetten en regels omtrent een maatschappelijk verschijnsel is zo inconsistent of onvolledig, dat maatschappelijke actoren (personen, organisaties, bedrijven, overheden) in situaties met een hoge prestatiedruk worden verleid tot het overtreden van wettelijke normen.

Bekende voorbeelden zijn dopingfraudes in de topsport, de ongeremde bonuscultuur in de bankwereld en de pijnlijke seksschandalen in de rooms-katholieke kerk. Grote woningnood in het naoorlogse Nederland leidde ertoe dat in de gemeente Lekkerkerk (Zuid-Holland) 300 woningen werden gebouwd op naar wat later bleek sterk vervuilde voormalige fabrieksterreinen. De affaire-Lekkerkerk bracht een ommekeer in het Nederlandse beleid ten aanzien van bodemvervuiling en bodemsanering teweeg. Illegale dumppraktijken op Aruba zijn een nieuw, maar geen geïsoleerd geval.

Naar aanleiding van overlast van illegale afvalstortingen in een dump te Tamarijn in 2010 vertrouwde een medewerker van een afvalverwerkingsbedrijf ons toe waarom bedrijven hun afval op niet erkende dumpplaatsen stortten: Ondernemers die op een goedkope manier afval willen afvoeren, doen dat bij voorkeur op illegale dumpplaatsen. Er wordt niet betaald en er is geen toezicht op de samenstelling van het afval, wat wel enigszins het geval is bij een officiele dump. De illegale dumps zijn vaak dichterbij gelegen waardoor sneller en dus goedkoper kan worden afgevoerd.

Afvalverwerkingsbedrijven en grondeigenaar/exploitant van de dump kunnen afspraken maken. Soms worden bedrijven betaald voor het aanvoeren van afval, omdat de exploitant belang heeft bij het snel afvullen en herbestemmen van de dumpplaats. Er wordt zonder onderscheid en zonder controle organisch afval (restaurantafval, beerputwater, tuinafval, organische kankerverwekkende stoffen) en anorganisch afval (Arugasflessen, bouwafval, wellicht asbest, cadmium, lood) gestort. Via het grondwater raakt - ook op het droge Aruba - chemische vervuiling over grote afstanden verspreid. Via tanki's komt het in onze voedselketen terecht, althans als men geitenvlees, komkommers en ander voedsel van eigen bodem consumeert.

Afvalverwerkingsbedrijven die niet aan dergelijke semi-illegale praktijken meedoen, prijzen zichzelf uit de markt. Zij worden geforceerd om deze werkwijze over te nemen. Eenmaal overgestapt op het crimogene gedrag, kan men daarvoor tenminste twee excuses aanvoeren. Eén: ieder bedrijf wil competitief en winstgevend blijven. En twee: bij omzetverlies vallen ontslagen en dreigt armoede voor families die soms al meerdere generaties aan het bedrijf verbonden zijn.

De benutting van voormalige dumps is omstreden. Woningbouw en bedrijfsactiviteiten zijn onverantwoord wegens de instabiliteit van de ondergrond. Landbouwactiviteiten zijn onveilig omdat niet bekend is welke chemische stoffen zich in de ondergrond bevinden. Niettemin lenen ook afgevulde dumps zich voor grondspeculatie. Voor een meter gezonde eigendomsgrond betaalt men op Aruba tussen de 50 en 100 gulden; een ongezonde meter kost minder dan 10 gulden.

Winstmomenten
Zandwinners, afvalbedrijven en grondeigenaren hebben minimaal vier winstmomenten in de crimogene cyclus. Bij deze economische activiteiten ontbreekt veelal inschrijving in het register van de Kamer van Koophandel. Er worden doorgaans geen belastingen afgedragen op bijvoorbeeld bedrijfomzetten en personeel. Eventuele boetes wegen niet op tegen de gemaakte besparingen.

• De verkoop van zand. Deze wordt bevorderd door het verbod tot zandimport vanuit het buitenland en het ontbreken van beperkingen op de bestemming van eigendomsgronden.
• Het tegen betaling afvullen van de ontstane afgraving met afval. Dit wordt bevorderd door de kosten en het toezicht op de officiële dump te Parkietenbosch.
• Het benutten van of speculeren met het eindterrein. Gevulde dumps worden tegen lage grondprijzen doorverkocht omdat toezicht op de bestemming van gevulde afgravingen ontbreekt.
• Het afdekken van de gevulde stortplaats met een laag zand. Veelal wordt over een afgedekte dump een laag zand van circa één meter gestort. Hiertoe wordt een nieuwe afgraving opgestart en vangt een nieuwe crimogene cyclus aan.

Het crimogene stelsel kent een vijfde winstmoment, en wel voor de gewone burger die in de eigen leefomgeving afval stort in plaats van op de officiële, maar (tot voor kort) betaalde dump te Parkietenbosch. Ook dit is illegaal en moeilijk te bestrijden, maar van een andere orde in de beschreven crimogene cyclus.

Burger en beroep
Het begrip CMS maakt crimogene patronen inzichtelijk en (semi-) illegaal gedrag begrijpelijk, maar niet verdedigbaar. Crimogeen gedrag gaat in tegen het algemeen belang. Illegale stortplaatsen vormen per definitie een bedreiging voor volksgezondheid en milieu en ook bestaat er een reëel risico voor verspreiding van verontreiniging via grondwater en vrijkomende schadelijke gassen.

Burgers ondervinden overlast van niet geregistreerde bedrijfsactiviteiten, zoals zandwinning door zwaar equipment en voortdurend aan- en afrijdend vrachtverkeer. Burgers verkeren in onzekerheid omtrent de samenstelling van afvalmaterialen en de gevaren voor de volksgezondheid. De overheid blijkt niet in staat om veiligheid aan de burger te garanderen als gevolg van een gebrek aan wetgeving en toezicht op de naleving van eventueel beschikbaar wettelijk instrumetarium.

De burger kan crimogene praktijken moeilijk bevechten omdat wettelijk kaders ontbreken waarmee daders kunnen worden gesteld voor geleden schade. Een effectieve hinderwetgeving ontbreekt, evenals een wet op de ruimtelijke ordening, et cetera. Onderzoeken door de Police Ambiental staan niet ter beschikking van omwonenden indien onderzoek aanleiding is voor het aanspannen van een strafrechtelijke procedure door de overheid aan het adres van betrokkenen. Bovendien speelt mee dat er vaak invloedrijke actoren in het crimogene patroon deelnemen: grondeigenaren en bedrijven met contacten met de juridische en bestuurlijke wereld. De klokkenluidersangst steekt de kop op: Gedupeerde burgers weten niet welke belangen en actoren betrokken zijn en zoeken uit vrees voor repercussies de anonimiteit. Dat heet: de cultuur van de angst.

Verliesmomenten
Dezelfde leemtes in de wet die de crimogene marktwerking bevorderen, staan bestrijding daarvan in de weg. Tegen wie wordt het geding aangespannen: eigenaar van de dump, afvalbedrijf of eigenaar van het afval en op grond van welke overtreding? De overheid heeft vele jaren een tolerantiebeleid gehanteerd en maakte zich zodoende deelgenoot van de problematiek. Kosten en juridische voetangels werpen drempels op.

• Er is geen duidelijkheid over de aard van de bodemverontreiniging op stortplaatsen en de mogelijke gevolgen voor de volksgezondheid.
• Het vaststellen van de aansprakelijke partij is een ingewikkelde opgave. Tegen wie wordt het geding aangespannen: tegen de eigenaar van de dump, het afvalbedrijf of de eigenaar van het afval?
• Het doen van aangifte is lastig omdat niet duidelijk is welke regels zijn overtreden.
• Is de overheid aansprakelijk voor het in gebreke blijven in haar zorgende taak naar de burger.
• De kosten van een kort geding bedragen al snel 5.000 tot 7.000 florin. Bedrijven kunnen zich duurdere advocaten permitteren dan de burger.

Wettelijke regelingen en financiële prikkels
Crimogene praktijken zijn een uitvloeisel van een slecht door regels en wetten aangestuurde en gecontroleerde markt. Deze praktijken zijn daarom geen incident, maar een structureel kenmerk van die marktwerking. Nieuwe voorvallen of excessen kunnen zich ieder moment voordoen en zullen zich op enig moment zéker voordoen. De Lekkerkerk-affaire (1980) toont aan dat wettelijke, milieutechnische en financiële maatregelen vereist zijn. Op de eerste plaats en de korte termijn dienen financiële prikkels uit het crimogene patroon te worden verwijderd, door

• Het heroverwegen van het verbod op import van bouwzand;
• Het toepassen van het wettelijk belastingregime op alle economische activiteiten die deel uitmaken van de crimogene marktcyclus;
• Het financieel onaantrekkelijk maken van illegale vuilstort;
• Het introduceren van de regel dat de vervuiler betaalt, bijvoorbeeld bij het doven van branden op particuliere gronden door de brandweer of bij gedwongen bodemsanering.

Uiteraard vraagt het beëindigen van crimogene marktwerkingen om een wettelijke aanpak. Te denken valt aan:
• Strikte naleving inschrijving handelsregister en belastingregime.
• Aanscherpen dan wel invoeren van een Hinderwetgeving, Onteigeningswetgeving, Wet op de Bodemsanering, et cetara.
• Controle op naleving. Directie Milieu kan op grond van artikel 55 van de Algemene Politieverordening illegale afvalstorting staken, maar tot zeer recent is die mogelijkheid weinig benut.
• Rampenplan en publieksvoorlichting. Bij calamieten tot heden bleek dat er geen draaiboeken zijn om als overheid snel op te treden en om de bevolking adequaat in te lichten over gevaren van de volksgezondheid.

Illegale stortplaatsen vormen een bedreiging voor volksgezondheid en milieu. Daarom moeten de langetermijngevolgen van crimogeen gedrag worden vastgesteld en opgelost.

• Milieueffectraportages (MER) en ook gedwongen bodemsaneringen moeten de risicofactoren van bestaande dumps in beeld brengen en beheersbaar maken.
• Toezicht op speculering en herbestemming van (voormalige) dumps.

Tot slot, de les van Lekkerkerk. Tot ver in de jaren zestig nam de Nederlandse economie het niet al te nauw met het afwegen van gezondheidsrisico's. Bedrijven loosden of lekten chemisch afval op bedrijfsterreinen; bedrijfsterreinen werden woonwijken. In het na-oorlogse Nederland moest het woonaanbod op de korte termijn worden vergroot. Wettelijk kader ontbrak en toezicht schoot te kort. Het was sneller en goedkoper om de ogen te sluiten voor de lange termijn. Op Aruba is het niet anders. De eilandseconomie is in 25 jaar drastisch gegroeid; de bevolkingsdruk, welvaart en de consumptie stegen hand in hand. Toerisme is een ongekende afvalproducent. De voorzieningen - watervoorzieningen, wegennet, onderwijs - kunnen die groei nauwelijks bijhouden. De afvalproblematiek bleek niet onder controle en nodigde uit tot crimogeen gedrag. De Lekkerkerk-affaire was aanleiding tot de invoering van de Wet op de Bodemsanering. Iedereen die de bodem bewerkt is verplicht verontreinging of aantasting te voorkomen of maatregelen te nemen als dat toch het geval is. De vervuiler betaalt in dat geval.

Het duurde 28 jaar tot er een financiele schikking werd getroffen in de gifaffaire in Lekkerkerk. Welgeteld en in dat tempo komen we op Aruba uit op een oplossing in het jaar 2040.

Een verkorte versie van dit artikel verscheen als ingezonden brief in de Amigoe di Aruba van 4 april 2012. Tot op heden wordt illegaal gestort op diverse dumps.

Luc Alofs en Leontine Merkies zijn cultureel antropoloog en omwonenden van een illegale dump te Seroe Lopes/Tamarijn. Reacties: alofsaruba@setarnet.aw.

In de Nederlandse gemeente Lekkerkerk werden 300 woningen gebouwd op naar wat later bleek sterk vervuilde voormalige fabrieksterreinen. Het zorgde voor een ommekeer in het Nederlandse beleid ten aanzien van bodemvervuiling en -sanering.

Fiscale Feiten

Spelregels bij een belastingcontrole

Krijgt u een medewerker van de Stichting Belasting Accountants Bureau (BAB) bij uw bedrijf op de stoep, dan moet u weten wat u wel en niet mag doen. In deze rubriek geven wij enkele tips voor het geval u te maken krijgt met een belastingcontrole.

Tekst: Lennart Huijsen en Ingemara Bak

Op het moment dat de controleur bij u op bezoek komt, moet hij zich eerst legitimeren. U wilt vooral voorkomen dat uw bedrijfsgegevens zomaar in handen van een onbekende komen. Vervolgens start het openingsgesprek. De controleur zal hierbij algemene vragen stellen over uw bedrijf en over bijzonderheden die hem tijdens zijn voorbereiding zijn opgevallen. Het openingsgesprek is voor u een goede gelegenheid om precies af te stemmen wat de reikwijdte van het onderzoek zal zijn. Heeft het onderzoek alleen betrekking op een onderdeel, bijvoorbeeld loonbelasting, of worden alle relevante belastingen onder de loep genomen? Ook is het van belang om te vragen welke jaren worden gecontroleerd.

Na het openingsgesprek zal de controleur starten met het feitenonderzoek. Tijdens deze fase zal de controleur veel vragen stellen. U moet in principe alle boeken en bescheiden die van belang kunnen zijn voor de belastingheffing ter inzage verstrekken aan de controleur. Een belangrijke uitzondering hierop zijn de belastingadviezen van uw accountant of belastingadviseur. Deze hoeft u niet te geven aan de controleur. Het is dan ook van belang om deze gegevens apart te bewaren. Indien de belastingadviezen zijn opgenomen in een dossier met overige correspondentie met uw accountant of belastingadviseur, loopt u het risico dat de controleur toch kennis zal nemen van deze informatie.

Naast de verplichting tot het geven van inzage moet u de door de controleur gevraagde informatie geven. De gevraagde informatie moet u duidelijk, stellig, zonder voorbehoud en binnen een redelijke termijn verstrekken. Geef echter geen ongevraagde informatie en voorkom dat de controleur in een ruimte komt te zitten waar hij toch aan die informatie kan komen. Dat kan voor hem aanleiding zijn om het onderzoek uit te breiden. Laat uw medewerkers ook weten wie de contactpersoon is. Indien de controleur vragen heeft, kunnen zij hem verwijzen naar de juiste contactpersoon. Daarnaast is het van belang om zo veel mogelijk schriftelijk vast te leggen. U kunt de controleur vragen om zijn vragen schriftelijk te stellen, zodat u schriftelijk kunt antwoorden.

De controle wordt afgesloten met een eindgesprek. In dit gesprek worden de controlebevindingen besproken. U kunt de controleur vragen om van te voren aan te geven welke onderwerpen in het eindgesprek aan de orde zullen komen. Deze kunt u samen met uw belastingadviseur bespreken. Dan kunt u reageren en uw standpunt innemen voordat het definitieve controlerapport wordt uitgebracht. Uiteindelijk vormen de controlebevindingen samen met uw standpunten en eventuele afspraken die met de controleur zijn gemaakt de basis voor het definitieve rapport. Dit rapport wordt aan de betreffende belastinginspecteur gepresenteerd. Op basis hiervan kan de inspecteur besluiten naheffingsaanslagen op te leggen.

Indien u te maken krijgt met een belastingcontrole is het dus van belang om in de onderzoeksfase zo veel mogelijk met de controleur te bespreken om er over eventuele discussiepunten uit te kunnen komen. Uw belastingadviseur kan u helpen om uw standpunt helder te formuleren voor de controleur. Schakel daarom tijdig uw belastingadviseur is, zodat u later kostbare bezwaar- en beroepsprocedures kunt vermijden.

De auteurs zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao als belastingadviseurs. In deze rubriek wordt over diverse fiscale onderwerpen geschreven.

Mens & Werk

Beoordelen lastige klus

'Je moet mensen niet beoordelen op hun fouten, maar op het vermogen om te leren van fouten'. Met deze quote wordt eigenlijk alles al gezegd over de manier waarop werknemers beoordeeld moeten worden.

Tekst: Judice Ledeboer

Ieder mens maakt weleens fouten en daar is niets mis mee, maar je leert er juist iets van. Bij beoordelingsgesprekken wordt thans vooral veel aandacht gegeven aan salaris en salarisvoorwaarden, terwijl zo'n gesprek juist gevoerd moet worden om te bespreken hoe iemand zijn werk ervaart en zijn werkzaamheden uitvoert. Hoe vaak en wanneer beoordelingsgesprekken gevoerd worden ligt per organisatie anders. Veel organisaties voeren beoordelingsgesprekken met hun werknemers tegen het einde van het jaar, maar het kan ook gedurende het jaar plaatsvinden. Een keer per jaar is meestal gebruikelijk en met twee keer per jaar een beoordelingsgesprek is niets mis. Nadeel is dat het veel tijd kost, voordeel is dat men als werkgever de werknemer scherp houdt.

Tijdens een beoordelingsgesprek wordt het functioneren van de werknemer besproken over een bepaalde periode. Tijdens zo'n gesprek moet er een aantal zaken besproken worden zoals kwantiteit en kwaliteit van het geleverde werk èn het sociaal functioneren van de werknemer. Dit houdt in dat er gesproken wordt over de samenwerking met collega's en de omgang met klanten. Natuurlijk wordt er ook gesproken over het salaris. Het is logisch dat er een verhoging komt als er goed werk geleverd is, maar er zijn hele volksstammen die vinden dat ze ieder jaar recht hebben op een salarisverhoging of ze nu wel of niet goed presteren.

Een beoordelingsgesprek is voor zowel de leidinggevende als de werknemer een belangrijk gesprek. De leidinggevende krijgt naar aanleiding van een beoordelingsgesprek beter inzicht inzake de punten waar het personeel op aangestuurd moet worden. Voor de werknemer is het natuurlijk helemaal belangrijk, want hij hoort of hij zijn werk wel of niet goed uitvoert. In de periode voorafgaande aan het beoordelingsgesprek moet de manager de werknemer observeren. Hoe doet de werknemer zijn werk? Houdt hij zich aan zijn afspraken? Is hij in staat om opdrachten uit te voeren? Waar liggen de knelpunten? Waar is de werknemer goed in? Waar heeft hij moeite mee? Komt hij op tijd?

Doel van een beoordelingsgesprek is om het functioneren van de werknemer te verbeteren. Het is natuurlijk altijd de bedoeling dat de werknemer (nog) beter gaat presteren. Tijdens het gesprek kan er gesproken worden over de 'behoeftes' van de werknemer. Er kunnen allerlei dingen zijn waardoor de werknemer vindt dat hij niet goed kan werken, zoals onder meer een verkeerde stoel, slechte ventilatie in het kantoor, oude bedrijfskleding, last van collega's (op welke manier dan ook) en onvoldoende informatie om werkzaamheden goed te kunnen uitvoeren. Of hij heeft materialen nodig om zijn werk beter te kunnen uitvoeren.

Een beoordelingsgesprek kan natuurlijk niet het enige gesprek per jaar zijn over het functioneren van de werknemer. Gedurende het jaar moeten er ook andere gesprekken plaatsvinden, maar die zijn niet direct gericht op 'beoordeling', maar meer op het functioneren op het moment met feed back op werkzaamheden.

Leidinggevenden ervaren beoordelingsgesprekken dikwijls als lastig. Daar zijn diverse redenen voor. Een van de redenen is dat werkzaamheden of de doelen die bereikt moeten worden niet duidelijk zijn aangegeven. Hierdoor kunnen er discussies ontstaan. Een duidelijke planning voor een bepaalde periode met een vastgestelde einddatum geeft aan iedereen een duidelijkheid en er kan naar planning gewezen worden bij het uitvoeren van de werkzaamheden. Flexibiliteit moet er natuurlijk zijn om bij het niet behalen van deadlines het plan aan te passen of de wijze van werken te veranderen.

Ook de competenties die iemand moet hebben om zijn werk goed te kunnen uitvoeren zijn vaak niet voldoende of niet aanwezig. Dit kan tegenwoordig per individu gemeten worden door gebruik te maken van een meetinstrument. Het meten van personeel op functie waarbij duidelijk wordt of de benodigde competenties aansluiten op de individuele talenten van medewerkers, wordt tegenwoordig hoe langer hoe meer gedaan. Een beoordelingsgesprek kan daarmee objectiever worden aangegaan, omdat de manager of leidinggevende die het beoordelingsgesprek voert nog dikwijls vanuit zijn eigen beleving 'oordeelt', vanuit een grote mate van subjectiviteit dus. Een meting geeft objectieve informatie omdat de werknemer de meting zelf heeft ingevuld.

Leidinggevenden klagen ook vaak over gebrek aan tijd waardoor ze niet regelmatig beoordelingsgesprekken kunnen voeren. Dit is een minpuntje voor die leidinggevenden, want beoordelingsgesprekken met werknemers vormen een onderdeel van hun werk en ze moeten die inplannen. 'Geen tijd' hebben betekent dat ze iets moeten veranderen aan hun tijdsmanagement. Er zijn werknemers die al meer dan tien jaar geen behoorlijk beoordelingsgesprek gehad hebben, behalve een kort gesprekje over het salaris. Daarmee wordt de werknemer te kort gedaan, maar ook de werkgever doet zichzelf te kort, want een beoordelingsgesprek geeft altijd zinvolle informatie op allerlei gebied.

Een goed beoordelingsgesprek wordt niet even 'tussen de werkzaamheden door' gedaan. Tijdens zo'n gesprek moet de manager ook echt aandacht aan de werknemer(s) tonen. Dit doet de samenwerking goed en dat komt iedereen ten goede.

Over Management

Organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Strategie

Het woord strategie heeft twee gangbare definities. De term wordt veelgebruikt als de aanduiding voor de hele planningspiramide van missie, visie, positionering, doelen en het actieplan. Anderen limiteren strategie tot het actieplan zelf.

Tekst: Jan de Ruijter

Omdat zovelen het woord strategie als iets theoretisch, als iets moeilijks en conceptueels ervaren, heeft het mij in de praktijk altijd geholpen om het hele proces van missie, visie, positionering, doelen en actieplan, de strategiepiramide te noemen. En om naar de laatste fase te verwijzen als het actieplan.

De bedoeling van een actieplan is snel begrepen en geeft geen drempelvrees. Als iemand over een jaar op vakantie hoopt te kunnen gaan, dan is dat een doelstelling met een concrete datum en plaats. Zijn actieplan ofwel methode of maatregel zal dan kunnen zijn om elke maand 700 gulden te sparen zodat het geld voor zijn vakantie er is. En om bijvoorbeeld zes maanden voor de vertrekdatum een hotel te reserveren. Dat hoort bij het plan oftewel methode, maatregel om het doel te kunnen realiseren. Het is heel simpel en echt niets om van te schrikken.

Jack Welch, ex-CEO van General Electric stelt terecht dat strategie in het echte leven een doodeenvoudige zaak is. Je kiest een richting om te volgen, stelt je doelen vast en bepaalt de te ondernemen acties of maatregelen. Ook hij uit terecht grote bezwaren tegen de al te wetenschappelijke benaderingen van strategie die op scholen in bedrijfskunde onderwezen worden en door adviesbureaus en goeroes bepleit worden en door teveel hoofdkantoren van ondernemingen in de praktijk worden gebracht. Zaken die enorm onproductief zijn. Voortdurend nadenken over het concurrentie-voordeel en meer doen is effectiever dan de moeilijke praktijken van de adviesbureaus. Als de doelstelling van een hotel is om de bezettingsgraad met vier procent te verhogen tot 88 procent, dan moeten daar plannen, acties, maatregelen aan verbonden worden waarmee het doel bereikt kan worden zoals bijvoorbeeld het uitvoeren van speciale promoties in Venezuela. Als een bedrijf als doel heeft geen verloop meer te hebben onder de medewerkers zal men daarvoor een concreet doel moeten opstellen en een aantal maatregelen moeten nemen om tevredenheid te creëren waardoor het verloop ophoudt. Dat zijn actieplannen.

De woorden strategische planning houden het hele proces in van missie tot en met de actieplannen. Duidelijker gesteld: de veel gebruikte traditionele strategische piramide van vision, mission, values, goals, strategies & tactics, action plans wordt daarmee veranderd in vision, mission, values, goals, action plans, en het hele proces heeft de naam strategische piramide of strategiepiramide.

Strategische planning bepaalt de toekomst van de organisatie, maar 85 procent van de managers en leidinggevenden geeft toe dat hun organisaties of bedrijven tekort schieten wat betreft het vaststellen van doelen en de communicatie over richting en strategie. Nog steeds werken veel bedrijven helaas zonder visie of actieplan. Of de visie en richting zijn niet voldoende bekend of er is geen betrokkenheid bij.

Maar doelen worden niet bereikt zonder een goed implementatieplan of een in tijd gefaseerd actieplan. De eerste stap daarbij is om regelmatig tijd vrij te maken voor strategisch denken. Tijd vrij maken om diep na te denken en om te reflecteren is essentieel voor managers en leiders. Dan komt het essentiële van de te volgen strategie en van een mogelijk actieplan naar boven. Terecht zegt Anthony Robbins: 'Strategie vereist tijd in alle rust met pen en papier. Het vereist diep nadenken en analyseren. Strategie is het mentale werk als voorbereiding op het fysieke werk.' Het denken zal vooral getoetst moeten worden aan wat klanten denken en willen en als wensen hebben. Er kan getoetst en gebrainstormd worden met aandeelhouders, medewerkers, leden van het bestuur, collega's, organisaties.

Vanuit strategisch denken volgt planning, gevolgd door executie, implementatie. De strategie vormt zich dan tot intenties en vervolgens tot acties waarbij er iemand verantwoordelijk wordt gesteld voor het bereiken van bepaalde doelen. Het strategisch plan beschrijft de acties die een bedrijf gaat ondernemen om meer klanten te krijgen, om de concurrent voor te zijn en te blijven, om de omzet te vergroten, etcetera. Doeltreffende strategie maakt het beleid duidelijk en motiveert en mobiliseert medewerkers. Participatie van medewerkers leidt tot aangetoond betere resultaten.

Top-down planning, waarbij plannen naar beneden worden doorgeforceerd, moeten tot de verleden tijd behoren.

Bottom-up planning, waarbij alle plannen door afdelingshoofden en hun medewerkers worden opgesteld, wordt met succes gedaan maar is niet overal toepasbaar.

Balanced planning is vaak het effectiefste. Het topmanagement zet het proces in beweging met richtlijnen, budgetdoelen, missie, positionering en informatie; doelen en actieplannen worden met enorm veel participatie van medewerkers opgesteld. Vooral op gebieden als de afdelingsmissie, werkprocessen en het verbeteren van kwaliteitsnormen.

Strategische plannen werden vroeger voor tien jaar vooruit gemaakt; de jaarplannen binnen die tien jaar werden toen tactische plannen genoemd en die hadden onder de naam van tactische plannen een eigen plaats op de strategiepiramide. Zie de hierboven genoemde veel gebruikte traditionele piramide met vision, mission, values, goals, strategies and tactics. De planningspiramide wordt tegenwoordig voor hooguit vijf jaar gemaakt en jaarplannen worden niet langer tactische plannen genoemd. Tactische plannen worden die plannen genoemd die binnen het jaar soms gemaakt moeten worden wanneer er nieuwe omstandigheden naar voren komen waardoor er, door een snelle tussenactie, iets bijgestuurd moet worden en zulke acties kunnen niet van tevoren gepland worden. Tactieken lijken dan in het zakendoen meer op het gebruik van tactieken in het schaakspel die 'on the spot' bepaald worden wanneer schaakspelers afwijken van de normale patronen en ook die zijn niet te voorspellen en niet te plannen. Tactische plannen komen dus niet langer voor in de strategiepiramide en waar dat nog gezien of beschreven wordt is dat iets uit het verleden.

(Wordt vervolgd)

Door omstandigheden heeft onze columnist Jan de Ruijter vanaf 19 mei uw reacties niet kunnen ontvangen op zijn oude e-mailadres. Hij verzoekt u vriendelijk uw reacties te sturen naar: janderuijter@yahoo.com

Business Agenda

Curaçao

Cursussen Kamer van Koophandel
12 en 14 juni: What is export and why should we consider it?
Meer informatie: bel 4613918 of e-mail: businessinfo@curacao-chamber.an.

16 juni: TEDxYouth@Curacao
Nieuw platform voor jongeren waar ze hun toekomstvisie kunnen delen met de gemeenschap.
Locatie: Kura Hulanda
Tijd: 14.30 - 19.00 uur
Meer informatie: www.tedxyouthcuracao.com

20 juni: '6 Steps to a Better Business'
Gratis workshop van ActionCOACH. Tijdens deze workshop leren ondernemers de zes stappen naar een succesvol bedrijf dat werkt zonder de eigenaar.
Tijd: 18.30 - 21.00 uur.
Aanmelden: bel 737-0956 of mail dutchcaribbean@actioncoach.com

22 juni: GrowthCLUB planning workshop
De twaalfde GrowthCLUB op Curaçao. In deze workshop plannen ondernemers en managers hun volgende kwartaal. Voor meer informatie en aanmeldingen bel 737-0956 of mail dutchcaribbean@actioncoach.com

Aruba

23 juni: Mind your Eye
Voor de tweede maal organiseert Healthy Wealthy N.V. in samenwerking met Jose A. Camacho Security & Investigative Consultants een internationale conferentie over geldvervalsing en credit card-fraude. Voor iedereen die dagelijks met geld te maken heeft.
Locatie: Marriott Resort en Stellaris Casino
Meer informatie: www.mindyoureye-aruba.com

29 juni: Women in Leadership Conference
Conferentie van ATIA en CMB over vrouwen en leiderschap. Sprekers: Gaytri Kachroo, Lisa Nichols, Suzanne Meldeau-Leonard.
Tijd: 08.00 - 16.00 uur
Locatie: Renaissance Conference Center
Meer informatie: (+297)582-7593, email: orders@womenleadaruba.com of http://womenleadaruba.com/blog/

Internationaal

16 juni: Caribbean Tourism Summit & Outlook Seminar
Focus van de conferentie ligt op het creëren van airliftmogelijkheden voor de regio, daarnaast aandacht voor concurrentie, HR-issues zoals service en ervaring. Bedoeld voor toerisme-officials en hoteliers uit de Caribische regio, de Verenigde Staten, Canada, Europa en Zuid-Amerika.
Tevens wordt tijdens het evenement de 50e verjaardag van de CHTA gevierd met een galadiner op 16 juni. CHTA lanceert dan ook het jubileumboek 'The Caribbean: From Pirates to Hoteliers'.
Locatie: Ritz-Carlton Golf & Spa Resort, Rose Hall, Jamaica.
Meer informatie: www.caribbeanhotelandtourism.com/

21 - 23 juni: 30e ICAC Caribbean Conference
Georganiseerd door het Institute of Chartered Accountants of the Eastern Caribbean - Antigua and Barbuda.
Locatie: Grand Royal Antiguan Beach Resort
Meer informatie: http://2012conference.icac.org.jm/

22 juni: CAREKINE Business Summit
Het is de eerste keer dat de CAREKINE (Caribbean Region and Kingdom of the Netherlands) business summit 'The Kingdom of the Netherlands and the Caribbean Region' plaatsvindt. De Business Summit 2012 gaat in op de laatste ontwikkelingen en kansen voor ondernemers en investeerders in de Caribische regio.
Locatie: hoofdkantoor ABN Amro te Amsterdam.
Meer informatie: http://carekine.com

23 - 26 juni: Media in a challenging world - A 360 degree perspective
International Press Institute (IPI) wereldcongres 2012 over de uitdagingen, zorgen en kansen waar media wereldwijd mee te maken hebben.
Meer informatie: www.ipiworldcongress.com/

De Business Agenda verschijnt wekelijks in de Ñapa. Informatie over zakelijke evenementen, zoals symposia, lezingen, trainingen en conferenties, zowel op Aruba, Bonaire als op Curaçao, is welkom op napa@amigoe.com.

Boeken

Nieuwe producten en diensten bedenken

Wilt u uw product-ideeën tot een succes maken bij collega 's, directie en klanten? Dan biedt de VOORT-innovatiemethode wellicht uitkomst. In de geactualiseerde editie van 'Nieuwe producten en diensten bedenken ' maakt u kennis met de unieke methode en leert u aantrekkelijke productideeën te ontwikkelen, uit te werken en geaccepteerd te krijgen door alle betrokkenen.

In het boek wordt het stappenplan VOORT - Vertrekken, Ontdekken, Ontwikkelen, Reflecteren en Terugkeren - uitvoerig besproken. Elke fase bevat een aantal aantrekkelijke praktijkcases, waaronder 'Libelle Academy' en 'Work4Woman', die zijn ontstaan met behulp van de VOORT-innovatiemethode. Ook is er meer aandacht voor nuttige tools en tips voor projectleiders en facilitators.

De huidige digitalisering leidt ertoe dat in de praktijk steeds meer digitale innovatietools worden gebruikt, zoals crowdsourcing. Ook deze tools worden in het boek op praktische wijze besproken.

Gijs van Wulfen (1960) is de grondlegger van de VOORT-innovatiemethode om nieuwe producten, diensten en business-modellen te genereren. Hij studeerde bedrijfseconomie aan de Erasmus Universiteit en werkte als marketeer in de voedingsmiddelenindustrie, als marketingadviseur bij Ernst & Young Consulting en als organisatieadviseur bij Boer & Croon.

Na jarenlang experimenteren en verbeteren ontwikkelde hij de VOORT-innovatiemethode. Hij schreef in 2006 hierover de innovatiebestseller 'Nieuwe Producten en Diensten Bedenken'. Zijn gestructureerde innovatiemethodiek wordt door vele bedrijven en organisaties gebruikt, zowel in de industriële, diensten- en zorgsector als bij overheidsorganisaties. Hij publiceerde over de 'FORTH innovation method' in het Engels in 2011 het boek 'Creating Innovative Products & Services'.

De VOORT-methodiek verspreidt zich momenteel over de hele wereld. Naast het schrijven van innovatieboeken en het faciliteren van zijn methodiek is Gijs van Wulfen innovatieblogger op innovation-management.se en spreker op internationale conferenties over innovatie, creativiteit en design zoals ISPIM, ECCI and ServDes.

Titel: Nieuwe producten en diensten bedenken - versie 3.0 - de VOORT-innovatiemethode
Auteur: Gijs van Wulfen
Uitgever: Pearson Benelux
EAN: 9789043025195

Regio

Argentinië

Dwaze Moeders 35 jaar

'Vierduizend rondjes om het plein'

'Waar zijn ze?' Dat was de vraag die een groep Argentijnse moeders 30 april 1977 voor het eerst stelde aan de toen regerende dictator Jorge Rafael Videla. Hij was verantwoordelijk voor de verdwijning van hun zonen, dochters en echtgenoten.

Een duidelijk antwoord kregen ze niet. Hun dierbaren zijn nooit levend teruggekeerd en de Dwaze Moeders zijn inmiddels hoogbejaard. Maar hun strijd gaat verder. De groep is uitgegroeid tot een heuse mensenrechtenorganisatie die maatschappelijke projecten organiseert. In april van dit jaar vierden ze hun 35-jarig bestaan.

De witte hoofddoek, het symbool van de Dwaze Moeders, op het Plaza de Mayo in Buenos Aires.

Tekst en foto's: Lisette Wellens

"Dit is zeker mijn vierduizendste rondje om het plein. Soms vraag ik me weleens af waarom ik het nog doe, want mijn kinderen krijg ik niet meer terug. Maar we vergeven niet en we vergeven niet. Geen stap achteruit."

Hebe De Bonafini staat middenin de grote manifestatie die ter ere van het jubileum van de Dwaze Moeders wordt gehouden op het Plaza de Mayo in Buenos Aires. Ze wordt in december 84 jaar, maar is nog altijd voorzitter van de groep vrouwen die sinds 1977 elke donderdag om half vier 's middags rond het monument op het plein lopen. "In het begin bestond onze groep uit ongeveer veertien vrouwen. We gingen naar Casa Rosada, het presidentieel paleis op het Plaza de Mayo, om aan de autoriteiten te vragen wat er gebeurd is met onze kinderen. We werden niet ontvangen en mochten van de politie niet op het plein blijven staan. Daarom zijn we maar rond gaan lopen."

En dat doen de dames nu al 35 jaar. Om hun hoofd dragen ze geborduurde stoffen 'luiers' en hun geuzennaam, de 'Dwaze Moeders', die ze ontlenen aan een beledigende uitlating van een hooggeplaatste functionaris, dragen ze met trots. "Een beetje gek was het in eerste instantie misschien ook wel", zegt De Bonafini. "Maar we konden niet anders. Onze mannen en zoons waren verdwenen. Wij vrouwen moesten het zelf doen."

'Vuile Oorlog'
Volgens cijfers van de Argentijnse regering verdwenen onder de dictatuur van de militaire junta, die het land van 1976 tot 1983 bestuurde, 13.000 mensen. Mensenrechtenorganisaties spreken zelfs over 30.000 verdwijningen. De duizenden mensen die tijdens deze zogenoemde 'Vuile Oorlog' verdwenen waren afkomstig uit alle lagen van de samenleving.

De eigenlijke oprichter, Azucena Villaflor, wordt herdacht tijdens de manifestatie rond het 35-jarig bestaan

Meer dan de helft van de vermisten bestond uit arbeiders en 21 procent was ingeschreven bij een universiteit. Onder de vermisten waren Jorge Omar, Raúl Alfredo en María Elena Bugnone Cepeda, de zoons en schoondochter van De Bonafini. "Waarom ze opgepakt zijn is mij nooit helemaal duidelijk geworden", vertelt ze. "De junta beweerde revolutionairen uit te roeien en een interne strijd tegen het terrorisme te voeren. Eerst dacht ik nog dat mijn kinderen wel vrijgelaten zouden worden als zou blijken dat ze daar niets mee te maken hadden, maar dit bleek helaas niet het geval."

Hebe De Bonafini op het Plaza de Mayo.

Op zoek naar gerechtigheid begon De Bonafini, die jarenlang als naaister werkte, aan haar rondes om het plein. Toen de eigenlijke initiatiefneemster, Azucena Villaflor, in 1977 samen met negen andere vrouwen spoorloos verdween, nam ze de leiding van de groep over. Binnen enkele jaren liepen er wekelijks meer dan driehonderd moeders en andere familieleden van vermiste personen mee in de protestmars rond het plein. De moeders werden de belichaming van het burgerlijke verzet tegen de militaire dictatuur en de schending van de mensenrechten.

Prijzenregen
Ook in het buitenland verkregen ze steeds meer bekendheid. Popzanger Sting maakte voor hen de song They Dance Alone en voerde die samen met een moeder uit op een Amnesty-concert in 1988. In 1992 ontvingen de Dwaze Moeders de Sacharovprijs voor de Vrijheid van Denken van het Europees Parlement die bestemd is voor personen en organisaties die zich wijden aan de bescherming van de rechten en fundamentele vrijheden van de mens. In 1997 ontvingen ze de Geuzenpenning en in 1999 de Unescoprijs voor Vredeseducatie.

Het antwoord op hun eigenlijke vraag bleef echter uit. "Waar onze kinderen gebleven zijn zullen we waarschijnlijk nooit meer te weten komen", meent De Bonafini. "Daarom zijn we ons steeds meer gaan richten op gerechtigheid. Alle misdadigers die hier verantwoordelijk voor zijn moeten gestraft worden."

Protestmarsen
De Dwaze Moeders moesten hier echter nog geruime tijd op wachten. Kort na de val van het militaire regime in 1983 werden enkele juntaleden, onder wie Jorge Rafael Videla, tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. In 1990 kregen ze echter gratie.

In 2003 kwam hier verandering in toen de toenmalige president, Nestor Kirchner, de amnestieregeling voor militairen en politiefunctionarissen die beschuldigd waren van moord en marteling tijdens de 'Vuile Oorlog' schrapte. In juli 2010 werd generaal Videla opnieuw voor de rechter gebracht, op aanklacht van betrokkenheid bij de dood van 31 gevangenen. De huidige president, Cristina Kirchner, gaf kort hierna opdracht alle documenten die betrekking hebben op de periode 1977 - 1983 vrij te geven.

"Vanaf 2006 hebben we de officiële manifestaties daarom geschrapt. Er werd eindelijk serieus werk gemaakt van het onderzoek naar alle misdrijven dus echte protestmarsen waren niet meer nodig", zegt De Bonafini.

Zwaar weer
Maar de Dwaze Moeders zijn zeker niet opgehouden te bestaan. In de afgelopen jaren hebben ze zich vooral beziggehouden met het realiseren van sociale woningbouwprojecten in een aantal achterstandswijken van Buenos Aires.

In juni 2011 leidde dit echter tot een schandaal. Sergio Schoklender, de voormalige adviseur van de Moeders, wordt er samen met zijn broer Pablo van beschuldigd grote geldsommen, die van de overheid kwamen en voor sociale huisvestingsprojecten bestemd waren, naar eigen bedrijven te hebben doorgesluisd. Hij zou er onder meer een jacht, een riant huis en een sportauto mee betaald hebben.

De Dwaze Moeders stuurden hem direct de laan uit, maar ook De Bonafini ligt onder vuur omdat ze de fraude mogelijk zou hebben gemaakt. Het gerechtelijk onderzoek moet uitwijzen of de broers inderdaad schuldig zijn en of De Bonafini al dan niet op de hoogte was van het gesjoemel van haar adviseur. Bovendien zeggen de Argentijnse oppositiepartijen dat de regering de steun van De Bonafini heeft 'afgekocht' door haar 'met het belastinggeld van alle inwoners van Argentinië' sociale woningbouwprojecten te laten realiseren.

Nestor Kirchner trad in 2003 aan tijdens een economische crisis die voor grote onrust in het land zorgde. Door toenadering te zoeken tot de Moeders verzekerde hij zich volgens de oppositie van 'controle over de straat'. "Ik kan hier alleen over zeggen dat we ondanks deze vervelende situatie gewoon doorgaan met onze sociale huisvestingsplannen en andere projecten. We willen de activiteiten van onze organisatie niet in gevaar brengen", verklaart De Bonafini.

Daarom is er elke donderdag nog steeds een groep vrouwen op het Plaza de Mayo aanwezig om uitleg te geven over de organisatie en hun eigen gratis krant, de 'Diario de las Madres', uit te delen. Vanuit hun kantoor in het centrum van Buenos Aires organiseren de Moeders regelmatig bijeenkomsten en tentoonstellingen. "Ooit waren we alleen de moeders van onze kinderen, maar nu zijn we de moeders van heel Argentinië", zegt De Bonafini. "We staan bekend als een positieve en genereuze organisatie en zullen er alles aan doen om dat imago te behouden."

Nieuw reisbureau op Pietermaai

'Het draait allemaal om service'

Het vergt een flinke dosis moed om in tijden van crisis, waarbij iedereen de broekriem aanhaalt, een reisbureau te beginnen, maar Pamela Reule wilde haar droom waarmaken en in september 2011 besloot ze van de ene op de andere dag de grote stap naar ondernemer te maken. Ze wilde haar eigen reisbureau starten.

Tekst: Judice Ledeboer Foto's: Ken Wong

Over een naam hoefde ze niet lang na te denken: Travel & Co. Alles, maar dan ook alles wat met reizen in binnen- en buitenland te maken heeft kan er geboekt worden. In februari jl, voordat Travel & Co één reis had geboekt opende Lizanne Dindial, directeur van hotelorganisatie Chata, het reisbureau, dat gevestigd is in een oud karakteristiek pandje aan het Johan van Walbeeckplein op Pietermaai. Dinah Veeris zegende het pand op traditionele wijze met kruiden in en vanaf die dag was het reisbureau op werkdagen de hele dag geopend voor iedereen die vragen heeft over het huren van een auto, een dagtrip op het eiland of een cruise over de Donau of een ticket naar andere delen van de wereld.

Het centrale ontmoetingspunt in het reisbureau is een houten tafel, waar de klanten onder het genot van een kopje koffie of aan het einde van de middag een glaasje wijn op hun gemak een reis kunnen bespreken en boeken. Reule wordt bijgestaan door Maureen Maas die in ijltempo de kneepjes van het reisvak aan het leren is, want zij komt oorspronkelijk uit de makelaardij. Haar kracht is het samenstellen van speciale reispakketten die het reisbureau verkoopt en de twee dames hebben grootse plannen op dit gebied. Hun eerste reis in de vorm van een pakket is een wijnreis door Chili, waarbij drie wijnhuizen bezocht worden en er zelfs op de wijngaard gelogeerd wordt.

Reule is op Curaçao geboren en bracht haar jeugd en tienerjaren door in Nederland. Ze had altijd heimwee naar het eiland en kwam ieder jaar met vakanties naar Curaçao. Na haar eindexamen ging ze een paar maanden naar een college in North Carolina en toen ze terugkwam dacht ze dat 'de wereld voor haar openstond'.

"Maar dat was niet zo", zegt ze lachend. "Ik moest nog heel veel leren." Maar haar liefde voor reizen was geboren. Ze besloot een toeristische opleiding te doen. "Daar kreeg ik vakken als stenografie en de talen Frans, Duits, Engels en Spaans en natuurlijk leerde ik van alles over toerisme. De vliegtickets werden in die tijd nog met de hand uitgeschreven."

Haar droom om stewardess te worden spatte uit elkaar toen ze werd afgewezen omdat ze te klein was. "Ik ben 1,59 meter en de minimumlengte van een stewardess is 1,65 meter. Een helderziende had me ooit voorspeld dat ik veel te maken zou krijgen met de luchtvaart. En dat is zo, want kijk wat ik nu doe en al jaren gedaan heb. Ik heb tien jaar bij Holland International in Rijswijk gewerkt, waar ik de echte kneepjes van het vak leerde en later ben ik een aantal jaren manager van een reisbureau geweest. Bij Holland International leerde ik hoe ik met een 'muis' moest werken, want in die tijd kwamen de computers en kregen we computerles. Tjee, is dat alweer zo lang geleden?"

Reule ziet de tijd bij Holland International als een van de mooiste tijden van haar leven. "Ik deed er van alles, reserveringen, agenten ondersteunen, we maakten studiereizen. Ik heb heel Europa gezien. Het toerisme groeide en groeide en we moesten hotels en restaurants uitproberen. Ik kon dat werk doen dankzij mijn moeder, want zij paste dan op mijn dochtertje."

"Maar ik had altijd heimwee naar Curaçao." Op haar 29e keerde Reule terug naar haar geboorte-eiland, samen met haar gezin.

Het meest aantrekkelijke van de toeristenindustrie vindt Reule dat ze altijd met blije mensen te maken krijgt en om dat te versterken heeft de onderneemster gastvrijheid en service hoog in het vaandel staan. "De meeste mensen die gaan reizen gaan 'iets leuks' doen en dat gevoel moet er al zijn bij het uitzoeken van hun reis. Ik vind veel reisbureaus zo klinisch en daarom wilde ik het anders doen. Als je bij ons binnenstapt moet je het gevoel hebben van 'gezellig, we gaan een reis boeken'. Kopje koffie erbij, wijntje erbij."

Het kantoor is inderdaad niet een doorsnee-reisbureau. Reule heeft bij de opzet ook een nieuwe trend overgenomen en alle meubels en schilderijen die er staan en hangen zijn te koop. Op het moment hangen er schilderijen van Lola, een lokale kunstenares en de meubels zijn uit het atelier van Robert Vos van Vos Design. De wijnen die er geschonken worden zijn wijnen van de Wine Factory met wie Reule een nauw samenwerkingsverband heeft, waardoor ook het plan voor de Chili-wijnreis is ontstaan.

Pamela Reule (links) en Maureen Maas

Aanstekelijk
Het enthousiasme waarmee Reule en Maas over hun reizen en plannen vertellen werkt aanstekelijk. Ze hebben het al voor elkaar dat zij van een cruisemaatschappij die cruises in Europa en Azië organiseert, de vertegenwoordiging voor het Caribische gebied hebben gekregen en ze zijn thans bezig om een paar andere pakketreizen samen te stellen, onder meer naar Suriname.

Om hun klanten kennis te laten maken met diverse landen en reizen die ze kunnen boeken willen Reule en Maas in de toekomst 'reis-avondjes' organiseren, waarbij één land centraal staat, met hapjes en drankjes uit dat land. Een soort 'landproeverij' dus. Het leukste van het werk vindt Reule dat de reiswereld 'bruist'. "Er gebeurt zo veel. En als mensen met moeilijke vragen komen ga ik net zo lang zoeken totdat ik voor het beste tarief de beste verbindingen en plekken heb gevonden. Dat puzzelen vind ik het allerleukste! Door mijn ervaring krijg ik veel voor elkaar." Een grote frustratie vindt Reule de logge regels die er tegenwoordig zijn bij de vliegmaatschappijen. "Zoals het wijzigen van een naam op een ticket. Dat is bij veel maatschappijen onmogelijk en dan moet je gewoon een ander ticket kopen. Ik snap dat niet. Dat is niet bepaald klantvriendelijk."

Travel & Co heeft op werkdagen de hele dag de deuren geopend. Als klanten op zaterdag willen komen, moeten ze even een afspraak maken. "We kunnen ook bij de mensen thuis langskomen na werktijd als een klant dat graag wil. Ons motto is 'It's all about service', en dat willen we ook waarmaken. En als iemand onze ruimte wil gebruiken voor een cursus of workshop dan kan dat ook. Dat is onderdeel van ons concept, alles moet kunnen."

De locatie bij Pietermaai is een lot uit de loterij, want dit deel van Punda is enorm in ontwikkeling. "We moeten als ondernemers elkaar 'versterken' en we zijn blij dat we daar deel van uitmaken."

Voor meer informatie: www .travelandcocuracao.com

MKB

Weten waar u over praat

Het belang van goed onderzoek

Wanneer gesproken wordt over de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en de aansluiting van het onderwijs hierop worden al snel algemene begrippen gebruikt. Maar al te vaak komen uitspraken voorbij zoals 'veel vacatures' of 'onvoldoende kennis'. Maar wat zijn veel of weinig vacatures? Eigen ervaringen of die binnen een kleine kring hoeven niet representatief te zijn voor het hele veld. Belangrijkis te kunnen oordelen en besluiten te nemen aan de hand van betrouwbare informatie. En daar is onderzoek voor nodig.

Tekst: Gofrie van Lieshout

De bekendste onderzoeksorganisatie is het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Door het CBS worden grote onderzoeken uitgevoerd, denk aan het bevolkingsonderzoek in 2011. Onderzoeksgegevens zijn noodzakelijk voor de overheid om beleid te ontwikkelen, maar ook voor werkgevers en onderwijs om in te kunnen spelen op de behoeften en knelpunten die naar voren komen.

Arbeidsmarkt
Om gericht invulling te geven aan de vraag van de arbeidsmarkt zijn correcte gegevens nodig. Die zijn alleen te verkrijgen door regelmatig onderzoek te doen naar vraag en aanbod. Wat is de minimale vraag naar arbeidskrachten per sector? Komen we echt 100 loodgieters te kort of zijn het er toch maar 25? Voor welke beroepen staan werkelijk vacatures open, met welke kenmerkende elementen en vereist opleidingsniveau? En wat is de actuele status van het aanbod? Worden de betreffende opleidingen wel aangeboden? Op het juiste niveau? Alleen aan de hand van de juiste gegevens kan een betrouwbare analyse gemaakt worden over de status van de match onderwijs - arbeidsmarkt. En dan weten we waarover we praten. Het is een voorwaarde voor succesvolle afstemming.

Quickscans
Een verbetering van de aansluiting van goed opgeleide arbeidskrachten op onze arbeidsmarkt is essentieel voor economische groei. KBB start daarom in opdracht van het ministerie van Economische Ontwikkeling met de uitvoering van quickscans op de arbeidsmarkt. Naar het voorbeeld van de hospitality wordt per sector de vraag- en aanbodzijde in kaart gebracht om input te geven aan de vorming en uitvoering van beleid en om knelpunten tijdig te signaleren. In 2012 wordt naast de afronding van het onderzoek voor de toeristische sector ook gestart met een quickscan binnen de bouw en ICT.

Kwalitatief onderzoek
Behalve feiten en cijfers brengen we ook kwalitatieve gegevens in kaart. Voor werkgevers en leerbedrijven is het belangrijk om inzicht te hebben in de prestaties van de opleidingen waar studenten of potentiële werknemers vandaan komen. Net zoals het voor ouders en aankomende studenten wenselijk is om over actuele informatie te beschikken om een goede keuze voor een opleiding te kunnen maken. Zonder betrouwbare gegevens is de overheid op haar beurt niet in staat scholen op adequate wijze te faciliteren en te ondersteunen om het kwaliteitsniveau te verbeteren waar dit nodig is. In opdracht van het ministerie van Onderwijs Wetenschap Cultuur en Sport wordt daarom momenteel een onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteit en het rendement van de aangeboden sbo-opleidingen. De onderzoeksresultaten geven de scholen inzicht in de eigen positie ten opzichte van andere aanbieders en vormen daarmee een uitdaging en handvat voor verdere kwaliteitsverbeteringen binnen de eigen organisatie.

Uw mening telt!
Dit kwalitatieve onderzoek wordt uitgevoerd met partner Indigo Blue en inmiddels hebben studenten, oudstudenten en scholen hun ervaringen en visie gegeven. Ook hebben alle geregistreerde leermeesters bij KBB een oproep gehad voor het invullen van een uitgebreide vragenlijst. Specifiek met aandacht voor de begeleiding van studenten tijdens de BPV. Graag vernemen wij ook wat uw ervaring is. Bent u werkgever, leidinggevende of HRM-functionaris? Geef uw mening! Een waardevolle bijdrage die u kunt doen en het kost u slechts 10 minuten van uw tijd. Ga voor de vragenlijst naar www.indigoblueconsult.com of neem contact op via info@indigoblueconsult.com.

Meer informatie
Onderzoeksresultaten worden verstrekt aan stakeholders en samenvattingen worden gepubliceerd via de media en de website van KBB. Wilt u meer weten over de onderzoeken door KBB? Neemt u contact op via telefoonnummer 8402777.

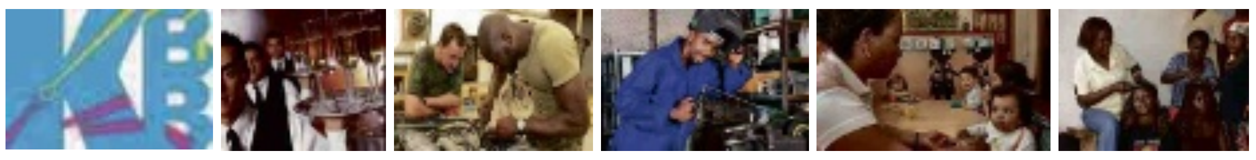

In opdracht van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven Curaçao (KBB) doet IndigoBlue Consult een onderzoek naar de aansluiting van het Curacaose SBO-onderwijs op de arbeidsmarkt. Behalve van scholen en jongeren willen we graag de mening en ervaringen van werkgevers in kaart brengen.

Vindt u, als werkgever, dat jongeren die het Curaçaose SBO-onderwijs (bijna) hebben afgerond goed zijn voorbereid om op de arbeidsmarkt aan de slag te gaan?

Hebt u ervaring met stagiaires uit het Curaçaose SBO-onderwijs?

Of, hebt u de afgelopen twee jaar nieuwe medewerkers in dienst genomen die net een SBO-opleiding hebben afgerond?

Ga voor de vragenlijst naar www.indigoblueconsult.com of neem contact op via info@indigoblueconsult.com

De vragenlijst is bedoeld voor directeuren, leidinggevenden of HRM-funtionarissen.
Invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 10 minuten en kan tot uiterlijk 15 juni 2012.

UW MENING IS BELANGRIJK!
BEDANKT VOOR UW MEDEWERKING!

Gofrie van Lieshout is directeur van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven Curaçao (KBB)

Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven Curaçao (KBB)

Het KBB heeft als doel de afstemming tussen bedrijfsleven, scholen en overheid te verbeteren. KBB geeft hieraan invulling door de uitvoering van concrete projecten zoals trainingen, onderzoek, voorlichting en het organiseren van samenwerking tussen het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven. Ook stimuleert KBB de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de beroepsbevolking.

KBB gelooft in een samenleving waarin mensen zich persoonlijk en professioneel blijven ontwikkelen en daarin ook een eigen verantwoordelijkheid nemen. Maar daarvoor moeten wel de juiste randvoorwaarden worden ingevuld zoals goed onderwijs en een gezonde arbeidsmarkt. Voor meer informatie over KBB of haar projecten kunt u bellen met 8402777 of kijkt u op www.kbbcuracao.com. KBB is gevestigd aan Mahaaiweg 7.

Curasub:

Wetenschappelijk onderzoek zet Curaçao op de kaart

Sinds twee jaar kan iedereen de wateren rond Curaçao ontdekken op een diepte van 1000 feet (320 meter) in een spectaculaire mini- onderzeeër, de Curasub. Bij het Sea Aquarium is het Substation gevestigd, van waaruit diepzeetochten gemaakt kunnen worden met deze Curasub. In eerste instantie was de Curasub bedoeld als speciale toeristische attractie, maar vanuit de hele wereld komen nu ook wetenschappers naar het eiland om onderzoek te doen naar het leven onder water. Ervaren piloten loodsen de toeristen en andere belangstellenden naar dieptes waar men tot op heden nog nooit is geweest en die vooral interessant zijn voor wetenschappers.

Carole Baldwin bij de onderzeeër. Het voertuig is uitgerust met allerlei apparatuur die bij onderzoek onder water van nut kan zijn. Rechts is de grijparm die de sub uniek maakt duidelijk te zien.

Tekst: Judice Ledeboer Foto's: Ken Wong en Berry Brown

Het afgelopen jaar is het een komen en gaan van marien-biologen en andere onderzoekers en ze zijn allemaal laaiend enthousiast over hun bevindingen, want er worden allerlei nieuwe soorten koraal, sponzen, vissen en planten ontdekt, naar de oppervlakte gehaald, onderzocht en gedocumenteerd. Een van die marien-biologen, dr. Carole Baldwin was net tien dagen op het eiland en in die tien dagen heeft zij zes nieuwe vissoorten 'ontdekt'. Zij is werkzaam bij het Smithsonian National Museum of History in Washington DC in de Verenigde Staten en er is thans sprake van een intensieve samenwerking tussen dit wereldberoemde museum en Dutch Schrier, de initiatiefnemer om de mini-onderzeeër naar het eiland te halen. Vanuit zijn passie voor de zee en het leven in en om de zee is Schrier ooit begonnen met de bouw van het Sea Aquarium en de Dolphin Academy, maar in de loop der jaren groeide zijn belangstelling voor de zee en het zeeleven en zag hij het belang van meer wetenschappelijk onderzoek naar het onderwaterleven van het Caribische gebied.

Schrier heeft de Curasub in Canada laten bouwen en deze mini-onderzeeër is uniek in het Caribische gebied door de speciale 'armen' die aan de onderzeeër zijn bevestigd, waardoor vissen en andere waterdieren en andere in het diepe water levende organismen kunnen worden 'opgepakt' om te onderzoeken. Juist door die armen en de mogelijkheden die er zijn met deze mini-onderzeeër is het voor marien-biologen zo interessant om naar Curaçao te komen. "Om onderzoek te kunnen doen kunnen we niet volstaan met foto's van de soorten die we vinden. We moeten echte soorten hebben en met die 'armen' kunnen we die meenemen. Het National Museum heeft de grootste collectie van bewaard gebleven soorten in de wereld. Als we een soort vinden bewaren we die op alcohol en zo is er een soort bio-diversiteitsbibliotheek ontstaan. De werkwijze is als volgt. Als we iets vinden dan vergelijken we dat altijd eerst met wat we al hebben. Tegenwoordig nemen we ook wat dna-weefsel van datgene wat we vinden", zegt Baldwin. En dan wordt de nieuwe soort beschreven en krijgt een naam. Dit beschrijven en de naamgeving is aan tal van regels verbonden en dikwijls wordt degene die de soort 'beschrijft' ook vernoemd.

Marien-biologe Baldwin heeft wereldwijd al veel marien-biologisch onderzoek gedaan. Het National Museum heeft diverse onderzoekscentra onder meer in Maryland (USA), Belize, Panama en Florida en er is een globaal netwerk van mariene meetlocaties. Baldwin zou graag zien dat ook Curaçao officieel bij dit netwerk komt. De reden dat zij zo enthousiast is over de mogelijkheden die er op Curaçao zijn is omdat 'diepe riffen' nog maar weinig zijn onderzocht en hier veel mogelijkheden voor onderzoek zijn door de aanwezigheid van de Curasub. "Er is wel veel onderzoek gedaan tussen de 150 en 1000 feet, maar niet naar de leefgebieden waar we nu kunnen komen." Elders in de wereld wordt er marien-biologisch onderzoek gedaan in diepe zeeën, zoals in Rusland en Japan en in Maryland in de Verenigde Staten, maar Baldwin kent geen onderzeeër die de mogelijkheid biedt om bij diepe riffen te komen.

.

Baldwin is vooral onder de indruk van de vele soorten van onderwaterleven die zij hier in de zee rond Curaçao heeft aangetroffen. De wetenschappers willen nu ook naar andere gebieden in het Caribische gebied. Schrier heeft onlangs een schip gekocht dat nu in het dok op Curaçao wordt verbouwd tot passagiers/onderzoeksschip. De bedoeling is dat de mini-onderzeeër op het schip meekan naar andere gebieden zodat daar ook onderzoek in diepe wateren gedaan kan worden. De wetenschappers zijn vooral geïnteresseerd in de verscheidenheid van gebieden en de geografische invloed op het onderwaterleven. Mede door de opwarming van het water en het verdwijnen van veel ondiepe riffen is er veel belangstelling voor onderzoek hiernaar. Het is dan ook bijzonder dat Curaçao daar zo'n belangrijke rol in speelt door de mogelijkheid te bieden aan de wetenschappers om onderzoek te kunnen doen.

Baldwin legt uit dat men vooral onderzoek wil doen naar bepaalde soorten die èn in ondiep èn in diepe wateren voorkomen. Door het wereldwijde verdwijnen van riffen en koralen wil men weten wat er met die soorten van leven gebeurt. "Gaan de soorten die bij ondiepe riffen leven dieper als deze ondiepe riffen weggaan? Dat willen we onder meer onderzoeken. Want dan kunnen we voorspellen welke dieren er wel of niet gaan overleven. En we willen ook weten wat er op de lange termijn gebeurt met de diepe riffen? Gaan die ook veranderen? En veranderen die net zo snel als de hoger gelegen riffen? We weten het niet."

Een onderdeel van het onderzoek dat hier voor de kust gaat plaatsvinden heeft te maken met het meten van de temperatuur op allerlei dieptes. "Op open oceanen wordt dat al wel onderzocht, maar niet op riffen. We weten ongeveer de temperatuur van het water horizontaal gemeten, maar niet de diepte in, verticaal dus", legt de marien-biologe uit. Andere onderzoeken die gedaan worden zijn mogelijk door bepaalde materialen die op de diepe riffen zijn geplaatst om te kijken welke organismen zich hechten in een bepaalde tijd. Zo is er hout geplaatst en een opgerolde mat. "Soms groeien en leven er wel meer dan 1000 soorten organismen op die materialen", vertelt Baldwin. Op het moment is men bezig een soort 'flat' te bouwen van plexiglas om in de zee te plaatsen om na een jaar te kunnen onderzoeken welke organismen zich gehecht hebben op welke 'verdieping'. Dit project start binnenkort. Door een videocamera die op de mini-onderzeeër geplaatst kan worden kunnen bepaalde trajecten onder water gefilmd worden ieder jaar, zodat men kan zien welke veranderingen er zijn in een bepaalde tijd.

Om goed wetenschappelijk onderzoek te kunnen doen is er geld nodig en dat is altijd een punt van zorg volgens Baldwin. In Amerika kent men de National Science Foundation (NSF) dat de grootste financier is van wetenschappelijk onderzoek, maar ook het National Museum en de National Geografic Society steunen wetenschappelijk onderzoek. Er komen ook gelden uit de private hoek en nu is er een uniek idee ontstaan om mensen die wetenschappelijk onderwateronderzoek met de mini-onderzeeër hier willen sponsoren ook deel kunnen nemen aan dit onderzoek door zelf mee te gaan in de onderzeeër samen met de wetenschappers. Het project heet Deep Reef Observation Project en Baldwin stuurt dit project aan. "Dit is een win-win-situatie voor alle partijen. De sponsors participeren aan het onderzoek en dat maakt het interessant voor hen", legt ze uit.

De nieuwe soorten vissen en schelpdieren die gevonden worden, worden niet alleen gebruikt voor onderzoek, maar men kan die ook zelf zien in een aquarium in het Sea Aquarium zelf en ook uit het buitenland is er belangstelling voor het leven in en om de diepzeeriffen. Het bekende Steinhart Aquarium in Californië heeft reeds belangstelling getoond om een speciale expositie te organiseren over leven rond diepzeeriffen met vissen, krabben en sponzen van hier. Een probleem is echter om die beesten die in diepe zeeën leven naar de oppervlakte te halen omdat ook zij last hebben van verschillen in druk. Schrier heeft echter een methode ontwikkeld om die diepzeevissen levend naar boven te halen.

Baldwin bezocht het eiland ook om plannen te maken voor de toekomst, want behalve wetenschappelijk onderzoek moet er ook een educatief programma komen om mensen en vooral de jonge mensen te leren over het leven onder water. Er zijn al studenten uit het buitenland naar Curaçao gekomen voor onderzoek, maar ook de jongeren van het eiland moeten de kans krijgen om meer te leren over de rijkdom van het leven in en om de wateren van Curaçao. Een groep enthousiaste medewerkers van het Substation en Sea Aquarium is dag en nacht bezig met het ontwikkelen van het gebruik van de Curasub, die Curaçao wereldwijd op de kaart zet. Een nieuw avontuur ligt op ze te wachten door het in de vaart komen van het grote schip aan het eind van dit jaar. En dit alles door de passie en visie van een man die ook zelf soorten heeft ontdekt die nog nooit eerder 'ontdekt' waren. Dutch Schrier maakt Curaçao tot een 'wetenschapsparadijs'. Een betere pr kan je je niet bedenken.

Informatie over het Deep Reef Observation Project:
dr. Carole Baldwin
baldwinc@si.edu

'Unieke levenservaring'

"In de Curasub kunnen maximaal vier passagiers mee, inclusief de piloot. De onderzeeër daalt vier keer per dag naar voor duikers onbereikbare dieptes. Door het heldere water zijn de kleurrijke vissen, koralen en oude scheepswrakken duidelijk zichtbaar en zelfs tot 130 meter is er nog daglicht te zien. Er zijn geen effecten van drukverandering op het lichaam." De woorden galmen door mijn hoofd. "En kan je erin zeeziek worden", vraag ik. "Nee. Zodra we dieper onder water gaan voel je geen geschommel meer. Alleen aan de oppervlakte voel je de golven een beetje", zegt Barbara van Bebber, onze piloot vandaag.

Liggend op een bankje voor het raam verkent Ñapa-medewerkster Judice Ledeboer het onderwaterleven (foto: Berry Brown).

Het platform waar de Curasub aangemeerd ligt is op maat gemaakt voor de mini-onderzeeër en het is gemakkelijk om op de onderzeeër te stappen. Iets moeilijker is het kruipen door het gat aan de bovenkant maar we worden stap voor stap begeleid. "Been hier, billen daar en laat je dan maar zakken." Eenmaal in de onderzeeër nestel ik me op mijn buik op een van de twee 'bankjes' en liggend op mijn buik kan ik door het grote raam dat aan de voorkant van de onderzeeer zit naar buiten kijken. De pilote zit tussen de bankjes en met een stuurknuppel manoeuvreert ze de mini-onderzeeër met gemak naar de diepe riffen. Via een hoofdtelefoon houdt ze contact met de wereld boven water, zodat men precies weet waar wij zijn. Binnen een paar minuten zitten we al op 15 meter diepte en krioelt het van de gekleurde visjes. Geel/blauwe, witte doorzichtige, grijze, roze en bruine. Hoe dieper we gaan hoe minder vissen we zien, maar we krijgen er een onderwaterfauna voor terug. De bodem is plateauvormig en we zakken van plateau naar plateau. Het is bijna onwerkelijk wat we zien. Hoe dieper we komen hoe ruwer de omgeving wordt. De grond is rotsachtig met zand en sommige stukken zijn duidelijk herkenbaar als vulkaangesteente, grijs en puntig. Daartussen groeien allerlei koralen, die als er licht op schijnt kleur krijgen. Opvallend waren de koralen die op 'grasprieten' leken met aan de top een soort pijpenkrul. We zagen velden vol wijnkleurige sponzen van soms wel een halve meter hoog met aan de bovenkant een 'mond' waar visjes in en uit zwommen en blauwe pijpkoralen zwiepten heen en weer door de lichte stroming van het water. Zonder licht is het op dieptes van meer dan 100 meter een soort zwart/wit film waar je naar kijkt. Ik kreeg in eerste instantie het gevoel dat ik in een Walt Disney-attractie zat, maar de ervaring was 'echt'. Dat gaf me een gevoel van dankbaarheid dat ik dit mocht zien en ervaren. Nog niet veel mensen weten hoe het er hier voor de kust van Curaçao op dieptes van 100, 120, 140 en 150 meter uitziet. En dit is nog maar het begin van een wereld die de mens niet kent. En deze unieke levenservaring werd compleet toen er op een diepte van 140 meter een ruim drie meter grote hamerhaai recht op ons af kwam zwemmen. Hij schrok van ons, twijfelde even welke kant hij zou opzwemmen, waardoor we hem goed konden zien en toen dook hij de diepte in. "Ahhhhh", was het enige wat we konden zeggen. Het hele scenario was compleet. De woestijnachtige bodem van het plateau waar niets groeit en dan ineens dit teken van leven uit de oertijd.

Langzaam aan gingen we weer terug.

Het zonlicht gaf het gesteente, de koralen en de vissen weer kleur en eenmaal boven was het duidelijk dat deze ervaring mijn leven ook weer meer kleur heeft gegeven.